

Maria Savikko

”ISKÄKI JOSKUS LEEGOILEE”

**Lasten käsityksiä perheestä ja perheen
ajankäytöstä**

**Varhaiskasvatustieteen
Pro gradu – tutkielma
Kevät 2013
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Savikko, Maria 2013. ”ISKÄKI JOSKUS LEEGOILEE” Lasten käsityksiä perheestä ja perheen ajankäytöstä. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma, Kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto. 82 sivua + liitteet.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata lasten erilaisia käsityksiä perheestä sekä perheen arjesta ja ajankäytöstä. Tavoitteena oli tätä kautta tuoda esille lasten ääntä ja näkökulmaa.

Tutkimus oli laadullinen ja tutkimusotteeltaan fenomenografinen. Tutkimuksen aineisto koostui kymmenestä 4–6-vuotiaan, päivähoitossa olevan lapsen yksilöhaastattelusta. Haastattelut toteutettiin eräässä päiväkotiryhmässä, päiväkotipäivien aikana keväällä 2012. Aineiston analyysi eteni fenomenografiselle tutkimukselle tyypillisesti aineistolähtöisesti, lausahdusten ja ilmaisujen yhdistelystä kategorioihin. Kategoriat muodostivat edelleen kuvauskategorioita, yhteenvetoja kategorioista. Lopulta kuvauskategorioita oli kaksi: ”Lapsen perhe” sekä ”Perheen ajankäyttö”. Näiden kuvauskategorioiden alle lasten käsitykset jakaantuivat käsityksiin vanhemmista, sisaruksista ja siitä ketä perheeseen kuuluu sekä käsityksiin arjesta kotona, arjesta kodin ulkopuolella ja perheen yhteisestä vapaa-ajasta.

Tutkimuksen tulosten perusteella lapset kuvasivat perhettä sekä perheen arkea ja ajankäyttöä erilaisten tekemisten ja omien kokemustensa kautta. He kertoivat perheenjäsenistään useimmiten suhteessa itseensä: mitä lapsi itse teki kunkin perheenjäsenen kanssa. Perhe nähtiin yleensä juuri sellaisena, kuin oma perhe oli. Tulosten mukaan se miten paljon lapset kertoivat perheenjäsenistään, riippui siitä, miten paljon nämä viettivät aikaa yhdessä.

Tulokset osoittivat, että perheen arkeen ja ajankäyttöön vaikuttivat monenlaiset tekijät perheen sisäisistä valinnoista aina yhteiskunnan tasolle saakka. Tulosten perusteella esimerkiksi erilaisten medioiden käytön määrä vaikutti siihen, miten paljon perheenjäsenet muuten viettivät aikaa yhdessä.

Asiasanat: lapsi, perhe, perheen ajankäyttö, lapsen näkökulma, fenomenografia, käsitys

Keywords: child, family, family's use of time, child's perspective, phenomenography, conception

SISÄLTÖ

1 Johdanto	1
2 Ympäristön merkitys lapsen kehitykselle	3
2.1 Ekologinen teoria lapsen kehityksestä.....	3
2.2 Kontekstuaalisen kasvun malli	6
2.3 Laajenevat vuorovaikutussuhteet	7
3 Perhe lapsen kasvuympäristönä	9
3.1 Suomalainen perhe	9
3.2 Lapsen perhesuhteet	10
4 Perheen arki.....	18
4.1 Työn ja perheen yhteensovittaminen.....	18
4.2 Mitä lapset tekevät iltaisin ja viikonloppuisin?	20
4.3 Perheen yhteinen aika.....	23
5 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	26
6 Tutkimuksen toteuttaminen.....	27
6.1 Tutkimusorientaationa fenomenografia.....	27
6.2 Lapset tiedon tuottajina	30
6.3 Aineistonkeruu.....	33
6.4 Aineiston analyysi	36
6.5 Luotettavuus ja eettisyys	40
7 Lasten käsityksiä perheestä ja perheen ajankäytöstä	45
7.1 Lasten käsityksiä perheestä	46
Lasten käsityksiä vanhemmista.....	48
Lasten käsityksiä sisaruksista.....	51
Lasten käsityksiä perheenjäsenistä.....	55
7.2 Perheen ajankäyttö	58

Arkea kotona	59
Arkena kodin ulkopuolella.....	63
Perheen yhteinen vapaa-aika.....	66
8 Johtopäätökset ja pohdinta	70
Lähteet.....	77
Liitteet	83
LIITE 1 Teemahaastattelun runko.....	83
LIITE 2 Tutkimuslupa hakemus.....	85
LIITE 3 Kirje vanhemmille.....	86

1 JOHDANTO

Nykyään monien lapsiperheiden elämää leimaa kiireen tunne ja jatkuva liikkeessä oleminen. Pääkkösen (2010, 97) tutkimuksen mukaan lähes kaikki vanhemmat kertoivat kokevansa kiirettä ainakin silloin tällöin, 42 % äideistä ja 32 % isistä kertoi olevansa jatkuvasti kiireisiä. Aamulla herätään ja herätetään myös lapset, puetaan päälle, syödään aamupalaa ja lähdetään. Lapset viedään päivähoitoon tai kouluun ja vanhemmat kiiruh-tavat töihin. Iltapäivällä lapset haetaan, käydään kaupassa, viedään lapsia harrastuksiin, syödään, tehdään kotitöitä ja mennään nukkumaan. Joillakin perheillä vanhempien epä-säännölliset työajat tuovat vielä oman lisänsä perheen aikataulujen järjestelemiseen. Lammi-Taskulan ja Salmin (2004, 34) työhön ja perheeseen liittyvään kyselyyn vastan-neista vanhemmista noin 40 % oli sitä mieltä, että heillä oli liian vähän aikaa perheel-leen usein tai jatkuvasti. Lähes puolet vastaajista oli viettänyt vähemmän aikaa perheen-jäsentensä kanssa kuin olisi halunnut. Väestöliiton vuoden 2011 perhebarometrin mu-kaan perheen ajankäytössä on kuitenkin tapahtunut myönteistä kehitystä: Perheelle an-netaan entistä enemmän aikaa (Miettinen & Rotkirch 2012).

Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on lasten näkökulma perheen arkeen ja ajankäyttöön. Erityisesti tarkastellaan sitä, millaisena lapsen perhesuhteet ja perheen yhteinen aika näyttäytyvät lasten kuvauksissa. Aiemmin perheen arkea ja ajankäyttöä on tutkittu Suomessa jonkin verran (esim. Miettinen & Rotkirch 2011, Paletti – tutkimus 2009). Suuri osa tutkimuksesta on kuitenkin tehty haastattelemalla perheen aikuisia ja myös lasten arkea tutkittaessa on haastateltu usein heidän vanhempiaan. Tutkimusta lasten näkökulmasta käsin on tehty vain vähän (esim. Kyrönlampi-Kylmänen 2007, Ri-

tala-Koskinen 2001), johtuen osittain siitä, että tiedonkeräämiseen lapsilta nähdään liittyvän useita luotettavuuden ja eettisyyden haasteita. Nuo haasteet nousivat esille myös tämän tutkimuksen aineistonkeruu vaiheessa. Viime aikoina lasten näkökulmaa on kuitenkin tuotu esille muissa lasten elämää käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Helavirta 2011, Raittila 2008.)

Tässä tutkimuksessa 4–6-vuotiailta lapsilta kysyttiin millaista heidän arkensa on kotona päiväkotipäivien jälkeen sekä vapaapäivinä. Mitä he tuolloin tekevät ja kenen kanssa. Tarkoituksena oli kuulla nimenomaan lasten itse kertomana heidän omasta elämästään. Kiinnostukseni aihetta kohtaan on noussut kuullessani lasten kertomuksia heidän arjestaan kotona sekä seuratessani lapsiperheiden vanhempien jatkuvaa kiirettä. Halusin selvittää tarkemmin, mitä kotona lasten mielestä tehdään ja mikä heidän kuvauksissaan nousee tärkeäksi. Tutkimuksen tuloksista selvisikin, millaisen arvon lapset antavat perheelle sekä perheen yhdessä viettämälle ajalle ja millaisena perheen arki näyttäytyy lasten silmin.

Lähden liikkeelle esittelemällä tutkimuksen teoreettista taustaa, jossa käsittelen aluksi ympäristön merkitystä lapsen kehitykselle Bronfenbrennerin (1979) ekologisen kasvu-teorian kautta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan suomalaista perhettä, lapsen perhesuhteita sekä vanhemmuutta. Kolmannessa luvussa esittelen perheen arjen ”pyörittämiseen” liittyviä asioita, kuten työn ja perheen yhteensovittamista, lasten harrastuksia sekä perheen yhteistä aikaa. Neljäs ja viides luku keskittyvät tutkimuksen toteuttamiseen esitellen tutkimuskysymykset, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät sekä tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden pohdintaa. Kuudennessa luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia ja lopuksi vielä pohdin niitä tehden johtopäätöksiä sekä esitellen joitakin jatkotutkimushaasteita.

2 YMPÄRISTÖN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSELLE

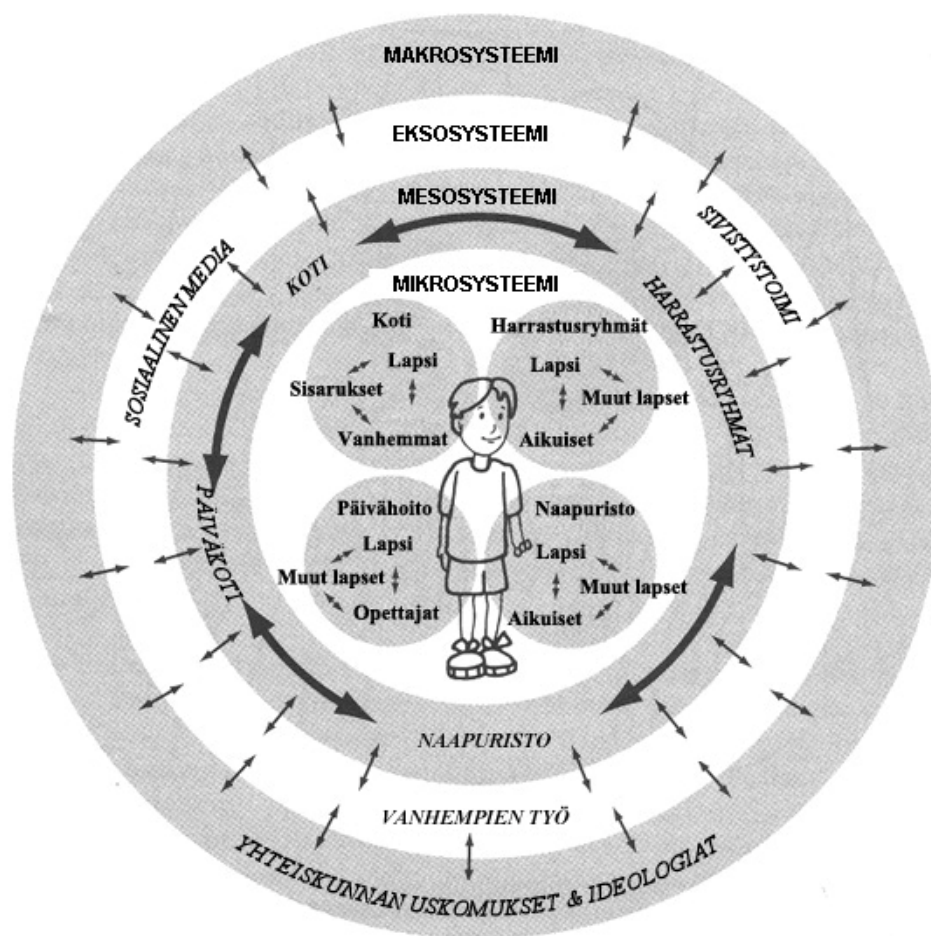
Pieni lapsi on heti syntymästään lähtien osa monia ympäristöjä ja yhteisöjä. Hän on jäsenenä omassa perheessään sekä perheensä tuttava- ja sukulaispiireissä. Lapsen varttuessa nämä ympäristöt laajenevat ja lapsi oppii jatkuvasti uusia, ympäristöissä toimimisen kannalta olennaisia toimintatapoja. Tässä luvussa esittelen aluksi lapsen kehittymistä ympäristöjensä jäseneksi Bronfenbrennerin ekologisen kehitysteorian kautta ja sen jälkeen kyseisen teorian pohjalta kehitetyn kontekstuaalisen kasvun mallin pohjalta. Lopuksi pohdin vielä lapsen laajenevia vuorovaikutussuhteita.

2.1 Ekologinen teoria lapsen kehityksestä

Bronfenbrenner (1979) on käsitellyt lapsen ja nuoren sosiaalistumista, eli yhteiskuntaan liittymistä ja vähitellen sen täysivaltaiseksi jäseneksi tulemistä kehittämällä ekologisen kasvunteorian. Teoriassaan Bronfenbrenner nostaa keskeiseksi kasvu ympäristön vaikutuksen lapsen kehitykseen. Teorian näkemys kehityksestä voidaan tiivistää kolmen väittämän ympärille: Ensinnäkin kehittyvä persoona on kasvava ja jatkuvasti muuttuva kokonaisuus, joka on itse aktiivisesti rakentamassa ympäristöään, ei vain passiivinen ympäristön vaikutuksen vastaanottaja. Toiseksi vuorovaikutus lapsen ja ympäristön välillä on molemminpuolista. Kolmanneksi kehityksen kannalta olennainen ympäristö ei rajoitu vain yhteen lähiympäristöön vaan se laajenee lapsen kasvaessa ja kehittyessä lähiympäristöjen välisiin suhteisiin ja niitä laajempiin erilaisiin ympäristöihin. (Bronfenbrenner 1979, 21.) Se, että teoria huomioi kehittyvän yksilön olevan vuorovaikutuksessa kasvu-

ympäristöjensä kanssa, on juuri se piirre, joka antaa teorialle niin suuren sovellusarvon varhaiskasvatuksen kentällä (Puroila & Karila 2001, 204).

Bronfenbrennerin teorian kehämalli (ks. Kuvio 1) sisältää kolme merkittävää lähtöajatus: yksilö nähdään aktiivisena vaikuttajana ympäristössään, ympäristön nähdään vaativan yksilöä mukautumaan sen ehtoihin sekä edellytyksiin ja ympäristön katsotaan koostuvan erilaajuisista sisäkkäin olevista kokonaisuuksista ja niiden välisistä suhteista. Nämä kokonaisuudet Bronfenbrenner on nimennyt mikro-, meso-, ekso- ja makrojärjestelmiksi. (Saarinen, Ruoppila & Korkiakangas 1994, 88.) Teorian tarkoituksena on tehdä näkyväksi sitä, miten politiikka ja yhteiskunnan ylemmillä tasoilla tehdyt päätökset vaikuttavat lapseen ja tämän kehitykseen (Penn 2005, 44–45). Lisäksi teorian keskeisenä ajatuksena on kysymys siitä, miten lapsen ja ympäristön vuorovaikutusprosessi syntyy ja miten se toimii. (Hujala, Puroila & Parrila-Haapakoski 1998, 11.)

KUVIO 1. Pienen lapsen kehitykseen vaikuttavat tekijät ekologisen lähestymistavan mukaan. (mukailtu Penn 2005, 45).

Bronfenbrennerin teorian lähinnä lasta oleva järjestelmä, *mikrosysteemi*, koostuu toimintoista, rooleista ja henkilöiden välisistä suhteista, joita lapsi kasvuympäristössään kokee (Bronfenbrenner 1979, 45, 56–57, 83.) Lapsen välitön lähiympäristö esimerkiksi perhe, päiväkotiryhmä, kaverit ja lähisukulaiset kuuluvat mikrosysteemiin. Näiden kanssa lapsi on välittömästi itse yhteydessä ja niissä hänen on mahdollista tutustua elinympäristöönsä ja alkaa muodostaa kuvaa siitä. (Saarinen ym. 1994, 88–89.) Kaikkein pysyvimmät ja syvimät siteet lapsella on omaan perheeseensä, joka onkin etenkin pienen lapsen tärkein kasvuympäristö. Lapsen välittömät vuorovaikutussuhteet laajenevat lapsen varttuessa perheen ulkopuolelle, kuten isovanhempiin, lähisukulaisiin ja varhaiskasvattajiin. (Hujala-Huttunen & Nivala 1996, 24–25.) Mikrosysteemissä oleellista on se, miten kehittyvä yksilö kokee lähiympäristönsä piirteet ja minkälaisia merkityksiä hän tilanteille ja olosuhteille antaa. (Puroila & Karila 2001, 208.)

Ekologisen teorian näkökulmasta yksilön toimiminen erilaisissa mikrosysteemeissä on tämän kehityksen kannalta tärkeää. Lapsen siirtymistä mikrosysteemistä toiseen, esimerkiksi kotoa päivähoitoon, kutsutaan ekologisiksi siirtymäiksi. Siirtymän onnistuminen lapsen kehityksen kannalta suotuisasti riippuu pitkälti näiden eri mikroympäristöjen välisistä suhteista. Ekologisessa teoriassa näitä mikroympäristöjen välisiä suhteita kutsutaan *mesosysteemiksi*. Kyse on siis niiden ryhmien välisistä suhteista, joissa lapsi itse on aktiivisena toimijana. Olennaista on se, tukevatko nämä lapsen kannalta tärkeät mikrosysteemit toisiaan vai asettavatko ne lapselle ristiriitaisia paineita. (Bronfenbrenner 1979, 209–236) Ristiriitatilanne voi syntyä esimerkiksi silloin jos eri mikroympäristöissä, kuten kotona ja päivähoidossa, lapselta odotetaan erilaista käyttäytymistä. Mesosysteemin toimivuutta voidaan siis tukea kiinnittämällä huomiota esimerkiksi lapsen siirtymään kotoa päiväkotiin ja päiväkodista kouluun. (Saarinen ym. 1994, 89.)

Myös vanhempien työ, päivähoidon ja koulun organisaatiot sekä muut lapsen välittömän toimintaympäristön laajentumat vaikuttavat lapseen. Tästä ympäristöntasosta käytetään Bronfenbrennerin teoriassa käsitettä *eksosysteemi*. Tähän kuuluvat siis ne ympäristöt, joihin lapsi ei itse enää ole suorassa vuorovaikutuksessa, mutta jotka jonkin välittäjän kautta vaikuttavat lapsen elämään. (Bronfenbrenner 1979, 237) Esimerkiksi juuri vanhempien työ vaikuttaa siihen, miten paljon vanhemmat ehtivät ja jaksavat leikkiä lapsen kanssa tai siihen miten pitkiä lapsen hoitopäivät ovat. Vanhempien työ vaikuttaa jopa siihen, millaista perheenjäsenten välinen kommunikaatio ja vuorovaikutus ovat.

Yhtä lailla kuin mahdolliset ristiriidat lapsen mikrosysteemien asettamien vaatimusten välillä, myös vanhempiin kohdistuvilla odotuksilla töissä ja kotona on vaikutusta siihen, miten vanhemmat kokevat vanhemmuutensa. (Saarinen ym. 1994. 89–90.)

Lopulta kaikkien edellä mainittujen systeemien toimivuutta ja merkitystä lasten kannalta määrittää yhteiskunnan ideologinen systeemi, *makrosysteemi*. Sillä tarkoitetaan kaikkia niitä aineellisia ja ideologisia järjestelmiä, jotka yhteiskunnassa ratkaisevat sen, minkälaisia kehityksen edellytyksiä lapsille turvataan. (Saarinen ym. 1994, 90.) Makrosysteemiä ei voida ymmärtää edellisistä erillisenä ja irrallisena vaan se nimenomaan konkretisoituu näillä alemmilla kehän sisemmillä tasoilla ilmenevinä ajattelu- ja toimintamalleina (Puroila & Karila 2001, 214). Makrosysteemiin siis sisältyvät muun muassa lainsäädäntö, joka koskee lapsia ja perheitä, terveys-, sosiaali-, koulutus- ja kulttuuripalvelut, päivähoito- ja koululaitos sekä niitä seuraavat koulutusjärjestelmät. Myös asenteet lapsia ja lapsuutta kohtaan sekä esimerkiksi ajatukset sukupuolirooleista heijastuvat yhteiskunnan taholta lapsiin. (Saarinen ym. 1994, 90.)

2.2 Kontekstuaalisen kasvun malli

Hujala (1998) on kehittänyt kontekstuaalisen kasvun mallin, joka voidaan nähdä jatkona Bronfenbrennerin ekologiselle teorialle tuoden siihen pedagogisen näkökulman. Kontekstuaalisuus tarjoaa sellaisen näkökulman lapsen kasvuun ja oppimiseen, jossa lapsi ja hänen kasvuympäristönsä nähdään toisistaan erottamattomina kasvun ja tarkastelun lähtökohtina. Näkökulman mukaan lapsen toimintaa ei voida ymmärtää muuten kuin osana ympäristön toimintaa. Kyseinen tarkastelumalli siirtyy kasvattamisen tarkastelusta kasvun tarkasteluun. Tässä kasvun mallissa kasvun ja kasvatuksen perusideana on vuorovaikutusprosessi, joka rakentuu yksilön käyttäytymisen ja sosiaalisen ympäristön yhteisrakentumisesta sekä niiden eriytymättömyydestä. (Hujala ym. 1998, 12–14.)

Kontekstuaalisen kasvun mallissa lapsi nähdään aktiivisena osallistujana toimintaympäristössään. Näin ollen oppimista, kasvua ja kehitystä ei nähdä vain vanhempien ja opettajien tekemien toimenpiteiden tuotoksena vaan lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäisen toiminnan yhteistoiminnan tuloksena. Tärkeää kasvun ja kehityksen kannalta onkin se, millainen vuorovaikutussuhde eritasoisten kasvuympäristötekijöiden välille muodos-

tuu. Tämän mallin mukaan lapsi ei siis ole vain ympäristön vaikutuksen alainen vaan hän on itse erottamaton osa tätä systeemiä ja vaikuttaa itse sen toimintaan. Esimerkiksi uuden lapsen syntyminen vaikuttaa perheen toimintamalleihin. (Hujala ym. 1998, 14–15.)

Kontekstuaalisen kasvun malli nostaa esille lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen tarkastelussa sellaisia välillisiä tekijöitä, jotka heijastuvat tähän perussuhteeseen. Muun muassa sukulaiset, tuttavat ja naapurit vaikuttavat siihen, millaiseksi vanhemman ja lapsen välinen suhde muodostuu. On jopa todettu, että perheiden sosiaalisten verkostojen toimivuudella on yhteyttä vanhempien kasvatusongelmien määrään. (Hujala ym. 1998, 15–17.)

2.3 Laajenevat vuorovaikutussuhteet

Ekologisessa kehitysteoriassa kehityksen kannalta tärkeitä toimintoja ovat niin sanotut molaariaktiviteetit. Niillä tarkoitetaan kehittyvälle yksilölle merkittäviä, pitkäkestoisia toimintojen muotoja. Ne ilmaisevat vaihtelullaan ja rakenteellisella monimutkaisuudellaan yksilön kehityksellistä tilaa. (Bronfenbrenner 1979, 45, 55.) Joihinkin molaariaktiviteetteihin liittyy väistämättä vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa ja erityisesti lapsilla tällaista yhteistä toimintaa muiden kanssa on paljon. (Puroila & Karila 2001, 210.)

Pienen lapsen vuorovaikutussuhteita kuvaa varhaisessa vaiheessa se, että lapsi on vuorovaikutuksessa vain yhden ihmisen kanssa kerrallaan. Tällaisia vuorovaikutussuhteita voi olla kolmenlaisia: Ensimmäisessä toinen osapuoli havainnoi aktiivisesti toisen toimintaa, vaikei toinen ole tästä välttämättä tietoinen. Toisessa molemmat vuorovaikutuksen osapuolet tekevät tietoisesti jotakin yhdessä, eivät välttämättä kuitenkaan samaa asiaa. Kolmannella kahdenkeskisen vuorovaikutussuhteen muodolla tarkoitetaan osapuolten välistä vahvaa tunnesidettä sekä vaikutusta toistensa käyttäytymiseen, vaikeivät he olisikaan yhdessä samassa paikassa. (Bronfenbrenner 1979, 56–59.) Oleellista kaikissa näissä muodoissa ovat vastavuoroisuuden aste, tunnesuhteen laatu sekä vallan tasapaino (Puroila & Karila 2001, 211).

Lapsen vuorovaikutussuhteet kehittyvät lapsen itsensä kehittyessä. Ne laajenevat kahdenkeskisistä vuorovaikutussuhteista moninaisempiin ja lapsi kykenee hiljalleen käsittelemään useampia vuorovaikutussuhteita samanaikaisesti. Tulee myös muistaa, että jo kahdenkeskeisiin suhteisiin, esimerkiksi äidin ja lapsen välillä, vaikuttavat myös niin sanotut ”kolmannet osapuolet”. Se millaiset suhteet äidillä on esimerkiksi lapsen isään tai omiin vanhempiinsa, vaikuttaa tämän suhteessa lapseen.(Puroila & Karila 2001, 211.) Näistä vuorovaikutussuhteista muodostuu sosiaalinen verkosto, joka on ekologisen teorian kannalta keskeinen (Bronfenbrenner 1979, 81).

Tässä tutkimuksessa keskiössä ovat lapsen lähiympäristö sekä siinä vaikuttavat henkilöt. Vaikka tutkimuskysymykset keskittyvät mikrosysteemiin, eli lapsen perheeseen ja perheen arkeen, ovat niissä vahvasti mukana myös kehämallin muut ulottuvuudet. Perheen arkeen ja ajankäyttöön vaikuttavat väistämättä vanhempien työ, lasten päivähoito, erilaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset järjestelmät sekä kaikkien näiden väliset suhteet. Eri kehät vaikuttavat perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen ja suhteisiin, mikä taas vaikuttaa siihen, millaisena lapset näitä ilmiöitä käsittävät ja kuvaavat. Näistä syistä Bronfenbrennerin ekologinen teoria toimii kehyksenä tässä tutkimuksessa.

3 PERHE LAPSEN KASVUYMPÄRISTÖNÄ

Perhe on se ympäristö, johon pieni lapsi useimmiten tutustuu ensimmäisenä ja jolla on merkittävä rooli koko lapsen elämän ajan. Kotona perheensä parissa lapsi kehittää ensimmäisiä kuvia maailmasta, jotka ovat pohjana myös lapsen elämäntietojen laajetessa. Tässä luvussa käsittelemme tarkemmin perhettä lapsen kasvuympäristönä. Aluksi esittelen hieman tämän päivän suomalaisia perheitä tilastotietojen valossa. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan lapsen tärkeitä perhesuhteita ja niiden roolia lapsen elämässä.

3.1 Suomalainen perhe

Tämän päivän lapsilla on monenlaisia perheitä. Kartovaara (2007a) toteaa perhetyyppien muuttuneen suuresti viimeisten vuosikymmenten aikana. Aviopari-perheiden määrä on laskenut vuosien 1990 ja 2005 välillä, kun taas avopari-perheiden määrä on huomattavasti lisääntynyt. Perhetyyppien muutoksesta kertoo myös se, että avopari-perheet on otettu mukaan tilastoihin vasta 1980-luvulla ja rekisteröidyt parisuhteet vuonna 2002. Myös yksinhuoltajaperheiden määrä väestössä on lisääntynyt vuosien 1990 ja 2005 välillä. Erityisesti yksinhuoltajaisä-perheiden määrä on lisääntynyt 2000-luvulla. Uusperheiden osuus väestöstä ei ole suuresti muuttunut tuona samana aikana. (Kartovaara 2007a, 33–38.)

Perheiden moninaistumisesta kertoo myös se, keiden kaikkien nykyään katsotaan muodostavan perheen. Suomessa perheeksi määritellään; yhdessä asuvat, avio- tai avoliitos-

sa elävät tai parisuhteensa rekisteröineet, joilla on tai ei ole lapsia sekä yksinhuoltaja äiti tai isä lapsineen. Perheeseen lasketaan kuuluvaksi korkeintaan kaksi perättäistä sukupolvea. Uusperheestä puhutaan silloin, kun perheeseen kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi, joka ei ole puolisoitten yhteinen. (Kartovaara 2007a, 33–38.)

Myös lapsiperheiden koot ovat muuttuneet Suomessa huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Vuosien 1950 ja 2005 välillä suurimmat muutokset ovat tapahtuneet kahden lapsen sekä neljän tai useamman lapsen perheissä. Perheet, joissa on kaksi lasta, ovat tuona aikana lisääntyneet melko paljon kun taas perheet, joissa lapsia on neljä tai enemmän ovat vähentyneet huomattavasti. 2000-luvulla tavallisin lapsimäärä perheissä oli kaksi. Toiseksi tavallisin lasten lukumäärä oli yksi ja huomattavasti harvemmassa olivat perheet, joiden lasten lukumäärä oli kolme tai sitä suurempi. (Kartovaara 2007b, 57–58.)

3.2 Lapsen perhesuhteet

Koti on lapselle mieluinen paikka, jonne hän yleensä mielellään palaa päiväkotipäivän jälkeen. Kotona lapsen ei tarvitse toimia päiväkodin aikataulujen ja sääntöjen mukaan, vaan hän saa enemmän itse päättää mitä leikkii ja kenen kanssa. Kodissa asuvat myös lapselle tärkeät ihmiset, vanhemmat ja sisarukset. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 162–168.)

Vanhemmuus

Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) mukaan vahvin tunnesuhde lapsella on vanhempinsa. Lapsi nauttii perheen kanssa yhdessä tekemisestä ja myös läheinen kontakti vanhemman kanssa on tälle tärkeää. Lapset eivät kaipaa niinkään jatkuvaa menemistä ja tekemistä, vaan yhdessä olemista. He toivovat vanhempia mukaan pelaamaan tietokoneella tai katsomaan televisiota. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 162–168.)

Ristiriidat ja kiistelyt vanhempien kanssa sekä vanhemman huutaminen aiheuttavat lapselle usein murhetta ja paha mieltä. Kyrönlampi-Kylmäsen (2007) mukaan lapset näkevät vanhemman väsymisen lisäävän näiden syntymistä. Näin ollen stressi ja kiire vä-

littyvät aikuisen kautta lapsen maailmaan ja näkyvät esimerkiksi aikuisen haluttomuutena leikkiä lapsen kanssa. Lapset ovat kuitenkin aktiivisia toimijoita sekä selviytyjiä ja he haluava usein auttaa vanhempiaan esimerkiksi kotitöissä. Lapselle on myös tärkeää sopia ristiriidat vanhemman kanssa, sillä muuten ne voivat jäädä painamaan mieltä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 162–168).

Vanhempien työ kytkeytyy välittävien tekijöiden kautta lapseen ja tämän käytökseen. Työssä väsyminen ja masentuneisuus vaikuttavat negatiivisesti lapsen ja vanhemman suhteeseen, mikä saattaa lopulta näkyä myös lapsen pahoinvointina. (Kinnunen & Mauno 2002, 107–110.) Kuorimittavaan työhön liittyvä työväsymys voi heijastua vanhemman pahoinvoinnin kautta lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Sen sijaan myönteiset kokemukset työstä näkyvät myönteisesti myös lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa. Vanhempien oman arvion mukaan, työasiat pyörivät joskus mielessä lapsen kanssa ollessa, mutta usein työ antaa myös puhtia lapsen kanssa puuhailuun. (Kinnunen, Malinen, Laitinen 2009, 140–142)

Malinen, Sevón ja Kinnunen (2006, 346–356) ovat tutkineet työssäkäyvien pienten lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta. Tutkimuksessa vanhemmuutta lähestytään vanhempi-lapsi suhteen laadun, ongelmatilanteiden hallinnan sekä vanhemmuuden roolirajoitteiden. Roolirajoitteilla tarkoitetaan sitä, miten paljon vanhemmat kokevat vanhemmuuden rajoittavan muuta elämäänsä, kuten parisuhdetta. Vanhempien vastauksista ilmeni, että mitä hallitumpaa vanhemman reagointi oli ongelmatilanteissa, sitä paremmaksi arvioitiin suhde lapseen ja sitä vähemmän vanhemman rooli koettiin rajoitettavaksi. Eroa äitien ja isien vanhemmuus-kokemuksissa havaittiin siinä, että äitien reagointi lasta kohtaan stressitilanteissa näytti muuttuvan isiä herkemmin huonosti toimivaksi. Tätä voidaan selittää sillä, että äideillä on usein pääasiallinen vastuu kodista ja lapsista sekä sillä, että äidit ovat lastensa kanssa usein vuorovaikutuksessa isiä enemmän. Isät taas valitsevat usein mieluisia tehtäviä lasten hoitoa koskien jättäen rutiinit äidille. (Malinen ym. 2006, 346–356.) Pienten lasten vanhempien välistä parisuhdetta sekä sen yhteyttä vanhempi-lapsi suhteen laatuun on tutkittu noin neljässä sadassa (400) hollantilaisessa ja suomalaisessa perheessä. Tutkimuksen mukaan vanhemmat, jotka olivat tyytyväisiä parisuhteeseensa, kokivat muita vähemmän roolirajoitteita ja heidän suhteensa lapseen oli laadultaan hyvä. Tutkimuksessa löydettiin myös tähän tulokseen sopimattomia perheitä, joissa esimerkiksi ongelmallinen suhde lapseen lähensi vanhempi-

en keskinäistä suhdetta tai ongelmat parisuhteessa lähensivät lapsen ja vanhemman suhdetta. (Malinen, Kinnunen, Tolvanen, Rönkä, Wierde-Boer & Gerris 2010, 293–294; 303–304.)

Vanhempien arvioidessa suhdettaan lapseen näkyi äitien vastauksissa isää enemmän hyvään suhteeseen vaikuttavia tekijöitä. Äitien arvioissa hyvään suhteeseen vaikuttivat vähäinen neuroottisuus, lasten vähäinen vaativuus, hyvä parisuhdetyytyväisyys, lasten hoidon kokeminen riittäväksi sekä runsas läheisten sosiaalinen tuki. Isien arvioihin hyvästä suhteesta lapseen vaikuttivat vain neuroottisuus, lasten vaativuus sekä parisuhdetyytyväisyys. (Malinen ym.2006, 346–356.)

Perheenjäsenten välisten suhteiden laatua on tutkittu haastatteleamalla 76 perhettä, joihin jokaiseen kuului äiti, isä ja kaksi lasta. Vanhemmille ja lapsille esitettiin samat haastattelukysymykset, joissa arvioitiin sekä itseä suhteiden osapuolena että muita perheenjäseniä. Tutkijat toteavat, että perheenjäsenet arvioivat suhteitaan melko myönteisesti. Suurimmat erot suhdearvioissa löytyi lapsilta: he arvioivat suhteensa vanhempiin olevan usein huomattavasti parempi kuin suhteet sisaruksiin. Äidit ja isät taas arvioivat itseään usein myönteisemmin kuin mitä lapset arvioivat heitä. Puolisoiden arviot toisistaan vastasivat melko hyvin myös heidän omia arvioitaan. Perheen nuorimmat lapset arvioivat itseään usein positiivisemmin kuin muita suhteitaan: he pitivät itseään parempina sisaruksina kuin toiset ja arvioivat olevansa vanhemmilleen kiltimpiä, kuin nämä ovat heille. (Ross, Stein, Trabasso, Wood & Ross 2005, 110–112, 117–119.)

Vanhemmuus on laaja ja vaativa tehtävä, jossa tärkeänä pidetään rakkautta ja rajojen asettamista, neuvottelua ja hellyyden osoittamista. Nykyään tutkimukset antavat jatkuvasti uutta tietoa siitä, miten lasta tulisi kasvattaa. Tämä voi hämmentää vanhempia ja saada heidät jopa tuntemaan itsensä avuttomiksi ja osaamattomiksi. Marja-Liisa Helminen ja Mari Iso-Heiniemi (1999) ovat kehittäneet vanhemmuudessa kehittymisen työkaluksi *Vanhemmuuden roolikartan*. Se on tarkoitettu avuksi niin perheiden kanssa työskenteleville kuin vanhemmille itselleenkin.

Kaikki ihmisen roolit syntyvät persoonallisuuden kehittymisen myötä. Aluksi syntyvät fyysiset, kehoon liittyvät roolit, kuten nukkujan ja syöjän roolit. Näiden roolien pohjalta kehittyvät myöhemmin sosiaaliset ja psykologiset roolit. Sosiaaliset roolit syntyvät biologisten ja sosiaalisten tekijöiden vaikutuksesta. Ne kertovat sosiaalisista suhteista toi-

siin, esimerkiksi äidin, veljen ja ystävän roolit. Psykologiset roolit tekevät ihmisestä sen, mikä hän on – yksilön. Ne kuvaavat kunkin ihmisen ominaista tapaa toimia. Esimerkkinä sanottakoon, ettei ole olemassa kahta täysin samanlaista äitiä tai isää, vaan kullakin on oma, itselle ominainen tapansa toimia. (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999.)

Eri roolit on jäsenneilty roolikartassa viiteen ryhmään, joista kukin ryhmä on vielä jaettu alaryhmiin. Vanhemmuuden rooli- jaottelu lähtee lapsen tarpeista eri ikäkausina. Roolikartta on tarkoitettu työvälineeksi oman vanhemmuuden tarkasteluun joko itsenäisesti, tai yhdessä asiantuntijan kanssa. Seuraavassa esittelen rooleja, joita Helminen ja Iso-Heiniemi ovat vanhemmuudesta löytäneet.

Vanhemmuuden yksi tärkeimmistä rooleista on *Huoltaja*. Pieni vauva on riippuvainen vanhemmaltaan saamasta hoivasta, joka sisältää ruoan antamista, pukemista, puhtaudesta huolehtimista, levon turvaamista, virikkeitä, ympäristöstä huolehtimista, sairauden hoitamista ja rahan käyttämistä. Tämä vanhemmuuden rooli on vahvimmillaan alle kouluikäisen lapsen vanhemmalla, mutta myöhemminkin, aina täysi-ikäisyyteen saakka sen merkitys on tärkeä. Lapsen itsenäistyessä tämän roolin tarpeellisuus luonnollisesti vähenee. (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999.)

Läpi lapsen elämän kestävä vanhemmuuden osa-alue ja rooli on *Rakkauden antaja*. Lapsen terveille kasvulle, kehitykselle ja hyvinvoinnille on oleellista kokea olevansa rakastettu ja vanhemman on myös tärkeää vastaanottaa lapsen rakkaus. Tähän rooliin sisältyvät myös myötäeläjän, hyväksyjän, suojelijan ja lohduttajan roolit. Tämä vanhemmuuden osa-alue on erityisen tärkeä lapsen itsetunnon kehityksen kannalta ja sen kanssa käsi kädessä kulkee *Rajojen asettajan* rooli. Rajojen asettaminen luo lapselle turvallisuuden tunteen. Vanhemmuuteen tällä osa-alueella kuuluu myös fyysisen koskemattomuuden takaaminen, yhteisten sopimusten noudattaminen ja valvonta, kieltäminen sekä vuorokausirytmistä huolehtiminen. Rajojen asettaminen kaikkienensa on yksi tapa osoittaa lapselle rakkautta ja välittämistä. (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999.) Vanhemman on myös ymmärrettävä, millaisia asioita lapsen on hyvä kohdata missäkin iässä, jottei tämä joudu kohtaamaan liian pelottavia asioita liian nuorena, jolloin hän ei vielä itse pysty niitä käsittelemään. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 164).

Elämän opettajana vanhemman tehtävänä on opettaa lapselle arkielämän taitoja, välittää arvoja, opettaa tapoja sekä mikä on oikeaa ja väärää. Tähän vanhemmuuden osa-

alueeseen kuuluvat myös mallin antajan, perinteiden vaalijan ja sosiaalisten taitojen opettajan roolit. Viides Vanhemmuuden roolikartassa määritelty vanhemmuuden osa-alue on *Ihmissuhdeosaaja*. Tämä rooli korostuu erityisesti lapsen tullessa murrosikään ja siitä eteenpäin. Tähän osa-alueeseen kuuluvat keskustelijan, kuuntelijan, ristiriidoissa auttajan, kannustajan sekä tunteiden hyväksyjän roolit. Lisäksi siihen sisältyvät anteeksiantajan ja –pyytäjän roolit, itsenäisyyden tukijan, tasapuolisuuden toteuttajan sekä perheen ja lapsen ihmissuhteiden vaalijan roolit. (Helminen & Iso-Heiniemi, 1999.)

Helminen ja Iso-Heiniemi (1999) toteavat, että roolien jäsentämisen kautta vanhempi voi tarkastella omia vahvuuksiaan sekä heikkouksiaan ja halutessaan kehittyä niissä. Vanhemmuus on laji, johon kukaan ei synny valmiiksi, mutta jossa jokaisella on halutessaan mahdollisuus kehittyä.

Sisarussuhteet

Lapsen sisarussuhteet pitävät sisällään niin rakkautta ja kiintymystä kuin konflikteja ja ristiriitojakin. Virallisesti sisaruksiksi määritellään lapset, joilla on kaksi yhteistä vanhempaa. Sisar- tai velipuoliksi määritellään lapset, joilla on yksi yhteinen vanhempi tai lapset, joilla ei ole yhteisiä vanhempia, mutta joiden vanhemmat ovat keskenään parisuhteessa. (Edwards, Haldfield, Lucey & Maunther 2006, 21.)

Edwards ym. (2006) ovat haastatelleet 5–21-vuotiaita englantilaislapsia ja nuoria heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään koskien sisaruksena olemista. Heidän tekemissään haastattelussa kävi ilmi, että lasten omat määritelmät sisaruksista voivat olla paljon virallisia määritelmiä laajempia tai osittain suppeampia. Jotkut lapset jättivät sisarussuhteidensa pois biologiset sisaruksensa, jotka asuivat muualla tai jotka lapsi koki ärsyttävänä, kun taas toiset nimesivät sisaruksikseen myös ystäviään. Edwards ym. toteavatkin, että siihen kenet lapsi kokee sisarukseksi vaikuttavat biologisten siteiden lisäksi yhtäläillä emotionaaliset ja sosiaaliset siteet. (Edwards ym. 2006, 26–35.)

Sisarusten väliset suhteet vaikuttavat suuresti lasten päivittäiseen hyvinvointiin, sillä sisarukset viettävät yleensä paljon aikaa yhdessä. Sisaruksiltaan lapsi voi saada tukea esimerkiksi kokiessaan kiusaamista koulussa, käsitellessään vanhempiensa ongelmia tai käydessään läpi psyykkisiä ongelmia. (Kretschmer & Pike 2009, 581.) Sisarussuhteissaan lapsi voi myös harjoitella sosiaalisia taitoja, jotka voivat siirtyä käytettäväksi myös

muissa vertaisryhmissä (Feinberg, Solmeyer & McHale 2011, 46–47). Kretschmer ja Pike (2009) ovat tutkineet tekijöitä, jotka vaikuttavat lasten sisarussuhteiden laatuun. Siihen, minkälaiseksi nämä suhteet muodostuvat, vaikuttavat monet tekijät. Tutkimuksessa selvisi, että sekavat kotiolot ja vanhempien tiukka kuri lapsia kohtaan vaikuttivat negatiivisesti sisarussuhteisiin. Sen sijaan sosioekonomisella taustalla ei heidän tutkimuksensa mukaan näyttäisi olevan merkitystä sisarussuhteiden laadulle. Vanhempien tavat toimia vanhempina taas näyttävät vaikuttavan sisarussuhteisiin. Tätä tutkijat selittävät sillä, että lapset mahdollisesti mallintavat vanhempiensa käytöstä ja toimivat samoin sisarussuhteissa. (Kretschmer & Pike 2009, 588.) Vanhempien lapsiaan kohtaan osoittama vertailu ja eriarvoinen kohtelu voivat vaikuttaa sisarusten väliseen suhteeseen aiheuttaen kateutta. Sisarussuhteiden laatu vaikuttaa perheen dynamiikkaan ja perheen dynamiikka taas vaikuttaa sisarussuhteisiin. (Feinberg ym. 2011, 45)

Sisarussuhteet ovat moninaisuudessaan usein melko ristiriitaisia. Niiden kautta lapsi rakentaa omaa identiteettiään. Lapset vertaavat itseään sisaruksiinsa samanlaisuuksien ja erilaisuuksien kautta. Toisaalta sisarukset ovat omia yksilöitään, toisaalta he ovat osa ryhmää – sisaruksia. Biologisetkaan siteet eivät aina merkitse sitä, että sisarukset tulisivat toimeen keskenään. Sisarukset saattavat olla temperamentiltaan hyvinkin erilaisia ja nämä erot voivat aiheuttaa ristiriitoja sisarusten välillä. Ristiriitoja aiheuttavat paljolti myös sisarusten eri ikävaiheet. Isommat sisarukset näkevät pienemmät usein ärsyttävänä, koska he käyttäytyvät sopimattomasti, eivät ymmärrä ja kinuavat jatkuvasti mukaan leikkeihin. Pienemmät sisarukset taas kokevat isompien sisarusten aliarvioivan ja pilkkaavan heitä. Tällaisissa sisarusten keskinäisissä konflikteissa vanhemmat ovat usein väliintulijoita, jotka koettavat poistaa toista ärsyttävän käytöksen. (Edwards ym. 2006, 38; 46–49; 81–87.) Myös vanhempien tavat toimia vanhempina heijastuvat sisarusten keskinäisiin suhteisiin. Esimerkiksi jos vanhemmat osoittavat vain vähän lämpöä lapsiaan kohtaan ja pitävät kovaa kuria, saattaa se vaikuttaa negatiivisesti sisarusten välisiin suhteisiin. Toisaalta sisarukset voivat myös suojautua toistensa tuella vanhempiensa ongelmilta tai lapsiaan kohtaan osoittamalta vihamielisyydeltä. (Feinberg ym. 2011, 46–47.)

Lasten sisarussuhteet rakentuvat jatkuvasti päivittäisissä toiminnoissa. Erilaiset käytännöt ja tekemiset ovat tärkeitä ja vaikuttavat eri tavoin tähän suhteeseen. Toisten sisarusten välillä merkittäväksi nousevat yhdessä tekeminen ja puhuminen, läksyissä auttami-

nen ja toisesta huolehtiminen. Toisten sisarusten välillä saattaa enemminkin vallita jatkuva kiistely ja pilkkaaminen. (Edwards ym. 2006, 59–68.) McIntosh ja Punch (2009) toteavat, että sisarussuhteisiin sisältyy myös paljon neuvotteluja, kaupankäyntiä, lahjontaa ja uhkailua. He ovat haastatelleet 8–15-vuotiaita lapsia koskien lasten strategista vuorovaikutusta sisarustensa kanssa. Kaikki haastatellut lapset olivat kolmilapsisista perheistä. McIntosh ja Punch kertovat, että lapsilla oli monenlaisia keinoja käyttää valtaa sisarussuhteissa. Sisarusten kiusatessa toisiaan voidaan asia jättää kertomatta vanhemmille, jos päästään molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Kiusattu voi esimerkiksi saada kiusaajan tekemään jotakin puolestaan. Lapset tekevät myös vaihtokauppoja saadakseen jotakin haluamaansa. Isommat sisarukset voivat esimerkiksi lahjoa nuoremman siivoamaan huoneensa antamalla tälle karkkia tai rahaa. Tällaiseen vaihtokauppaan lapset ovat yleensä tyytyväisimpiä antaessaan jotain vähemmän tärkeää ja saadessaan tilalle jotakin todella mieluista. Haastatelluista lapsista erityisesti keskimäiset lapset olivat huomanneet, että tällaisten itseä tyydyttävien vaihtokauppojen tekeminen oli helpompaa pikkusisarusten kuin isompien sisarusten kanssa, sillä nuoremmat eivät vielä välttämättä huomaa huijausyrityksiä. (McIntosh & Punch 2009, 51–57.)

Edwardsin ym. (2006) tutkimuksessa vanhemmat sisarukset nähtiin usein huolehtijoina sekä avunantajina ja nuorimmat taas huolenpidon vastaanottajina. Vanhemmat sisarukset ovat myös usein roolimalleina nuoremmille sisaruksilleen (Feinberg ym. 2011, 46). Keskimäiset sisarukset olivat usein molemmissa rooleissa: avun vastaanottajina vanhemmilta sisaruksiltaan ja huolenpidon antajina nuoremmille sisaruksilleen. Nämä erilaiset roolit kuitenkin vaihtelivat esimerkiksi niin, että joskus nuorimmat sisarukset kantivat kovastikin huolta vanhemmista sisaruksistaan. (Edwards ym. 2006, 68–70.) Myös McIntosh ja Punch (2009) havaitsivat haastatteluissaan sisarusten syntymäjärjestyksellä olevan merkitystä erilaisten etujen suhteen. Pienimpien sisarusten etuna oli se, että he pystyivät vetoamaan nuoruuteensa välttyen näin tekemästä jotakin, mitä vanhemmat sisarukset joutuivat tekemään. Keskimäisten sisarusten etuna taas oli se, että heillä oli isosisko tai -veli jota ihailta, mutta myös pikkusisko tai -veli jota käskyttää. Esikoisten etuna oli ennen kaikkea luottamuksen saaminen vanhemmilta. Vanhemmat saattoivat asettaa vanhimman lapsen välillä vastuuseen kodista ja nuoremmista sisaruksista ja luottivat heihin muutenkin nuorempia sisaruksia enemmän. Vanhimmalla sisaruksella oli usein myös enemmän valtaa sisaruksiinsa kuin muilla. Tämä valta perustui ennen

kaikkea ikään ja sen mukana tuomaan tietoon ja taitoon. (McIntosh & Punch 2009, 59–62.)

Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat lasten käsitykset omista perheistään. Tarkoituksena on lapsia haastatteleamalla saada tietoa suomalaisista lapsiperheistä, niihin sisältyvästä vanhemmuudesta sekä sisarussuhteista. Tutkimuksessa pyritään selvittämään sitä, miten ja millaisina lapset näitä aiheita käsittävät ja kuvaavat.

4 PERHEEN ARKI

Lapsiperheiden arki pyörii kodin, työn, päivähoiton ja koulun ympärillä. Näiden lisäksi lapset käyvät harrastuksissa, käydään kaupassa, pidetään koti järjestyksessä ja laitetaan ruokaa. Myös vanhempien omille harrastuksille olisi hyvä jäädä aikaa. Miltä perheen arki näyttää tänä päivänä ja miten perheet selviävät arjen ”pyörittämisestä”? Näitä asioita käsittelemme tarkemmin tässä luvussa. Ensin tarkastelen työn ja perheen yhteensovittamista, sillä se luo pitkälti puitteet perheen arjelle ja sen sujuvuudelle. Toisessa luvussa käsittelemme lasten tekemisiä päiväkotipäivien jälkeen ja lopuksi keskityn huomioni perheen yhteiseen aikaan: mitä sillä nykyään tarkoitetaan ja mitä silloin tehdään.

4.1 Työn ja perheen yhteensovittaminen

Työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet ovat viime vuosina lisääntyneet muun muassa työelämän vaatimusten ja työaikojen epäsäännöllistymisen myötä (Malinen & Rönkä 2009, 195–196). Työ vaikuttaa väistämättä perheen arkeen määrittämällä sen, miten paljon aikaa jää perheen yhdessäololle (Hulkko 2007, 249–251). Teknologian kehittymisen myötä töitä voidaan tehdä nykyään helposti myös kotona mihin aikaan tahansa, mikä hämärtää kodin ja työn välisiä rajoja. Työn paineet ovat myös lisääntyneet siinä määrin, että vaikkei ihminen näytä tekevän työtä, saattaa hän tehdä niitä edelleen mielessään. (Kinnunen, Malinen, Laitinen 2009, 126–137.) Suurimpana haasteena perheen ja työn yhteensovittamisessa nähdään pitkät työpäivät. (Malinen & Rönkä 2009, 200–202.)

Kinnunen ja Mauno (2002) tarkastelevat artikkelissaan työtä ja perhe-elämää vanhempien ja lasten näkökulmasta. He puhuvat arjen palapelistä, tarkoittaen tällä eri elämänalueiden yhteensovittamista, joka on usein kuin palapelin rakentamista. Heidän mukaansa työn ja perheen yhteensovittaminen on yhä vaikeampaa jatkuvien muutosten ja kasvavien vaatimusten vuoksi. (Kinnunen & Mauno 2009, 99–118.)

Työ vie aikaa perheeltä ja työaikojen venymiset voivat luoda jännitteitä sekä ristiriitoja perheen sisällä. Perheen parissa vietetyn ajan määrää ei voi korvata laadulla, sillä vain yhteiseen arkeen osallistuminen mahdollistaa lasten kokemusten kuuntelun ja turvallisen ilmapiirin syntymisen, jossa koetaan myös huolenpitoa. Työssä tapahtuvat asiat vaikuttavat myös kotona. Niin työssä koettu tyytyväisyys kuin stressi ja uupumuskin voivat välittyä perheeseen ja vanhemmuuteen. Sillä, miten paljon vanhempien työpaineet näkyvät kotona ja miten ne vaikuttavat vanhemmuuteen, on suuri vaikutus lapseen. Vanhemman väsymys voi vaikuttaa lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen negatiivisesti mikä voi jatkuessaan johtaa jopa lapsen masennukseen. Olennaista ei kuitenkaan ole se minkälaista työtä tai kuinka paljon työtä tehdään vaan se, miten työtätekevä vanhempi ja tämän perhe tilanteen kokevat (Kinnunen & Mauno 2002, 104–110.)

Keski-Suomen alueella toteutetussa Paletti-tutkimuksessa (2009) tarkasteltiin perheen arjen sujuvuutta. Yhtenä osana käsiteltiin perheen ja työn yhteensovittamista sekä siihen liittyviä epäonnistumisen ja onnistumisen kokemuksia. Epäonnistumisen kokemuksiin yhteensovittamisessa liittyi työssä koettu väsymys, työaikojen ja lapsen päivähoitoaikojen yhteensopimattomuus sekä kotona työn vuoksi tehtyjen uhrausten paljous. Miehillä epäonnistumisen kokemuksiin liittyivät myös työssä perheen vuoksi tehtyjen uhrausten paljous sekä työn aikapaineet. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisessa koettiin onnistuneen sitä paremmin, mitä vähemmän työ vaikutti perheeseen. Miehet kokivat onnistumista myös silloin, kun perhe vaikutti työhön mahdollisimman vähän. Vaikeimpina ja eniten stressiä aiheuttavina tekijöinä yhteensovittamisessa nähtiin työhön ja perheeseen liittyvät velvollisuudet sekä ajankäytön ongelmat. (Kinnunen ym. 2009, 126–137.)

Suomalainen yhteiskunta tarjoaa vanhemmille keinoja työn ja perheen yhteensovittamisen tueksi: päivähoito, vanhempainvapaat sekä työajanjouston mahdollisuudet. Vanhemmasta itsestään on kiinni, missä määrin hän näitä tukikeinoja hyödyntää. Myös työpaikan asenteet ja ilmapiiri vaikuttavat näiden tukikeinojen käyttöön. Perheen omat va-

linnat ovatkin avainasemassa puhuttaessa perheen arjen sujuvuudesta sekä työn ja perheen yhteensovittamisesta. (Kinnunen ym. 2009, 142–146.)

Lasten syntyminen kannustaa erityisesti isiä työllistymään pitääkseen huolta perheensä toimeentulosta. Kun perheessä on lapsia, vanhemmat myös tekevät vähemmän epävarmoja siirtoja työuransa suhteen ja pysyvät mielummin varmassa työpaikassa. (Hulkko 2007, 249–251.) Sukupuolten välinen työnjako perheissä on tasoittunut hitaasti samalla kun kotitöihin käytetty aika on pysynyt lähes samana. Isät tekevät enemmän ansiotyötä ja äidit käyttävät enemmän aikaa lastenhoitoon ja kotiöihin riippumatta siitä, ovatko äidit töissä tai eivät. Perhevaihe sekä ansiotyö vaikuttavat siihen, miten paljon aikaa kotitöihin yleensä käytetään. (Miettinen & Rotkirch 2012, 58–61.)

4.2 Mitä lapset tekevät iltaisin ja viikonloppuisin?

Lapsen päivittäisillä tekemisillä on merkittävä rooli tämän hyvinvoinnille. Näin ollen ei ole yhdentekevää, mihin lapset aikansa käyttävät. (McHale, Crouter, Tucker, 2001, 1764). Se, mitä lapset tekevät riippuu pitkälti siitä kulttuurista ja ympäristöstä, jossa he elävät. Kulttuuri määrittää pitkälti sen, mikä on lapsille sopivaa toimintaa ja mikä ei. Esimerkiksi yksilöllisyyttä korostavassa kulttuurissa, kuten Suomessa, korostetaan itsenäisyyttä ja henkilökohtaisia saavutuksia, kun taas yhteisöllisyyttä painottavassa kulttuurissa, kuten Japanissa, painopiste on perheen ja yhteisön arvoissa ja näitä edistävissä saavutuksissa. Näin ollen vanhempien ja muun ympäristön odotukset lasta kohtaan vaikuttavat lapsen toimintaan. Myös perheen taloudellinen tilanne, vanhempien työajat, kulkumahdollisuudet sekä lapsen temperamentti ja muut piirteet vaikuttavat siihen, mitä ja miten pitkään lapsi jotakin asiaa tekee tai mistä harrastuksesta kiinnostuu. (Newman, Bidjerano, Özdögrü, Kao, Özköse-Biyik, & Johnson 2007, 432–434.)

Suomalaisten 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten ajankäyttöä on tutkittu vanhempien näkökulmasta Väestöliiton perhebarometrissä vuonna 2001. Tutkimuksen mukaan viisivuotiaista lapsista lähes kaikki viettivät iltansa päivähoiton jälkeen aikuisen seurassa kotona. Kahdeksanvuotiaista aikuisen kanssa koulun jälkeen oli enää reilu 60 % ja 11-vuotiaista alle puolet. Iltapäivänsä ulkona kavereiden kanssa vietti lähes 20 % kahdek-

sanvuotiaista, kun taas viisivuotiaista lapsista vain pieni osa teki samoin. (Paajanen 2001, 17–22.)

Viisivuotiaista lapsista suurin osa viettää siis iltansa kotona perheensä kanssa. Kotona olo ajasta suurin osa kuluu kavereiden ja sisarusten kanssa leikkiessä ja urheillessa. Osa lapsista käytti aikaansa myös television katseluun ja askarteluun enemmän kuin kaksi tuntia illassa. Suuri osa lapsista käytti illoistaan noin tunnin tietokoneen käyttöön, itseksensä tai aikuisen kanssa lukemiseen, kotitöihin, musiikin kuuntelemiseen sekä yksin leikkimiseen. Viikonloppuisin viisivuotiaiden lasten aika kuluu ajankäyttö tutkimuksen mukaan suunnilleen samoin kuin arki-iltoihin. Lapset viettivät kuitenkin arki-iltoja enemmän aikaa perheensä parissa ja tekivät myös arki-illoista tuttuja asioita näiden kanssa. Lisäksi lapset kävivät viikonloppuisin perheineen ostoksilla ja erilaisissa tapahtumissa. (Paajanen 2001, 29–39.)

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan vuonna 1999 suomalaisten 10–17-vuotiaiden lasten ja nuorten yleisin ajanviettotapa oli television katselu. Siihen käytettiin keskimäärin aikaa enemmän kuin kaksi tuntia päivässä. Tietokoneella pojat viettivät aikaa enemmän kuin tunnin päivässä ja tytöt viettivät sitä vastoin enemmän aikaa lukemiseen ja kavereiden tapaamiseen. Kun tarkastellaan lasten tietokoneen käyttöä vuonna 2006, voidaan huomata huomattavaa kasvua etenkin tyttöjen kohdalla. Lähes kaikilla tuolloin kyselyyn vastanneista oli kotonaan tietokone ja yhdeksällä kymmenestä oli käytössään myös Internet. Tyttöjen tietokoneen käyttö oli lisääntynyt jopa poikia enemmän. Pojat pelasivat tietokoneella tyttöjä enemmän kun taas tytöt käyttivät aikaa erityisesti sosiaaliseen mediaan sekä nettikeskusteluihin. Ulkoiluun ja liikuntaan pojat käyttivät noin puolitoista tuntia päivässä kun taas samanikäiset tytöt vähemmän kuin tunnin. (Pääkkönen 2007, 230–238.) Asiantuntijoiden mukaan ylärajana lasten median käytölle tulisi olla noin kaksi tuntia päivässä, sisältäen sekä television ja elokuvien katselun että tietokoneen ja muiden pelikoneiden käytön. Kaikki lapset eivät kuitenkaan reagoi median käyttöön samalla tavalla ja jokaisen perheen onkin itse määriteltävä, mikä on heidän tavoitteisiinsa ja odotuksiinsa nähden sopiva määrä. Median käytöstä puhuttaessa tulee myös muistaa, että esimerkiksi jotkin tietokonepelit voivat toimia myös oppimisvälineinä, eivätkä näin ollen ole pelkästään huono asia. (Jason & Fries 2004, 124.)

Nykyään yhä nuorempien lasten oletetaan tarvitsevan kodinulkopuolisia virikkeitä erilaisten harrastusten muodossa (Malinen & Rönkä 2009, 195–196). Oletus lasten harrastamisesta jopa 4–5-vuotiaiden lasten perheissä on hyvin vahva (Miettinen & Rotkirch 2012, 114). Vaikka perheenjäsenten harrastukset ovat tärkeitä hyvinvoinnille (Malinen & Rönkä 2009), tarvitsee lapsi ennen kaikkea vanhempiensa syliä ja yhdessäoloa (Kyronlampi-Kylmänen 2007).

Väestöliiton vuoden 2001 perhebarometrin mukaan viisivuotiaista lapsista kaksi viidesosaa osallistui ohjattuun harrastustoimintaan yhdestä kolmeen kertaan viikossa. Huoltajilta, jotka olivat kyseisen tutkimuksen tiedonantajia, tiedusteltiin myös, miten tärkeänä he pitivät lastensa harrastamista. Viisivuotiaiden lasten huoltajista hieman yli puolet piti lastensa harrastamista tärkeänä. 11-vuotiaiden lasten huoltajista lasten harrastamista tärkeänä piti jo yli 90 prosenttia. Keskeisenä syynä harrastamiseen pidettiin harrastusten sosiaalistavaa vaikutusta lapseen. Huomionarvoisena pidettiin myös sitä, että lapsi saa harrastuksista ystäviä, kehittyy, oppii uutta ja saa viettää aikaansa mielekkäästi. Suosituimpia harrastuksia huoltajien mukaan olivat tytöillä tanssi, jumppa, pianonsoitto, ratsastus ja urheilukerhot. Pojat taas harrastivat eniten jalkapalloa, salibandya, jääkiekkoa, urheilukerhoja sekä partiota. (Paajanen 2001, 41–48.)

Suomalaiset, 10–17-vuotiaat tytöt käyttivät kodin ulkopuolisiin harrastuksiin vuonna 1999 hieman enemmän aikaa kuin pojat, noin yhden tunnin vuorokaudessa. Vuonna 2002 tilastojen mukaan yli puolet tytöistä ja pojista harrasti käsitöitä. Tyttöjen suosituin harrastus tuolloin oli kuvataiteet sekä jonkin instrumentin soittaminen. Tytöt harrastivat poikia enemmän edellisten lisäksi myös valokuvausta, laulamista, tanssimista, sekä näyttölemistä. Pojat taas harrastivat tyttöjä enemmän videokuvausta. Lähes kaikki lapsista harrastivat vuonna 2002 liikuntaa vähintään kerran viikossa. Yli yksi kolmasosa harrasti liikuntaa talvella päivittäin ja yli 40 % liikkui 2–4 kertaa viikossa. Kesällä liikuntaa harrastettiin enemmän kuin talvella. Suosituimpia lajeja olivat tuolloin pyöräily, jalkapallo, sauvakävely, uinti ja sähly. Sukupuolten välillä ei näkynyt merkittäviä eroja liikunnan määrässä. (Pääkkönen 2007, 230–238.)

Vuonna 2010 peruskouluikäiset lapset käyttivät television katseluun aikaa keskimäärin tunnin päivässä. Toiseksi eniten aikaa vapaa-ajasta kului ruokailuun ja muihin henkilökohtaisiin toimiin ja kolmanneksi eniten tietokoneen käyttöön. Näiden jälkeen eniten

aikaa käytettiin harrastuksiin ja kulttuuriin, ulkoiluun ja liikuntaan sekä sosiaaliseen kanssakäymiseen. (Miettinen & Rotkirch 2012, 103–104.)

4.3 Perheen yhteinen aika

Perheen yhteistä aikaa arvostetaan nykyään entistä enemmän ja siihen myös panostetaan (Miettinen & Rotkirch 2011). Jallinoja (2009) toteaa, että perhemyönteisyys on lisääntynyt ja perheen kanssa halutaan nykyään viettää aiempaa enemmän aikaa. Hän myös huomauttaa, että perhettä ja vapaa-aikaa ei enää eroteta toisistaan yhtä selvästi kuin ennen, vaan vapaa-ajaksi lasketaan myös perheen kanssa vietetty aika. (Jallinoja 2009, 49–51.)

Tutkittaessa vanhempien ja lasten välistä yhteistä aikaa, kohdistuu tutkimus usein kahden suuntaukseen. Ensimmäisessä huomio suuntautuu äitien työssäkäynnin vaikutuksiin perheeseen, lasten kanssa vietettyyn aikaan ja tuon ajan määrään. Toinen taas käsittelee isien motivaatiota ja halua hoitaa ja viettää aikaa lastensa kanssa. (Sayer, Bianchi & Robinson 2004, 30–31.)

Väestöliiton perhebarometrin 2010 mukaan äitien arki-illat töiden jälkeen kuluvat pitkälti kotitöihin, lastenhoitoon sekä television katseluun. Isien arki-illoista suurin aika kuluu television katseluun. Hieman äitejä vähemmän aikaa isät käyttävät lastenhoitoon ja huomattavasti vähemmän kotitöihin. Yhtä paljon aikaa äitien ja isien arki-illoista kuluu sosiaaliseen kanssakäymiseen, harrastuksiin sekä ulkoiluun. Vapaapäivinä aika kuluu pitkälti samoin kuin arki-iltaisinkin, mutta silloin aikaa käytetään enemmän myös kyläilyyn, kulttuuriin ja harrastuksiin. (Miettinen & Rotkirch 2012, 66–68.)

Lastenhoitoon käytetty aika on viime vuosina lisääntynyt sekä äideillä että isillä. Erityisesti lasten kanssa oleminen, leikkiminen ja ulkoilu saavat nykyään enemmän aikaa. Pienten lasten isät osallistuvat lastenhoitoon jo lähes yhtä paljon kuin äidit. Halu viettää perheen kanssa enemmän yhteistä aikaa on lisääntynyt kymmenessä vuodessa. Vuonna 1999 isistä 5 % ja äideistä 2 % toivoi enemmän yhteistä aikaa perheen kanssa, kun vuonna 2010 jo 10 % isistä ja 5 % äideistä toivoi samaa. (Miettinen & Rotkirch 2012, 93–94.)

Miettisen & Rotkirchin (2012) mukaan perheen yhteistä aikaa arvostetaan nykyään en-
 tistä enemmän ja siitä halutaan pitää kiinni. Monet heidän haastattelemistaan vanhem-
 mista pitivät perheen yhteisiä hetkiä arjen tärkeimpinä. Perheaika on monille tärkeä ta-
 voite ja myös mittari arjen sujumiselle. Jos aikaa on perheelle, arki sujuu hyvin. Suuri
 osa vanhemmista haluaa antaa suuren osan vapaa-ajastaan lapsille. Tämä ei tietenkään
 päde kaikkien kohdalla. Erityisesti monet äidit ovat opetelleet tinkimään kotitöistä, jotta
 lapsille ja perheen yhteiselle tekemiselle jäisi enemmän aikaa. (Miettinen & Rotkirch
 2012, 113–116.) Sayerin ym. (2004) tutkimuksen mukaan avioliitossa elävät miehet
 viettävät nykyään huomattavasti enemmän aikaa lastensa kanssa kuin ennen. Myös äidit
 käyttävät lasten hoitoon ja heidän kanssaan olemiseen enemmän aikaa kuin useisiin
 vuosikymmeniin. Tutkijat toteavatkin, että jos nämä molemmat ajankäytön lisääntymät
 ilmentyvät samassa perheessä, on lasten vanhemmiltaan saama aika todella runsasta.
 (Sayer ym. 2004, 31–34.)

Puhuttaessa ihmisistä, jotka haluavat viettää mahdollisimman paljon vapaa-ajastaan
 perheen parissa, voidaan puhua perhemyönteisyydestä. Perhemyönteisyys näkyy erilai-
 sina arjen valintoina. On esimerkiksi tutkittu, että perheen isän ollessa perhemyöntei-
 nen, katsotaan perheessä televisiota useammin yhdessä kuin yksin. Sukupuolten välillä
 on jonkin verran eroja perhemyönteisyydessä. Lastensa kanssa asuvista äideistä suurin
 osa on perhemyönteisiä riippumatta lasten iästä. Miesten kohdalla perhemyönteisyys on
 naisten kanssa samalla tasolla vain alle kouluikäisten lasten perheissä. Vanhempien las-
 ten perheissä erot naisten ja miesten perhemyönteisyyden välillä ovat suurempia. (Jal-
 linoja 2009, 57–58, 66–70.)

Pienten lasten perheissä aikaa lasten kanssa vietetään luonnollisesti enemmän kuin
 isompien, jo itsenäisempien lasten kanssa. Isompien lasten perheissä aikatauluja pyri-
 tään enemmänkin sovittamaan niin, että aikaa yhteisille hetkille olisi edes joskus. Yh-
 teistä aikaa vietetään enimmäkseen kotona, ulkona tai pienillä matkoilla esimerkiksi
 mökille tai kylpylään. Yhteiset ruokahetket ovat monissa perheissä sitä aikaa, jolloin
 koko perhe istuu yhdessä alas juttelemaan päivän kuulumisista. Yhteisellä ajalla myös
 katsotaan televisiota, mitä kaikki eivät kuitenkaan miellä yhteiseksi ajaksi. (Miettinen &
 Rotkirch 2012 116–118.) Sen sijaan kirjojen lukeminen, jolloin vanhempi ja lapsi kes-
 kittävät toisiinsa ja yhteiseen tekemiseen, on tärkeää yhteistä aikaa. Noin 93 % suoma-
 laisista naisista ja 85 % miehistä kertoo lukevansa 0–6-vuotiaille lapsilleen vähintään

muutaman kerran viikossa. (Jallinoja 2009, 57–58.) Se mitä pidetään yhteisenä aikana, vaihtelee perheestä toiseen. Toisten mielestä yhteinen aika on ennen kaikkea yhdessä tekemistä, kuten askartelua, kun taas toisille se merkitsee yhdessä olemista ja köllötteilyä. Olennaista yhteisessä ajassa onkin läheisyys. (Miettinen & Rotkirch 2012, 116–118.)

Miettisen & Rotkirchen (2012) haastattelemista vanhemmista monet nimesivät saunan yhteiseksi ajanvietto paikaksi, sillä siellä eivät häiritse puhelimet, tietokoneet tai televisio. Saunassa istutaan rauhassa pienessä tilassa ja jutellaan yhdessä. Kun ylimääräiset häiriötekijät on suljettu pois, kaikki voivat olla aidosti läsnä perheen yhteisessä hetkessä. Myös mökkeilyä arvostettiin samoista syistä. (Miettinen & Rotkirch 2012, 118.)

Perhemyönteisyys lisää perheenjäsenten kanssa harrastamista eri tavoin naisilla ja miehillä. Perhemyönteiset naiset harrastavat muita enemmän liikuntaa ja kulttuuria yhdessä puolisonsa kanssa. Perhemyönteiset miehet eivät eroa tässä muista miehistä, mutta he harrastavat muihin isiin verrattuna enemmän lastensa kanssa. Perhemyönteiset äidit eivät taas harrasta lastensa kanssa muita äitejä enempää. Perhemyönteisyydellä on siis harrastamista lisäävä vaikutus äidin ja puolison välillä, sekä isän ja lapsen välillä. (Jallinoja 2009, 58–61.)

Perheen yhteisen ajan nähdään olevan myös isän ja lapsen tai äidin ja lapsen yhteistä tekemistä. Koko perheen ei siis aina tarvitse olla mukana, jotta aika olisi perheen yhteistä. Perheen yhteisestä ajasta puhuttaessa korostuu myös määrän tärkeys laatuun nähden. Tässä asiassa määrää ei voi millään tavoin korvata laadulla, sillä yhteisessä ajassa tärkeää on ennen kaikkea yhdessä oleminen ja läheisyys, ei niinkään se, mitä tehdään. (Miettinen & Rotkirch 2012, 118–120.)

Tavoitteena tässä tutkimuksessa on selvittää, miltä lapsiperheiden arki ja ajankäyttö näyttävät lasten näkökulmasta käsin. Mihin lapset käyttävät aikaansa ja miten he kuvaavat vanhempiensa ja sisarustensa ajankäyttöä? Tarkoituksena on myös kuulla, onko perheillä lasten mielestä aikaa olla yhdessä ja mitä tällä ajalla tehdään.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Perheen yhteistä aikaa, ajankäyttöä ja kokemuksia arjesta on tutkittu melko paljon. Suurin osa tutkimuksesta on kuitenkin tehty haastattelemalla aikuisia. Arkea tutkittaessa on käytetty myös erilaisia päiväkirjamenetelmiä (ks. Paletti-tutkimus), joita pääosin aikuiset täyttävät. Myös lasten arkea koskevaa tutkimusta on tehty pitkälti haastattelemalla lasten vanhempia. Kun lasten arjesta kuullaan vain vanhempien kertomana, jäävät lasten omat henkilökohtaiset kokemukset ja ajatukset kuulematta.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on lasten kuuleminen aiheesta, josta jokaisella lapsella on jonkinlainen kokemus ja ajatuksia, heidän omasta perheestään ja perheen ajankäytöstä. Tarkoituksena on selvittää, millaisia käsityksiä lapsilla on perheestä, perhesuhteista sekä perheen arjesta ja ajankäytöstä. Tavoitteena on siis tarkastella, millaisin laadullisesti erilaisin tavoin lapset näitä ilmiöitä käsittävät ja kuvaavat.

Tutkimuksen tarkoituksen pohjalta tutkimuskysymykset ovat muotoutuneet seuraavallisiksi:

1. Millaisina lasten perhesuhteet näyttäytyvät lasten kuvauksissa?
2. Millaisia käsityksiä lapsilla on perheen arjesta ja ajankäytöstä?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni toteuttamista. Aloitan esittelemällä fenomenografiaa, joka toimii tutkimukseni tutkimusotteena, minkä jälkeen siirryn kuvaamaan lapsia tiedon tuottajina. Näiden jälkeen teen selkoa aineistonkeruusta sekä analyysimenetelmistä ja lopuksi pohdin vielä tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

6.1 Tutkimusorientaationa fenomenografia

Tutkimukseni on tutkimusasetelmaltaan laadullinen. Hakalan (2007) mukaan laadullisen tutkimuksen ensisijainen tavoite on nostaa esille tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omia tulkintoja. Laadullinen tutkimus voi antaa äänen myös sellaiselle toimijoiden ryhmälle, jolla sitä ei tavallisesti ole. (Hakala 2007, 19.) Esimerkiksi tässä tutkimuksessa ääni annetaan lapsille.

Tutkimusongelmaani lähestyn fenomenografisesti. Fenomenografiassa tarkoituksena on kuvata maailmaa sellaisena kuin tietty ryhmä ihmisiä sen kokee (Niikko 2003, 20–21). Fenomenografisen tutkimuksen kohteena ovat käsitykset, jotka koskevat erilaisia arkipäivän ilmiöitä sekä erilaiset tavat, joilla näitä ilmiötä ymmärretään (Huusko & Paloniemi 2006, 164–166). Pyrkimyksenä on kuvata, miten kyseessä oleva ilmiö koetaan ja minkä laatuista kokemukset ovat. Peruskysymyksenä voisikin olla ”Mitä ymmärrät ilmiöstä ja miten sen ymmärrät?” (Niikko 2003, 20–21, 32.) Fenomenografia tutkii siis sitä, miten ympäröivä maailma rakentuu ja ilmenee yksilön tietoisuudessa (Ahonen

1994, 114). Kiinnostus ei niinkään ole ilmiössä itsessään, vaan ihmisten erilaisissa käsityksissä kyseisestä ilmiöstä (Uljens 1991, 82). Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat siis lasten käsitykset perheestä sekä perheen arjesta ja ajankäytöstä, eivät nämä ilmiöt sinänsä.

Niikon (2003) mukaan fenomenografia-käsite on otettu virallisesti käyttöön 1980-luvun alkupuolella, jolloin Ference Marton tutkimusryhmänsä kanssa tutki oppimista Göteborgissa, Ruotsissa. Jotta pystyttäisiin selvittämään miten ihmiset käsittelevät ongelmia, tilanteita ja maailmaa, johon ovat suhteessa tai jossa toimivat, on välttämätöntä ymmärtää tapaa, jolla ihmiset kokevat nämä asiat. Martonin ryhmän pyrkimyksenä oli kuvata ja tunnistaa laadullisia vaihteluita, jotka koskivat yksilöiden kokemuksia todellisuudesta. Alun perin fenomenografiassa on keskitytty tutkimaan oppimisen eri puolia ja siihen liittyviä käsitteitä. Käsitys-termillä viitataan ihmisen tapaan kokea todellisuuden tietty ulottuvuus. (Niikko 2003, 10–11, 24–28.) Martonin (1988) mukaan fenomenografisessa tutkimuksessa on kolme linjausta: kiinnostus oppimisesta ja oppimisen tuloksista, kiinnostus oppilaiden käsityksistä oppimisesta sekä yleisempi kiinnostus siitä, miten ihmiset ymmärtävät ja käsittävät elämän erilaisia ulottuvuuksia (Marton 1988, 189–192.) Tässä tutkimuksessa keskitytään tähän kolmanteen linjaukseen. Tarkoituksena on siis selvittää lasten käsityksiä heidän elämäänsä liittyvistä asioista.

Fenomenografisella tutkimuksella on kaksi piirrettä, jotka tekevät siitä nimenomaan fenomenografisen. Ensinnäkin kyseinen tutkimus pyrkii vangitsemaan käsitykset, jotka ovat uskollisia yksilön kokemuksille valitusta ilmiöstä. Tämä erottaa sen tutkimuksesta, jossa pyritään tutkijan ennako-oletusten pohjalta kuulemaan tietynlaisia ajatuksia valitusta aiheesta. Toiseksi fenomenografisessa tutkimuksessa pyritään kategorisoimaan käsitykset ja tutkimaan niiden välisiä suhteita. Tavoitteena ei siis ole yksilöiden kuvailu heidän käsitystensä perusteella, vaan nimenomaan käsitteiden tarkastelu ja niiden keskinäinen vertailu. (Francis 1993, 69.) Näin ollen vastauksiin ei keskitytä yksittäisinä tapauksina, vaan niistä muodostetaan kokonaisuus (Häkkinen 1996, 39).

Keskeinen termi fenomenografisessa tutkimusotteessa on kokemuksen ohella siis käsitys. Kokemus on prosessi, joka johtaa käsityksiin eri asioista. Näin ollen se, mitä ihminen on aiemmin kokenut, heijastuu tämän käsityksissä asioista. On myös huomioitava, että kaikki aiemmin koettu on mukana uusien käsitysten muodostumisessa. (Niikko

2003, 24–28.) Häkkinen (1996) toteaakin, että käsitysten rakentuminen on konstruktivistista toimintaa, sillä uudet käsityksen muodostuvat aina aiempien käsitysten pohjalle. (Häkkinen 1996, 23). Niinpä käsitysten voidaan nähdä olevan jatkuvasti muuttuva ilmiö (Ahonen 1994, 116–117).

Fenomenografiassa lähtökohtana on se, että todellisuus rakentuu yksilön omien kokemusten kautta hänen käsityksissään todellisuudesta. Tarkoituksena on kuvata todellisuutta sellaisena, kuin tietty joukko ihmisiä sen käsittää ja ymmärtää. (Niikko 2003, 14–16.) Huolimatta siitä miten ihmiset maailman ja todellisuuden ymmärtävät, ovat nämä erilaiset tavat ymmärtää kaikki mitä on (Giorgi 1999, 72–73). Fenomenografiassa todellisuuden nähdään siis muodostuvan ihmisten ymmärryksestä ja tavasta käsitellä todellisuutta. Näin ollen käsityksiä todellisuudesta voidaan vertailla keskenään, mutta niitä ei voida vertailla todellisuuden kanssa. (Niikko 2003, 14–16.) Fenomenografiassa ajatellaan siis, ettei ole olemassa vain yhtä maailmaa ja todellisuutta, vaan nämä koostuvat ihmisen käsityksistä ja kokemuksista. Näkemyksen mukaan jokainen kokee ja käsittää todellisuuden ja sen ilmiöt omalla tavallaan. (Marton 1988, 189–192.)

Fenomenografiassa ihmisen elämismaailmaa on tarkoituksena kuvata ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta. Tutkijan tulee sulkeistaa eli asettaa sivuun omat esihavaitut kokemuksensa ja kuvata tutkittavaa ilmiötä sellaisena, kuin tutkittavat sen ymmärtävät ja ilmaisevat. (Marton 1988, 179–181.) Omat ajatukset ja aiemmat kokemukset on siirrettävä syrjään niin hyvin kuin mahdollista. Painopisteenä fenomenografisessa tutkimuksessa on siis kuvata toisten ihmisten tapoja kokea jotakin sekä tutkijan omien käsitysten ja kokemusten sulkeistaminen (Niikko 2003, 24–28).

Niikko (2003) toteaa, että fenomenografisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita toisen asteen näkökulmasta, eli toisten ihmisten tavasta kokea ja käsittää ilmiöitä. Menetelmä on näin ollen epäsuora, sillä siinä pyritään kuvaamaan jonkin ilmiön merkityssisältöä eli ihmisten erilaisia näkökulmia koskien tutkittavaa ilmiötä. (Niikko 2003, 24–28.) Jos kyseessä olisi ensimmäisen asteen näkökulma, oltaisiin kiinnostuneita nimenomaan ilmiöstä itsestään (Gröhn 1992, 7). Fenomenografisessa tutkimuksessa siis suuntaudutaan toisten ihmisten ajatuksiin ympäröivästä maailmasta tai heidän kokemuksiinsa siitä (Niikko 2003, 24–28). Tässä tutkimuksessa suuntaudutaan lasten ajatuksiin ja käsityksiin koskien perhettä sekä perheen arkea ja ajankäyttöä.

6.2 Lapset tiedon tuottajina

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä ja tiedonantajina ovat lapset. Perhettä koskevaa tutkimusta on tehty paljon haastattelemalla ja kyselemällä aiheesta aikuisilta, joten tässä tutkimuksessa halusin nostaa esille myös lapsen näkökulmaa aiheeseen. Lisäksi halusin itse oppia lisää lasten haastattelemisesta. Aineistonkeruusta muodostuikin minulle mielenkiintoinen oppimismatka, sillä lasten haastatteluun liittyy monia huomioonotettavia piirteitä, joita ei välttämättä aikuisia haastateltaessa ole tarpeen huomioida.

Lapsia ei nykyään nähdä enää vain passiivisina aikuisten toiminnan kohteina, vaan he ovat oman elämänsä aktiivisia toimijoita (O’Kane 2001, 136). YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (1989) taataan lapselle oikeus ilmaista omat näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on myös otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (artikla 12). Lisäksi todetaan, että lapsella on oikeus ilmaista oma mielipiteensä, mikä sisältää myös vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaista tietoa yli rajojen (artikla 13). James ja Prout (1997) toteavat, että lapset tulisi nähdä aktiivisina osallisina omassaan sekä heitä ympäröivien ihmisten elämässä. Heidät tulisi myös nähdä oman yhteisönsä ja elinympäristönsä rakentajina. Näin ollen lapsuus ja lapset ovat itsessään tutkimisen arvoisia, eivät vain suhteessa aikuisiin. (James & Prout 1997, 8) Lapsen on tärkeää kokea muiden ihmisten arvostavan häntä, hänen ajatuksiaan ja kokemuksiaan sekä voivansa vaikuttaa ympäristöönsä. Näin lapsi saa kokemuksen siitä, että hän on tärkeä osa yhteisöään ja osaa toimia sen jäsenenä. Samalla lapselle kehittyy myönteinen käsitys itsestään. (Turja 2007, 171.)

Kun tehdään tutkimusta lapsen näkökulmasta, ollaan kiinnostuneita nimenomaan lapsen omista kokemuksista ja näkemyksistä. Siitä miten lapset maailmaa ja sen ilmiöitä käsittelevät ja ymmärtävät. Aikuiselle lapsen näkökulman tavoittaminen on kuitenkin haastavaa, eikä se täysin edes ole mahdollista. Vaikka olemme itsekkin joskus olleet lapsia, olemme pala palalta unohtaneet ja hylänneet elementtejä lapsuutemme kulttuurista (Punch 2002, 325). Karlssonin (2001, 35) mukaan aikuisen onkin vaikeaa päästä sisälle lapsen maailmaan ja tavoittaa sen keskeisimpiä asioita. Myös Johansson (2003) toteaa, että aikuisina ymmärtämyksemme lapsen maailmasta, lapsen omasta näkökulmasta, tämän aikeista ja ilmaisusta on rajallinen. Emme voi koskaan täysin ymmärtää toista

ihmistä, koska emme voi siirtyä omasta ruumiistamme toiseen. Johansson kuitenkin jatkaa, ettei meidän tarvitse tuntea niin kuin toinen, vaan ennemminkin haluta ymmärtää toisen olemusta maailmassa. (Johansson 2003, 43–45.)

Halldén (2003) toteaa, että lapsen näkökulma tulee erottaa lapsinäkökulmasta, jossa lapsen äänen kuuluminen ei ole välttämätöntä. Lapsinäkökulmalla tarkoitetaan lapsen elinolojen taltiointia, lapsen parhaaksi toimimista tai lasten kulttuurin tutkimista. Siihen sisältyvät myös lapsen paikka yhteiskunnassa sekä poliittisessa päätöksenteossa. Nämä eivät edellytä tiedon saantia lapselta itseltään. Lapsen näkökulma taas edellyttää nimenomaan lapsen oman äänen kuulumista ja kuulemistä. (Halldén 2003, 14.)

Pramling Samuelsson ja Sheridan (2003) huomauttavat, että lapsen näkökulman ottamisen mahdollistamiseksi aikuisella tulee olla lapsia kohtaan sellainen asenne, että hän antaa arvoa lasten omalle kulttuurille ja heidän omille tavoilleen kokea ja ymmärtää maailmaa. Tämä antaa lapselle kokemuksen siitä, että hänen maailmansa nähdään ja kuullaan. Kun lapsella on kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta on tämän mahdollista välittää kokemuksia, elämyksiä, ajatuksia ja tunteita eri ilmaisumuotojen kautta samalla jatkuvasti kehittämällä omia käsityksiään ja näkemyksiään. Jos lapsen näkökulma todella halutaan tavoittaa, ei pelkkä kysymysten esittäminen ja vastausten kuuleminen riitä, vaan aikuiselta vaaditaan aitoa kiinnostusta lasten näkökulmaa kohtaan. (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, 70–72, 79.)

Lapsia tutkittaessa nähdään lapset usein karkeasti jaoteltuna joko täysin aikuisten kaltaisena tai täysin erilaisena tutkimuksen kohdejoukkona. Se millaisena ryhmänä lapset nähdään, vaikuttaa merkittävästi siihen miten ja millä metodeilla lapsia tutkitaan. (Punch 2002, 322.) Jos siis lasten ajatellaan olevan aikuisten kaltaisia, tulee heitä myös kohdella kuten aikuisia. Jos taas lapset nähdään aikuisiin verrattuna erilaisena ryhmänä, voidaan heidän kanssaan käyttää mahdollisesti erilaisia menetelmiä ja tapoja toimia tutkimustilanteissa.

Lasten tutkiminen tuo tutkijalle haasteita, joita ei välttämättä aikuisia tutkittaessa kohdeta. Ensinnäkin, jotta tutkija saa luvan tutkia lapsia, tulee hänen saada lupa lapsuuden ”portinvartijoilta”, lasten vanhemmilta (Punch 2002, 323). Ritala-Koskisen (2001) mukaan lapsia ei voida haastatella samalla tavoin kuin aikuisia ja lapset nähdäänkin tutkimuksessa usein erityisryhmänä. Erityisesti lasten antaman tiedon luotettavuuteen suh-

taudutaan epäilevästi, sillä lasten ajattelu ja ymmärrys eivät ole vielä kehittyneet aikuisen tasolle. Usein lapset jäävätkin tutkimuksen passiivisiksi kohteiksi, sen sijaan että heitä kuultaisiin oman elämänsä aktiivisina asiantuntijoina ja heidän sijaansa tietoa hankitaan vanhemmilta, opettajilta tai muilta aikuisilta. (Ritala-Koskinen 2001, 145.) Christensen ja James (2000, 2) kuitenkin ehdottavat, ettei lapsia tutkittaessa tarvita välttämättä erityisiä tutkimusmenetelmiä, vaan lapset ovat aikuisten tavoin kyvykkäitä osallistumaan strukturoituihin sekä avoimiin haastatteluihin, täyttämään kyselylomakkeita ja antamaan havainnoijalle luvan tarkkailla itseään. Myös Turtiainen (2001, 171) toteaa, että lasten ja aikuisten haastattelussa pätevät monin osin samat säännöt.

Ritala-Koskinen (2001) mukaan lapsia haastateltaessa tutkijalla tulee olla taitoa ymmärtää lapsen maailmaa sekä motivoida lapsi haastatteluun, taitoa luoda luottamuksellinen suhde lapseen sekä omata haastattelemisen taito. Hän myös toteaa, että lasta haastateltaessa pelkkä kysymysten esittäminen ei riitä, vaan tutkijalta vaaditaan erityistä luovuutta ja joustoa tilanteen mukaan sekä mahdollisesti myös erilaisten materiaalien käyttöä. (Ritala-Koskinen 2001, 156–162.) Oman tutkimukseni aineistoa kerätessä huomasin erityisesti juuri sen, ettei pelkkä kysymysten esittäminen lapsia haastateltaessa riitä. Etenkin alussa jotkut lapsista olivat melko varautuneita ja vastasivat vain nyökkäämällä tai päätään pudistamalla. Tämän huomattuani pyrin lisäämään haastattelujen alkuun enemmän tutustumista ja jutustelua muista asioista. Tämä rentoutti suurinta osaa lapsista huomattavasti, mutta silti jotkut lapsista alkoivat kertoilla enemmän vasta viimeisten kysymysten kohdalla. Monista erityispiirteistä huolimatta Ritala-Koskinen (2001) huomauttaa, että tutkijat ovat yleisesti kokeneet lasten haastattelemisen myönteisenä. Lapset on nähty avoimina haastateltavina ja kyvykkäinä keskustelijoina sekä taitavina omien kokemustensa ja mielipiteidensä esille tuojina. (Ritala-Koskinen 2001, 156–162.) Tämän huomasin myös itse haastatteluja tehdessäni.

Turtiaisen (2001) mukaan haastattelu on hyvä keino kuulla lasta, sillä silloin myös alle kouluikäiset, jotka eivät ehkä vielä kykene vastaamaan kyselylomakkeisiin, saavat äänensä kuuluviin. Onnistuneen haastattelun kannalta on tärkeää, että lapsi saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta, hänestä ollaan kiinnostuneita ja hänen ajatuksiaan arvostetaan. (Turtiainen 2001, 174–176.) Tähän pyrin kiinnittämään haastatteluja tehdessäni erityistä huomiota. Halusin antaa lapsille rauhassa aikaa ajatella ja vastata kysymyksieni. En kiirehtinyt esittämään seuraavaa kysymystä vaan koetin aina tilaisuuden tullen

tarttua lapsen kertomaan ja jatkaa keskustelua siitä vielä eteenpäin. Välillä kävi niin, että olimme jo kaukana haastattelun varsinaisista teemoista, mutta toisaalta koin näiden keskustelujen edistävän lapsen vastaamista myös haastattelun kannalta oleellisiin asioihin. Turtiainen (2001) näkee haasteena haastattelutilanteissa, niin aikuisten kuin lastenkin kanssa sen, että haastattelijan kysymykset saattavat ohjata haastateltavaa antamaan tietynlaisia vastauksia. Haastateltava voi myös arvailla haastattelijan tarkoituspäätä ja vastata niin kuin olettaa haastattelijan toivovan. (Turtiainen 2001, 174–176.) Koin haastattelukysymysten tekemisen haastavaksi juuri siitä syystä, etten halunnut niiden olevan liian ohjailevia. Osa lapsista vastasi moniin kysymyksiin ”en tiedä” ja jälkeensä mietinkin ajattelivatko lapset minun odottavan heiltä tietynlaista vastausta, jolloin he näkivät paremmaksi esittää tietämättömyyttä. Toisaalta taas osa lapsista vastasi samoihin kysymyksiin selvästi juuri niin kuin halusi välittämättä siitä, mitä minä ehkä haastattelijana vastauksesta ajattelin.

6.3 Aineistonkeruu

Valitsin tutkimukseni aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, sillä halusin olla itse kysymässä lapsilta laatimani kysymykset. Kuten Turtiainen (2001, 174–176) toteaa, haastattelu on hyvä keino kuulla myös lapsia, jotka eivät vielä osaa vastata esimerkiksi kirjallisiin kyselyihin. Halusin luoda tilanteesta mahdollisimman keskustelunomaisen, jolloin lasten olisi mahdollisesti helpompi vastata kysymyksiin. Myös fenomenografiassa tutkimuksessa yleisin käytetty aineistonkeruumenetelmä on yksilöhaastattelu: avoin tai puolistrukturoitu (Niikko 2003, 136.) Muita käytettyjä menetelmiä ovat esimerkiksi piirtäminen, kirjoittaminen ja näyttelemine (Francis 1993, 70), jotka olisivat myös voineet sopia lasten kanssa käytettäväksi.

Eskola ja Vastamäki (2001, 24) toteavat haastattelun idean olevan yksinkertainen. Kun halutaan tietää, miten toinen ihminen ajattelee jostakin tilanteesta tai asiasta, on usein tehokkainta kysyä tältä suoraan. Marton (1988) toteaa, että se, mitä kysymyksiä kysytään ja miten niitä käytetään, on todella tärkeää. Hän myös ehdottaa, että kysymysten tulisi olla mahdollisimman avoimia, jotta vastaajalle jää vapaus valita suunta ja näkö-

kulma vastaukselleen. Vaikka kysymyksiä on laadittu valmiiksi, niiden käyttö saattaa vaihdella haastateltavasta riippuen. (Marton 1988, 197–199.) Haastattelutilanteessa toteutuu myös fenomenografisen suuntauksen tiedonkäsitteeseen kuuluva intersubjektiivisuus. Samalla kun hankimme tietoa toisen ihmisen ajattelusta, on mukana koko ajan myös oma tietoisuutemme, jonka kautta tulkitsemme toista ihmistä ja tämän ilmaisua. (Niikko 2003, 136.)

Fenomenografisessa haastattelututkimuksessa on tavoitteena ymmärtää haastateltavan antama näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Tähän pyritään kuvaamalla yksilön suhdetta hänen omaan kokemukseensa kyseisestä ilmiöstä. Suhteellisen avoimien kysymysten tarkoituksena on antaa haastateltavalle mahdollisuus heijastaa tutkittavana olevaa ilmiötä siitä käsin, mikä hänelle itselleen on tärkeää ja merkityksellistä. (Niikko 2003, 31–32.) Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan teemahaastattelun eli kohdennetun haastattelun (the focused interview) ominaispiirteenä on, että etukäteen tiedetään haastateltavan kokeneen tietty tilanne. Tutkija on myös selvittänyt tutkittavan ilmiön tärkeitä osia, prosessia ja kokonaisuutta. Etukäteistietojensa perusteella tutkija laatii haastattelurunгон ja suuntaa haastattelun tutkittavien henkilökohtaisiin kokemuksiin koskien kyseessä olevaa tilannetta tai ilmiötä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Tutkimuksen aineistonkeruuseen valmistautuessani ja tutkimuskysymyksiä laatiessani olin jo perehtynyt tutkittavan ilmiön ulottuvuuksiin, kuten perhesuhteisiin sekä perheen arjen eri puoliin. Vaikka tutkimustilanteessa esitin kaikille lapsille samat kysymykset, pyrin kohdentamaan haastattelua jokaisen lapsen omiin kokemuksiin tarttumalla heidän vastauksistaan nousseisiin aiheisiin.

Haastattelin tutkimustani varten kymmentä 4–6-vuotiasta lasta, jotka olivat kokopäiväisesti päivähoitossa. Lapsista kolme oli tyttöjä ja seitsemän poikia. Kahdeksalla lapsista oli yksi tai useampi sisarus, kahdella lapsella sisaruksia ei ollut ollenkaan. Nämä kaksi lasta olivat eroperheistä, mutta koska heidän vastauksensa eivät millään tavoin poikeneet muiden lasten kuvauksista, päätin jättää kyseisen aiheen käsittelemättä. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja niiden pituus vaihteli 10 minuutista 30 minuuttiin. Esitin etukäteen laatimani tutkimuskysymykset (ks. Liite 1) kullekin lapselle lähes samalla tavalla ja samassa järjestyksessä kuitenkin joustamalla kunkin lapsen vastausten ja syntyneiden keskustelujen mukaan. Kysymykset jakautuivat seuraavien teemojen alle: Lapsen perhe, arki-illat, viikonloput ja vapaapäivät, tunteet, perheen yhteinen aika

ja mielipuuhat. Lasten vastaukset vaihtelivat pituudeltaan suuresti. Joidenkin vastaukset olivat rönsyileviä kun taas jotkut vain nyökkäsivät tai vastasivat lyhyesti ”ei”, ”joo” tai ”en tiedä”. Haastatellut lapset olivat kaikki samasta päiväkotiryhmästä ja haastattelut toteutettiin keväällä 2012.

Käytin haastattelussa kysymysten tukena nalle-tunnekortteja. (The Bears 1995.) Nalle-tunnekortit ovat Pesäpuu ry:n tuote, jota voidaan käyttää esimerkiksi tunnekasvatuksessa tai sadutuksen tukena. Kortteja on yhteensä 48 kappaletta ja jokainen kortti kuvaa nallen erilaista tunnetilaa. Levitin kortit lattialle lapsen nähtäväksi ja hän sai valita niistä oman perheensä jäsenet. Jotkut valitsivat korteista myös lemmikkinsä ja yksi lapsi pohti kuuluvatko mummi ja ukki perheeseen, jättäen heidät kuitenkin tässä määritelmän ulkopuolelle. Kun kortit oli valittu, nimesimme ne liittämällä jokaiseen korttiin nimen tarra-lapulla. Korttien tarkoituksena oli auttaa minua haastattelijana tunnistamaan, kenestä lapsi kulloinkin puhui ja lasta hahmottamaan perhekokonaisuuttaan haastattelukysymyksiä läpi käytäessä. Lapset valitsivat kortteja tarkkaan harkiten ja osa halusi kirjoittaa nimet kortteihin itse. Osalle oli myös tärkeää asetella omia perheenjäseniään esittävät kortit oikeaan järjestykseen lattialla ja jotkut järjestelivät niitä vielä haastattelun aikana. Nalle-tunnekorttien lisäksi käytin joidenkin lasten vastausten apuna myös kuvia, jotka esittivät erilaisia tekemisiä, esimerkiksi syömistä, siivousta, pelaamista, leikkimistä ja keinumista. Kuvat otin kuitenkin käyttöön vain, jos lapsi ei ollenkaan keksinyt mitä kotona iltaisin tekee.

Toteutin haastattelut päiväkodin tiloissa, nukkumahuoneessa, jossa saimme olla kunkin lapsen kanssa kaikessa rauhassa lukitun oven takana. Ennen haastattelun alkua asetin lattialle kaksi tyynyä, toisen itseäni ja toisen lasta varten. Äänityslaitteina toimineet kannettavan tietokoneen ja puhelimen asetin penkille tyynyjen viereen. Kun tulimme yhdessä tilaan, lapsi sai itse valita, kummalle tyynylle halusi istua. Osa lapsista istui tyynyn päällä koko haastattelun ajan, muutamat pyörivät tyynyllä, pitivät sitä sylissä tai makasivat sen päällä ja yksi lapsi liikkui huoneessa ympäriinsä koko haastattelun ajan. Pyrin antamaan lapsille vapauden liikkua tilassa, kunhan äänityslaitteet näyttivät tallentavan äänen tarpeeksi selkeästi. Pyysin lapsia myös välttämään turhaa kolistelua, nauhoituslaitteisiin koskemista sekä tyynyyn puhumista. Tätä perustelin lapsille sillä, etten muuten saisi selvää heidän puheestaan nauhalta. Suurin osa lapsista puhuikin selkeällä

äänellä, mutta osa niin hiljaa, että jouduin välillä itse toistamaan heidän sanomansa äänityksen onnistumiseksi.

Kun kaikki haastattelut oli tehty, muutin ne äänitysten avulla sanatarkasti kirjoitetuksi tekstiksi. Tekstimuotoista haastatteluaineistoa minulle tuli yhteensä 41 sivua, rivivälillä 1.

6.4 Aineiston analyysi

Tutkimusaineistoni analyysi lähtee liikkeelle fenomenografialle tyypillisesti aineistosta käsin. Alasuutarin (2011) mukaan laadullisen aineiston analyysi koostuu kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä sekä arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämällä hän katsoo olevan kaksi vaihetta, jotka ovat aineiston tarkasteleminen tietystä näkökulmasta sekä havaintojen yhdisteleminen. Nämä vaiheet auttavat mahdollisesti runsaankin aineiston kokoamista hallittavaan muotoon. Arvoituksen ratkaisemisella viitataan muissa yhteyksissä käytettyyn tulosten tulkintaan. Laadullisen aineiston analyysissä arvoituksen ratkaisemisella tarkoitetaan käytettävissä olevien vihjeiden ja johtolankojen perusteella tehtävää merkitystulkintaa tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2011, 38–43, 44–48.)

Fenomenografisen tutkimuksen aineiston analyysi on aineistolähtöinen. Tulkinnat muodostuvat vuorovaikutuksessa aineiston kanssa ja aineisto toimii myöhemmässä vaiheessa myös pohjana kategorisoinnille. (Huusko & Paloniemi 2006, 166.) Aineiston analyysi alkaa litteraattien lukemisella läpi useita kertoja. Litteraateista etsitään ja merkitään tutkimuskysymysten kannalta merkittäviä lausahduksia ja ilmaisuja. (Marton 1988, 197–199.) Aineistosta voidaan jättää huomiotta lausahdukset, jotka jäävät tutkijan teoreettisen viitekehyksen sekä tutkimusongelman asettelun ulkopuolelle. Jos nämä lausahdukset kuitenkin saavat tutkijan muuttamaan merkittävästi teoriataustaa tai ongelmanasettelua, tulkitaan myös ne merkityksiksi. (Ahonen 1994, 145.) Marton (1988, 197–199) muistuttaa, että lausahdusten merkitystä tulee aina tulkita siinä kontekstissa, josta ne on otettu. Bowden (1996, 60–62) ehdottaa, että ilmaisujen irrottamisen sijaan, niitä voitaisiin myös tarkastella litteroitujen haastattelujen yhteydessä. Näin ollen ilma-

ukset pysyisivät varmasti juuri siinä yhteydessä, johon ne kuuluvat. Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin päättänyt irrottaa lausahduksia haastatteluista, sillä näin niitä on helpompi käsitellä. Tarkistan kuitenkin säännöllisesti ryhmiä ja kategorioita muodostaessani, mihin yhteyteen ilmaisut kuuluvat, jotta niiden merkityssisällöt säilyisivät alkupe-
räisinä.

Aineistoa rajataan ja tulkitaan haastatteluista valittujen lausahdusten kautta. Tutkimusongelmien kannalta merkityksellisiä ilmauksia lajitellaan ryhmiksi ja teemoiksi (Uljens 1991, 90–91.) On tärkeä muistaa, että fenomenografisessa tutkimuksessa ryhmät muodostuvat nimenomaan aineistosta käsin, eikä näin ollen ole tarpeen miettiä etukäteen, minkälaisia ryhmiä aineistosta voisi löytyä (Francis 1993, 73). Tutkijan kiinnostus yksittäisistä vastauksista siirtyy lausahdusten ja ilmausten merkityksiin. Tässä vaiheessa rajat haastateltavien välillä katoavat ja ollaan kiinnostuneita yleisesti annetuista merkityksistä, ei yksittäisestä haastattelusta. Lausahdukset jaetaan ryhmiin niiden samanlaisuuksien mukaan ja ryhmiä erotellaan erilaisuuksien mukaan. (Marton 1998, 197–199.) Merkitysten yhdistämisen perusteena on niissä ilmenevien yhteisten ajatuslementtien havaitseminen (Ahonen 1994, 145). Nämä ryhmät muutetaan kategorioiksi ja jokaista kategoriaa kuvataan sen sisältämällä lausahdusten joukolla. Kategorioita ei siis määritellä etukäteen, vaan ne syntyvät analyysiprosessin edetessä. (Marton 1988, 197–199.) Kategorioiden tarkoituksena on niiden teoriayhteydet osoittamalla selittää tutkittavien ilmaisuista löytyneitä merkityksiä (Ahonen 1994, 146). Ne osoittavat käsitysten keskeiset piirteet (Huusko & Paloniemi 2006, 168).

Aloitin tutkimukseni analyysin lukemalla litteroituja haastatteluja läpi. Ensimmäisillä lukukerroilla merkitsin suurpiirteisesti kohtia, jotka liittyivät jollakin tavoin tutkimuskysymyksiini: perheen arkeen ja ajankäyttöön sekä perhesuhteisiin. Tämän jälkeen aloin merkitä tarkemmin erivärisillä korostuskynillä lausahduksia ja ilmauksia, jotka näyttivät olevan tutkimuskysymyksen kannalta merkittäviä. Jaoin alussa merkitsemiäni kohtia pienempiin osiin ja pikkuhiljaa niistä muodostui merkityssisällöltään viisi samankaltaista ryhmää, jotka nimesin väliaikaisesti seuraavalla tavalla: lapsi yksin, lapsen harrastukset ja kaverit, sisarukset, perheen yhteinen aika sekä vanhemmat ja työ. Näitä ryhmiä merkitsin litteraatteihin kutakin omalla värillään. Värikoodauksen jälkeen siirryin lajittelemaan samanväriset lausahdukset tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmalla omiksi tiedostoikseen. Tässä vaiheessa tarkensin ryhmiä vielä pienempiin osiin ja ryhmiä syntyi

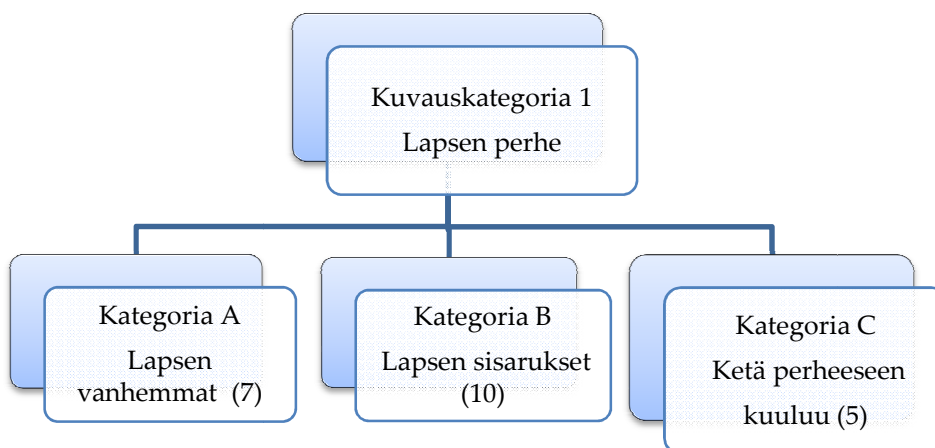
yhteensä yhdeksän: lapsi yksin, lapsen harrastukset ja kaverit, sisarusten kuvailu, sisarusten tekemiset, sisarusten välinen suhde, vanhempi ja lapsi tekee yhdessä, koko perhe tekee yhdessä, vanhempien tekemiset, ansiotyö.

Ryhmittelyn jälkeen aloin tarkastella aineistoani uudemman kerran ja huomasin, että monet lausahdukset eivät välttämättä olekaan oikeiden otsikoiden alla eivätkä ryhmät olleet tarpeeksi tarkkoja. Kävin aiemmin lajittelemani lausahdukset uudelleen läpi vielä alkuperäisten tulostettujen litteraattien kanssa ja siirtelin niitä sopivampiin ryhmiin. Tästä etenin ottamalla avuksi kolmenvärisiä muistilappuja, joihin kirjasin ryhmien yksinkertaistetut nimet uudelleen, esimerkiksi vanhempien työ, lapsen tekemiset sekä vanhempi ja lapsi tekevät yhdessä. Keltaiset laput kuvasivat niitä käsityksiä, joihin lausahdukset voitiin jakaa. Vihreät edustivat ylemmätason kategorioita, yhteenvetoja käsityksistä ja punaisiin lappuihin kirjasin kategorioita yleisemmin kuvaavan, kuvauskategorian nimen.

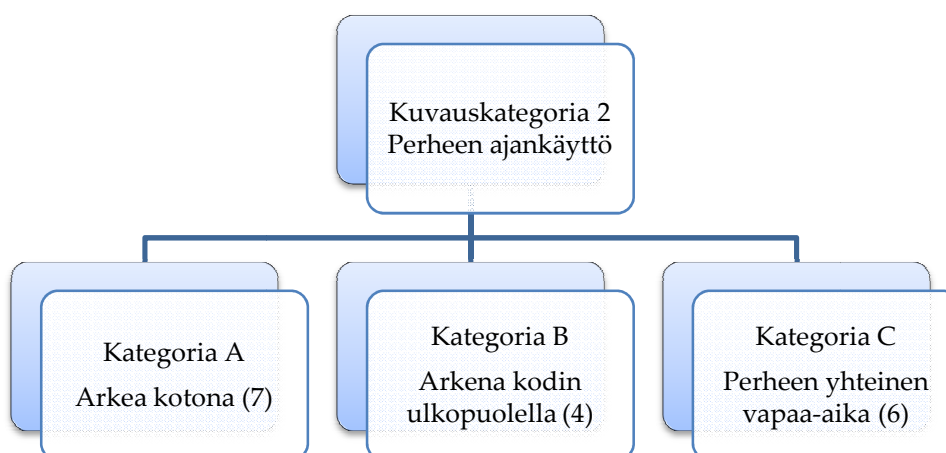
Analyysin loppuvaiheessa kategorioita yhdistellään laaja-alaisemmiksi, ylemmän tason kategorioiksi, joita kutsutaan kuvauskategorioiksi (Uljens 1991, 91). Marton (1988, 197–199) toteaa, että kuvauskategoriat ovat kyseisen tutkimustoiminnan päätulos ja tulokset myös esitellään tässä muodossa. Ne ovat niin sanotusti muodollisia yhteenvetoja aineiston kuvauksista. Ne sisältävät käsitysten ja kokemusten ominaispiirteet sekä niiden yhteyden aineistoon. (Uljens 1991, 89–96.) Kuvauskategoriat kuvaavat samanlaisuuksia sekä erilaisuuksia ja ne heijastavat joukkoa laadullisesti erilaisia tapoja, jolla kyseessä olevaa ilmiötä voidaan kuvata, analysoida ja ymmärtää (Niikko 2003, 33–38). Niiden tarkoituksena on siis kuvata käsityksiä vielä edellistä yleisemmällä tasolla. Tällöin vaarana on kuitenkin ylitulkinta, jolloin tutkija voi tuntea kiusausta pakottaa jotkin ilmaisut sellaisiin merkityskategorioihin, jotka eivät sinne välttämättä kuuluisi. Tutkijan onkin tärkeää pitää tutkittavien ilmaisut jatkuvasti esillä, jotta hän voi toistuvasti tarkistaa luokitteluaan. (Ahonen 1994, 146–147.)

Yhdisteltyäni lausahdukset merkitysisällöiltään samankaltaisten kanssa yhteen, syntyi käsityksiä yhteensä 39 ja ne sisälsivät kaikki eri määrän lausahduksia. Kategorioita näistä käsityksistä muodostui yhteensä kuusi: *lapsen vanhemmat, lapsen sisarukset, ketä perheeseen kuuluu, arkea kotona, arkena kodin ulkopuolella sekä perheen yhteinen vapaa-aika*. Näihin kategorioihin käsitykset jakaantuivat epätasaisesti. Huusko ja Palo-

niemi (2006) toteavatkin, ettei käsitysten määrällisellä painottumisella ole kovinkaan suurta merkitystä, vaan ennen kaikkea kiinnostus on käsitysten laadullisissa eroissa (Huusko & Paloniemi 2006, 169). Kategorioita yhdistelemällä syntyi kuvauskategorioita lopulta kaksi: Lapsen perhe (ks. Kuvio 2) sekä perheen ajankäyttö (ks. Kuvio 3). Kuviossa sulkujen sisällä oleva numero kertoo kuinka monta käsitystä kyseinen kategoria sisältää.

KUVIO 2 Kuvauskategoria 1

KUVIO 3 Kuvauskategoria 2

Edellä esitettyjen kategorioiden alaisia käsityksiä ovat esimerkiksi kategoriassa *arkena kodin ulkopuolella* seuraavat: vanhemmat hakevat lapset päivähoidosta sekä iltaisin käydään kaupassa. Kuvauskategoriat, kategoriat sekä niiden sisältämät käsitykset olen koonnut myös taulukoiksi, joita esittelen tarkemmin tutkimuksen tulosten tarkastelun yhteydessä. Taulukoissa näkyvät kuvauskategorioiden sekä alakategorioiden nimet, nimetyt käsitykset sekä haastatteluista poimittu esimerkkisitaatti jokaisesta käsityksestä.

6.5 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu ei ole yksiselitteistä. Laadullisen tutkimuksen piiriin kuuluu useita erilaisia tutkimusperinteitä ja näin ollen on olemassa myös useita erilaisia tapoja tarkastella tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden tarkastelu näkökulmaan vaikuttaa esimerkiksi se, miten totuuteen ja objektiiviseen tietoon suhtaudutaan. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 131–133.) Fenomenografisessa tutkimusperinteessä ei nähdä olevan vain yhtä ainutta totuutta, vaan ajatuksena on, että jokainen kokee ja käsittää todellisuuden ja sen ilmiöt omalla tavallaan (Marton 1988, 189–192). Todellisuuden nähdään siis muodostuvan ihmisten ymmärryksestä ja tavasta käsitellä todellisuutta. (Niikko 2003, 14–16). Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuutta lisääkin se, ettei erilaisia käsityksiä tarkastelemalla pyritäkään absoluuttiseen totuuteen, vaan ennen kaikkea kuvaamaan erilaisia tapoja käsittää ja ymmärtää tiettyä ilmiötä (Cousin 2009, 189–190). Tästä syystä fenomenografia sopii mielestäni hyvin myös lasten käsitysten tutkimiseen. Tarkoituksena ei ole selvittää totuutta siitä, millaista perheen arki on, vaan nimenomaan kartoittaa lasten erilaisia käsityksiä aihetta koskien.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on hyvä nostaa esille myös havaintojen puolueettomuus. Tällä tarkoitetaan sitä, pyrkiikö tutkija kuulemaan ja ymmärtämään tiedonantajaa itseään vai suodattaako hän kuulemansa omien kokemustensa ja näkemystensä läpi. Vaikuttavatko esimerkiksi tutkijan ikä, sukupuoli tai ammatti siihen, miten hän tulkitsee kuulemaansa. Näin väistämättä on, sillä jokainen tutkija itse luo omaa tutkimustaan ja tulkitsee aineistoaan. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 131–133.) Myös tässä tutkimuksessa tutkijan omat tulkinnat ovat vahvasti esillä lasten käsitysten tarkastelussa, mutta lasten ilmaisujen ja niistä johdettujen käsitysten merkityssisällöt on pyritty pitämään juuri sellaisina, kuin ne aineistossa ilmenevät. Näin ollen laadullisessa tut-

kimuksessa kysymys luotettavuudesta onkin ennen kaikkea siinä, miten uskollinen tulkinta on aineistolle. Tutkijan on kuitenkin oltava tietoinen omista käsityksistään ja avoin muiden käsityksille. Tutkimuksen luotettavuutta lisäävät tutkimuksen etenemisen tarkka kuvaus sekä aineistolainaukset, sillä niiden kautta lukija voi itse arvioida tutkijan havaintojen ja tulkintojen oikeellisuutta. Samalla tutkimusprosessin kulkua tehdään läpinäkyvämmäksi. (Huusko & Paloniemi 2006, 166, 170.)

Fenomenografisessa tutkimuksessa tarkoituksena on kuulla nimenomaan haastateltavan henkilön käsityksiä valitusta ilmiöstä. Tällöin on tärkeää, etteivät tutkijan kysymykset ole liian johdattelevia, vaan ne antavat haastateltavalle tilaa muodostaa omia käsityksiään. Tärkeää on myös se, ettei haastateltava pyrkisi vastaamaan niin kuin ajattelee tutkijan haluavan. Tutkijan onkin itse tarkasteltava kysymyksiään ja saatua aineistoa siten, että hän huomaa sieltä mahdolliset vastauksia ohjailleet seikat. Tutkimuksen luotettavuuden huomioiden hänen on tuotava nämä seikat esille, jotta myös lukija voi nähdä aineistoon mahdollisesti vaikuttaneet tekijät sekä niiden vaikutukset. (Francis 1993, 70–71.) Tutkimukseni haastattelukysymyksiä tarkasteltaessa voidaan sieltä nähdä selkeästi joitakin johdattelevia kysymyksiä (ks. Liite 1). Tässä oma kokemattomuuteni tutkijana, saati sitten fenomenografisen tutkimuksen tekijänä näkyy selvästi. Esimerkiksi kysymykset tunteista, joissa kysyn ”Mikä kotona tekee sinut iloiseksi/vihaiseksi/surulliseksi?” sisältää oman oletukseni siitä, että kotona koetaan kaikkia näitä tunteita. Osalle lapsista näihin kysymyksiin vastaaminen oli vaikeaa ja esimerkiksi vastaukset kysymykseen surullisuuden aiheuttajista olivat varsin ”tuttuja”, kuten kiusaaminen ja riitely. Täytyykin miettiä, miten paljon lapset pyrkivät vastaamaan kysymykseen ”oikein” ja miten paljon he uskalsivat kertoa omista käsityksistään. Toki myös lapsen käsitykset kyseisestä ilmiöstä ovat pitkälti muodostuneet ympäristön vaikutuksesta ja yleisesti ottaen juuri kiusaamista ja riitelyä pidetään surun tai vihaisuuden aiheuttajina.

Fenomenografisen tutkimuksen analyysi-vaiheen luotettavuuden kannalta on keskeistä tarkka kuvaus sen etenemisestä. Lukijan täytyy kuvausta lukemalla saada selville, miten tutkija on lopulta päätenyt muodostuneisiin kuvauskategorioihin. Tutkijan onkin rehellisesti avattava lukijalle analyysin etenemistä vaihe vaiheelta. (Francis 1993, 73–74.) Edellisessä luvussa (5.4) olen pyrkinyt mahdollisimman tarkasti kuvaamaan tutkimukseni analyysin etenemistä aina aineiston ensimmäisestä lukukerrasta kuvauskategorioi-

den syntymiseen. Suuri osa analyysin teosta on kuitenkin pään sisällä tapahtuvaa ajatus-työtä, jota on mielestäni vaikeaa ilmaista sanoin. Tämän vuoksi analyysin kuvaus ei ole täydellinen, mutta siinä näkyvät kuitenkin etenemisen pääkohdat mahdollisimman tarkasti kuvattuna. Fenomenografista tutkimusta on kritisoitu siitä, että se käsittelee yksilöiden ilmaisuja irrallisina kontekstista. Kuten Marton (1989, 197–199) on kirjoittanut, ilmaisuja analysoidessa pidetään kuitenkin aina mielessä se yhteys, josta ne on otettu. Näin pyritään säilyttämään tutkittavien ilmaisut merkitykseltään sellaisina, kuin tutkittavat ovat ne tarkoittaneet (Marton 1989, 197–199).

Tutkimusprosessiin liittyy aina monia eettisiä kysymyksiä. Ruoppila (2001) toteaa, että eettiset kysymykset ovat mukana aiheen valinnasta ja kysymysten asettelusta aina tulosten julkistamiseen ja julkaisujen kieliasuun saakka. Hän muistuttaa että tutkija, myös oppinnytöiden tekijä, käyttää aina valtaa, joka myös koskee kaikkea aina aiheen valinnasta tulosten tulkintaan sekä tutkimuksesta tiedottamiseen. (Ruoppila 2001, 26.) Strandellin (2010) mukaan lapsuuden tutkimuksen eettiset kysymykset liittyvät vahvasti siihen näkemykseen lapsesta ja lapsuudesta, joka tutkimuksen pohjalla on (Strandell 2010, 92). Tässä tutkimuksessa halutaan tuoda esille nimenomaan lapsen omaa näkökulmaa. Lapsi ja lapsuus nähdään siis itsessään arvokkaan tutkimuksen kohteena.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (1989) takaa lapselle tutkimuksen kannalta seuraavanlaisia oikeuksia: Oikeuden tulla kuulluksi ja huomioonotetuksi kaikissa itseään koskevissa asioissa (artikla 12), oikeuden vapaasti ilmaista mielipiteensä ja samalla vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää tietoja (artikla 13) sekä oikeuden yksityisyyteen kenenkään mielivaltaisesti puuttumatta siihen (artikla 16).

Ruoppila (2001) muistuttaa, että lapsia ja nuoria tutkittaessa ensimmäinen eettinen askel on kysyä lupa lapsen tai nuoren huoltajalta. Vaikka vanhemmat antaisivat suostumuksensa lapsen osallistumiselle, täytyy lupa kysyä myös lapselta itseltään. (Ruoppila 2001, 32, 38) Strandellin (2005) mukaan lapsi, jonka nähdään kykenevän osallistumaan tutkimukseen kertomalla omista näkemyksistään ja käsityksistään, tulisi nähdä myös kykenevänä ottamaan kantaa osallistumisestaan tutkimukseen. Hän myös toteaa, että riippumatta siitä kysytäänkö lapselta tai ei, tämä kyllä ilmaisee halunsa tai haluttomuutensa osallistua. (Strandell 2005, 34.) On myös todettu, että lapsen osallistuminen ja suojele-

minen ovat vaikeita asioita sovittaa yhteen. Hänen mukaansa liiallisen suojelun nimissä lasten osallistumista usein rajoitetaan paljonkin. (Strandell 2010, 95.)

Aloitin tutkimuksen aineistonkeruun kysymällä ensin luvan haastattelujen tekemiseen yksityisen päiväkodin henkilökunnalta (ks. Liite 2). Heidän suostumuksensa jälkeen lähetin lasten vanhemmille päiväkodin kautta kirjeet (ks. Liite 3) tiedottaen tutkimuksesta ja samalla kysyen lupaa lasten haastatteluun. Sain luvan haastatella yhteensä 12 lasta, joista lopulta 10 toteutui. Yksi vanhemmiltaan luvan saanut lapsi kieltäytyi haastattelusta ja yksi oli kaikkina sovittuina haastattelupäivinä poissa päiväkodista.

Haastattelutilanteessa kerroin lapselle ensin mistä haastattelussa on kysymys ja esittelin äänityslaitteita. Tämän jälkeen kysyin lapselta, saisinko haastatella häntä. Lapsen suostuttua hän sai vielä kirjoittaa nimensä paperiin suostumuksen merkinä. Yksi lapsista pohti osallistumishalukkuuttaan pitkään. Kun kysyin hänen suostumustaan, hän vastasi, ettei halua osallistua, jolloin annoin hänelle luvan lähteä jatkamaan leikkejä. Olin alusta asti päättänyt, että jos lapsi kieltäytyy haastattelusta, en yritä häntä siihen sen kummemmin suostutella tai painostaa vaan selitettyäni tutkimuksen aiheen ja tarkoituksen lapsi saa halutessaan lähteä takaisin leikkimään. Kyseinen poika halusi alun kieltäytymisestään huolimatta kuitenkin jäädä tekemään haastattelua. Kerroin vielä lisää tutkimuksestani ja siitä minkälaisia kysymyksiä esittäisin. Pyysin myös luvan äänittää jutte-
luamme siltä varalta että hän myöhemmin suostuisi. Kävimme haastattelun läpi samoin kuin kaikkien muidenkin lasten kanssa ja lopuksi poika itse sanoi haluavansa kirjoittaa vielä nimensä paperiin suostumuksensa merkinä.

Suurin osa haastatteluista eteni sujuvasti lapsen kanssa jutellen alusta loppuun. Kaksi lapsista ehdotti kuitenkin haastattelun lopettamista kesken kaiken. Ensimmäisen kanssa haastattelu oli sujunut siihen mennessä todella hyvin ja lapsi oli puhunut jo todella runsaasti. Puhuessaan hän kuitenkin liikkui jatkuvasti ympäri huonetta. Silti kysymys haastattelun lopettamisesta tuli yllätyksenä. Vastasin, että vielä olisi muutama kysymys jäljellä ja lapsi jäi jatkamaan haastattelua ilman sen suurempaa suostuttelua. Toinen lopettamista ehdottavista lapsista oli alusta asti melko vastahakoinen haastattelua kohtaan. Hänen oli silmin nähden vaikea keskittyä tilanteeseen ja kysymykset saattoivat myös olla hänelle liian abstrakteja. Suurin osa vastauksista oli ”en tiiä” tai ”en muista”. Noin haastattelun puolivälissä lapsi totesi että ”ja nyt tää haastattelu loppu” johon totesin ”ai

nytkö loppu”. Tähän poika vastasi ”ei” ja haastattelu jatkui kutakuinkin entiseen malliin loppuun asti. En ollut varautunut tällaisiin tilanteisiin etukäteen ja jälkeenpäin mietin, miten niissä olisi pitänyt toimia. Olin alusta alkaen päättänyt, etten halua pakottaa lapsia mihinkään. Kyseiset lapset kuitenkin suostuivat jatkamaan haastattelua ilman sen suurempia neuvotteluja, joten pakottamisesta tuskin voi puhua. Jos lapset todella olisivat halunneet lopettaa haastattelun kesken, en olisi paljoa enempää heitä suostutellut jatka-

7 LASTEN KÄSITYKSIÄ PERHEESTÄ JA PERHEEN AJANKÄYTÖSTÄ

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia: lasten käsityksiä perheestä sekä perheen ajankäytöstä. Analyysin tuloksena lasten käsitykset jakaantuivat kahteen kuvauskategoriaan, jotka ovat *lapsen perhe* sekä *perheen ajankäyttö*. Nämä kuvauskategoriat sisältävät molemmat kolme alakategoriaa. Olen koonnut lasten käsitykset kahteen taulukkoon kuvauskategorioiden mukaan. Taulukoissa on nähtävissä kuvauskategorian lisäksi sen sisältämät alakategoriat sekä niiden sisältämät käsitykset ja esimerkkisitaatit. Kunkin käsityksen perään olen kirjannut sulkuihin lukumäärän, joka toisin kuin aiemmissa kuvioissa kertoo nyt siitä, miten monesti kyseisenlainen ilmaus löytyy aineistosta. Esimerkiksi ”vanhemmat tekevät ansiotyötä (10)” kertoo, että lasten haastatteluista löytyi 10 ilmausta, jotka koskivat vanhempien ansiotyötä.

Etenen tulosluvussa esittelemällä kummankin kuvauskategorian omana alalukunaan ensin taulukon muodossa, sen jälkeen kuvaillen tuloksia tarkemmin sanallisesti ja lopuksi esittäen käsitykset vielä tiivistettynä kuvion muodossa. Kaikki tekstissä esiintyvät lasten ja aikuisten nimet on muutettu. Lainausmerkkien sisällä olevat kursivoidut kohdat tekstin sisällä ovat suoria lainauksia lasten haastatteluista. Haastattelu sitaateissa H tarkoittaa haastattelijaa, (.) lyhyttä taukoa ja (...) hieman pidempää taukoa. Jos sulkujen sisällä on numero, esimerkiksi (8), kertoo se tauon pituuden sekunteina.

7.1 Lasten käsityksiä perheestä

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski perhesuhteiden esiintymistä lasten kuvauksissa. Haastattelemillani lapsilla olikin paljon käsityksiä koskien perhettä. Erityisen paljon lapset puhuivat vanhemmistaan ja sisaruksistaan sekä siitä, mitä he näiden kanssa yleensä tekevät. Muutama lapsi pohti myös esimerkiksi lemmikkien tai isovanhempien kuulumista perheeseen. Tässä luvussa esittelen ensimmäisen kuvauskategorian sisältämiä käsityksiä lasten perheistä ja perhesuhteista. Esitän käsitykset ensin taulukon muodossa ja avaan niitä sitten kategorioittain sanallisesti aineistositaattien avulla.

TAULUKKO 1.
Lapsen perhe

KATEGORIAT	KÄSITYKSET	ESIMERKKI SITAATIT
KUVAUSKATEGORIA 1. Lapsen perhe		
Kategoria A. Lapsen vanhemmat	Tekevät ansiotyötä (10)	”Isiki käy töissä” (<i>Petteri</i>)
	Tekevät kotitöitä (7)	”Isi imuroi ja äiti tekee ruokaa” (<i>Ella</i>)
	Ovat lasten kanssa (20)	”Iskän kanssa leikitään sillä lelurobotilla” (<i>Iivari</i>)
	Eivät tee paljoa (1)	”Äiti ei tee kauheesti mitään muuta ku vaan alakerrassa puhuu isin kans” (<i>Ella</i>)
	Katsovat televisiota (4)	”Äiti vaan kattoo telkkaria” (<i>Niko</i>)
	Ovat tietokoneella (2)	”Se on tietokoneella” (<i>Ville</i>)
	Lepäävät (3)	”Sillon ku me ollaan jo herätty nii se vieläki nukkuu ja iskä kans” (<i>Ville</i>)

(Taulukko 1 jatkuu)

(Taulukko 1 jatkuu)

Kategoria B.	Leikkivät yhdessä (12)	"Leegoilen Villen kanssa" (Verner)
Lapsen sisarukset	Pelaavat yhdessä (4)	"Joskus mää pelaan Miron kanssa" (Iivari)
	Aiheuttavat toisilleen Mielipahaa (7)	"Välillä Aapo ku se kiusaa melkeen aina" (Ben)
	Ovat tietyn ikäisiä (10)	"Emmää ehkä muista se on viis tai kuus jompikumpi" (Ella)
	Harrastavat (2)	"No se harrastaa tanssia ja Verneriki" (Ville)
	Käyvät koulua (4)	"Se on kolmannella mut se siirtyy ihan kohta neljännelle" (Jonna)
	Pitävät tietyistä asioista (4)	"Vihreä on Jonin lempiväri" (Jonna)
	Viettävät aikaa yhdessä (13)	"Meki katotaan Villen kanssa eloku- via" (Verner)
	Vanhemmat määräävät sisarukset olemaan yh- dessä (2)	"Joskus iskä ja äiti määrää pitää mennä leikkiin Jonin kans" (Jonna)
	Tekevät monenlaista (10)	"Ossi aika usein leegoilee" (Ella)
Kategoria C.	Perheessä voi olla vain yksi lapsi (1)	"Mulla ei oo ees pikkusiskoa eikä mitään vaan iskä ja äiti" (Okko)
Ketä perheeseen kuuluu	Lemmikit ovat osa per- hettä (1)	"Meiän perheeseen kuuluu äiti, mi- nä, Nala, Tessu (koirat) ja Santtu" (Aada)
	Äiti, isä ja lapset muodos- tavat perheen (10)	"Äiti, iskä, Niklas ja minä" (Niko)
	Isovanhemmat ovat per- heenjäseniä (1)	"Paitsi että siinä ei ole yhtään ukkia eikä mummia" (Iivari)

Lasten käsityksiä vanhemmista

Vanhemmat nousivat luonnollisesti merkittävään rooliin lasten puheissa. Lapset kuvasivat vanhempiensa työtä, tekemisiä kotona sekä sitä, mitä he tekevät yhdessä lastensa kanssa. Suuri osa lapsista kertoi vanhempiensa käyvän ansiotyössä kodin ulkopuolella. Osa lapsista tiesi tarkkaan, millaista työtä vanhemmat tekevät kun taas joillakin ei vaikuttanut olevan asiasta minkäänlaista käsitystä. Kuusivuotias Ville kertoi tarkasti isänsä pitkäksi venyneestä työpäivästä, jolloin isän täytyi lähteä viemään kuormasta unohtuneita putkia monen sadan kilometrin päähän. Tämän vuoksi isä tuli kotiin vasta yöllä. Viisivuotias Petteri sen sijaan oli täysin unohtanut, mitä hänen isänsä tekee työkseen tai sitten hän ei vain halunnut jakaa asiaa kanssani. Kaikki lapset kuitenkin olivat tietoisia siitä, että heidän vanhempansa tekevät työtä. Työnteko oli joidenkin lasten kohdalla myös merkittävä isää tai äitiä kuvaava tekijä. Kysyttäessä millainen isä tai äiti on, vastasi osa lapsista kertomalla, mitä he tekevät työkseen. Näin vastasi esimerkiksi neljävuotias Ella.

H: millanen se äiti on

Ella: hmm (.) se tekee yöllä töitä

H: yöllä töitä

Ella: nii

H: no minkälainen se teiän äiti on (.) mistä se tykkää tai

Ella: noo (.) emmää tiä mistä se tykkää

H: okei (.) no entäs teiän isi sitte (.) mitäs isi tekee

Ella: noo (...) hmm (...) öö (.) se myy mattoja

(Ella 4v.)

Lapset eivät selkeästi erotelleet vanhempien ansio- ja kotitöitä. Kysyttäessä tekevätkö vanhemmat iltaisin töitä kotona, lähes kaikki lapset vastasivat myöntävästi. Vasta tätä seuraavasta kuvauksesta selvisi, tarkoittiko lapsi nimenomaan kotona tehtyä ansiotyötä vai kotitöitä.

H: mm. (.) tekeekö sun äiti ja isä iltaisin töitä kotona

Ville: välillä (.) esimerkiks eilen illalla ne teki aika paljoki töitä ku ne (.) asenti ihan jääkaappia (.) isoa jääkaappia ku me ostettiin uus ja piti ottaa vanha pois ja piti kantaa se kato yläkertaan ja sitte nukuttiin yks yö ja kato sinä iltana (.) elikkä toissapäivänä me kannettiin se ja nyt se asennettiin ja sitte pitää vielä se vanhaa kantaa pois ja viedä a (.) a semmosella (.) öö (.) pakettiautolla hallille ja siellä kantaa sitä

(Ville 6v.)

Kotityöt jakaantuivat lasten vastauksissa tasaisesti vanhempien välillä: se kumpi tulee ensin kotiin, laittaa esimerkiksi ruokaa. Useissa haastatteluissa kuitenkin näkyi, että ruoanlaitto on pääosin äidin työtä ja imurointi isän. Aiemmassa tutkimuksessa äitien kerrottiin käyttävän hieman isää enemmän aikaa kotitöihin (Miettinen & Rotkirch 2012, 66–68). Kotitöitä tehdään myös yhdessä erityisesti viikonloppuisin, kun kaikki ovat vapaalla. Yksi lapsista oli sitä mieltä, ettei hänen äitinsä tee paljon mitään. Lapsi kertoi äidin olevan yöt töissä, minkä jälkeen hän kotiin tullessaan vain puhuu isän kanssa.

Lapsilla oli myös paljon kokemuksia siitä, että vanhemmat viettävät heidän kanssaan aikaa. Tämä muodostuikin ilmausten määrältään kaikkein suurimmaksi käsitysryhmäksi. Lapset kuvasivat runsaasti erilaisia tekemisiä, joita he vanhempiensa kanssa tekevät. Näitä olivat esimerkiksi pelailu, leikkiminen, ulkoilu ja television katselu. Lapset kertoivat pelaavansa ja leikkivänsä erityisesti isiensä kanssa kun taas televisiota katseltiin enemmän äidin kanssa.

H: no entäs äitin kanssa (...) mitä te teette äitin kanssa

Iivari: ei mitään

H: ei yhtään mitään (...) no entäs isän kanssa

Iivari: leikitään sillä lelurobotilla

(Iivari 5v.)

H: okei (.) no mitäs sä teet äitin kaa mieluiten

Niko: no vaan kattoo telkkaria

(Niko 4v.)

Ulkoilua lapset harrastavat kuvausten perusteella yhtä paljon sekä äitien että isien kanssa. Se, että isät näyttävät leikkivän ja pelaavan äitejä enemmän lastensa kanssa, voi johtua siitä, että äidit käyttävät enemmän aikaa kotitöiden tekoon ja isät valitsevat mielellään lastenhoitoon liittyviä hauskoja tehtäviä, kuten juuri pelaaminen ja leikkiminen, jättäen rutiinit äidille (Malinen ym. 2006, 346–356). Lasten kertomana vanhemmat näyttivät kuitenkin tekevän yhtä paljon kotitöitä. Enemmän kuin siihen kuka tekee kotityöt, kiinnittivät lapset huomiota siihen, kumpi vanhemmista viettää heidän kanssaan aikaa.

Lasten mukaan vanhemmat käyttävät runsaasti aikaa median äärellä, joko tietokoneella tai televisiota ja elokuvia katsellen. Nämä käsitykset ilmenivät kun lapsilta kysyttiin, mitä heidän vanhempansa tekevät töiden jälkeen. Tietokoneen käytön jotkut lapset yh-

distivät myös vanhempien työn tekoon. Televisiota lapset saattoivat myös itse katsoa vanhempiensa kanssa. Median käytön lisäksi lapset kertoivat vanhempiensa lepäävän työpäivän jälkeen. Viisivuotias Vernerin kuvasi äitinsä nukkumistottumuksia hieman ihmetellen, että vaikka aurinko jo paistaa ja kaikki muut ovat heränneet, niin vieläkin äiti nukkuu. Jos vanhemmat eivät siis tehneet kotona töitä tai olleet lasten kanssa, näiden kuvausten mukaan he katsoivat televisiota, olivat tietokoneella tai lepäsivät.

H: mm. (.) no mitäs iskä tekee yleensä töitten jälkeen

Vernerin: no (...) äiti pyytää sitä syömään

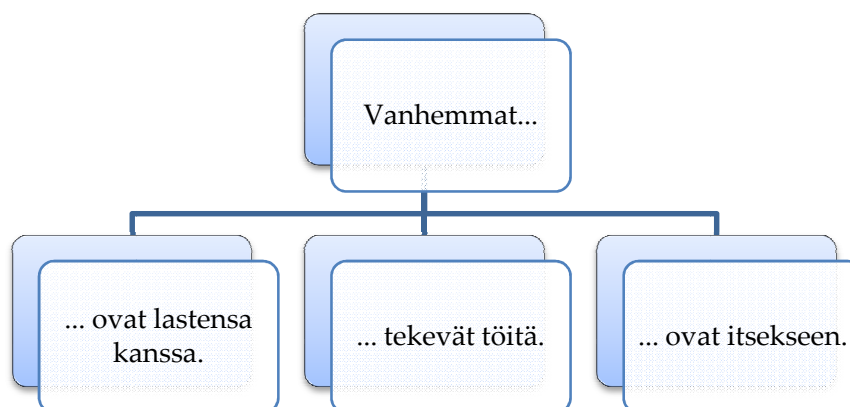
H: no mitäs äiti tekee

Vernerin: no (.) se laittaa ruokaa ja (...) on tietokoneella ja (.) kattoo elokuvia ja (...) ja meki katotaan Villen kanssa elokuvia

(Vernerin 5v.)

Myös aiempi vanhempia haastattelemalla tehty tutkimus kertoo, että kun vanhemmat eivät tee kotitöitä tai ole lasten kanssa, viettävät he aikaa television ääressä (Miettinen & Rotkirch 2012, 66–68).

Näiden haastattelujen perusteella lapset ymmärtävät ja käsittävät vanhempiensa elämää erilaisten tekemisten kautta. Vanhemmat tekevät ansio- ja kotitöitä, puuhailevat lastensa kanssa, katsovat televisiota, ovat tietokoneella ja lepäävät (ks. Kuvio 4). Erityisesti lapset, jotka kertoivat tekevänsä erilaisia asioita ja viettävänsä aikaa vanhempiensa kanssa muulloinkin kuin ruokapöydässä tai kotimatkoilla, kuvasivat vanhempiaan myönteiseen sävyyn. Lapset, joiden tekeminen vanhempien kanssa rajoittui lähinnä kotimatkoihin tai television katseluun, eivät osoittaneet kovin suurta innostusta puhua vanhemmistaan. Lapsista ne, jotka kertoivat tekevänsä esimerkiksi kotitöitä tai ulkoilevansa yhdessä vanhempiensa kanssa, kertoivat usein enemmän myös vanhempiensa työstä ja muista tekemisistä. Sen sijaan ne lapset, joilla kuvauksia vanhempien kanssa yhdessä tekemisestä oli vain vähän, eivät myöskään vaikuttaneet tietävän paljoa siitä, mitä vanhemmat tekevät muuten. Sen sijaan he kertoivat mieluummin siitä, mitä tekivät sisarustensa kanssa. Myös monissa kohdin lasten kuvaillessa tekemisiään vanhempien kanssa, ovat mukana perheen muutkin lapset.

KUVIO 4. Lasten tiivistetyt käsitykset vanhemmista

Lasten käsityksiä sisaruksista

Lähes kaikkiin lasten kuvauksiin arkena ja viikonloppuisin vietetystä ajasta kuuluivat lasten sisarukset. Tähän kategoriaan muodostuikin kaikkein eniten käsityksiä, yhteensä kymmenen. Kahdella haastatelluista lapsista sisaruksia ei ollut, joten heidän kuvauksistaan tämän kategorian ilmaisut luonnollisesti puuttuivat. Sisaruksista puhuttiin sekä sen kautta, mitä he tekevät yhdessä haastatellun lapsen kanssa, kuin myös sen kautta, mitä he itse tekevät tai harrastavat ja millaisia ovat.

Lapset puhuivat paljon siitä, miten he leikkivät yhdessä sisarustensa kanssa. Jos sisarusten välinen ikäero oli suuri, noin viisi vuotta tai enemmän, leikkivät lapset yleensä nuoremman sisaruksen leluilla. Jos taas ikäero oli pieni, vuosi tai kaksi, päätti vanhempi sisarus usein millä ja mitä leikitään. Tytöt menivät useammin mukaan veljiensä rakentelu ja autoleikkeihin, kun taas pojat eivät liittyneet siskojensa yksinleikkeihin. Useimmin näyttikin olevan niin, että jos sisko ja veli leikkivät yhdessä, leikittiin tällöin veljen leluilla.

H: mm (...) no entäs mitäs sä sitte sen Ossin kanssa tykkäät tehdä

Ella: noo tykkään leegoilla rakennella

(Ella 5v., isovelji Ossi 7v.)

H: okei (.) no mitäs te Jannen kanssa leikitte

Jonna: no pikkuleegoilla tai sitte (...) jotaki (...) yleensä pikkuleegoilla

H: okei (.) no mitäs te Jonin kans leikitte

Jonna: no Jonin kanssa junilla tai sen Pete-autolla (...) puuha-pete

(Jonna 6v., veljet Janne 9v., Joni 2v.)

Erityisesti pojat kertoivat myös pelaavansa sisarustensa kanssa. He puhuivat sekä tietokonepeleistä, että maila- ja lautapeleistä. Varsinkin isompien sisarusten kanssa, jotka eivät välttämättä enää innostuneet leikkimään, lapset kertoivat pelaavansa. Lapset kertoivat viettävänsä aikaa sisarustensa kanssa myös muulla tavoin, esimerkiksi katsomalla televisiota tai kuten neljävuotias Niko kertoi, vain olemalla paikoissa. Aina sisarusten yhdessäolo ei kuitenkaan perustu vapaaehtoisuuteen. Joskus vanhemmat saattoivat määrätä isommat sisarukset leikkimään nuorempien sisarustensa kanssa. Näin oli kuitenkin vain niissä tapauksissa, jossa haastateltavan lapsen ja pienemmän sisaruksen välillä oli yli neljä vuotta ikäeroa.

H: nii justii (...) mitä sä yleensä teet päiväkotipäivien jälkeen kotona

Jonna: no (.) ei mitään erikoista emmä nyt muista mitään (.) mää teen ihan kaikenlaista

H: kaikenlaista (...) no ootko sä yleensä jonkun kanssa vai yksin

Jonna: oon mää yleensä yksin tai kyllä mää joskus leikin Jannen kaa

H: okei

Jonna: ja joskus jos isä ja äiti määrää pitää mennä leikkiin Jonin kaa

(Jonna 6v., veljet Janne 9v. ja Joni 2v.)

Lapset kertoivat myös sisarusten aiheuttavan itselleen silloin tällöin pahaa mieltä. Edellä viitattu kuusivuotias Jonna kertoi tulevansa surulliseksi jos isovelji kiusaa tai pikkuveli määräälee. Isoveljien kiusaaminen olikin tyttöjen vastauksissa suurin mielipahan aiheuttaja. Osa pojista kertoi tulevansa surulliseksi riitelystä perheenjäsenten kanssa. Veljekset viisivuotias Verner ja kuusivuotias Ville kertoivat myös molemmat haastatteluisaan tullessaan surulliseksi koska heidän isosiskonsa ei halunnut olla heidän kanssaan. Myös se, että sisarus löi tai potki oli suuri mielipahan aiheuttaja. Viisivuotias Iivari kertoi tulevansa vihaiseksi siitä, jos isoveljet eivät pidä lupauksiaan.

H: mikäs tekee sut vihaiseksi

Iivari: öö (...) että se ei pidä lupauksiaan

H: kuka ei pidä lupauksiaan

Iivari: no vaikka Miro ja Matti

H: okei (.) minkälaisia lupauksia ne ei pidä

Iivari: vaikka semmosta että ne rupee pelaan mun kans sählyy tai pelaa kiekkoa mun kans

(Iivari 5v., isoveljet Miro 9v., Matti)

Edwards ym. (2006) ovat myös todenneet sisarussuhteiden olevan täynnä ristiriitoja. Näiden ristiriitojen he katsovat johtuvan pitkälti sisarusten eri ikävaiheista. Isommat sisarukset voivat kokea pikkusisarukset usein ärsyttävinä ja pienemmät sisarukset voivat kokea isompien sisarusten pilkkaavan heitä. (Edwards ym. 2006, 81–87.) Viisivuotias Vernerin tiedosti myös itse aiheuttavansa välillä mielipahaa isoveljelleen. Hän kertoi olevansa itse ”säikyttelevä”, mikä ei aina ole isoveljen mieleen.

H: no entäs sitte sinä itse (.) minkälainen sää oot

Vernerin: no tota noin niin (.) mää oon kauheen semmonen säikyttelevä ja jos mää teen jotain hassua nii Ville möksähtää siitä (...) jos mää vaikka säikäytän nii Ville möksähtää siitä

(*Vernerin 5v., veli Ville 6v, sisko Hanna 13v.*)

Kaikki lapset kertoivat sisarustensa iän jollakin tavalla, osa tiesi tarkan iän kun taas osa kuvasi ikää jollakin muulla tavoin, esimerkiksi sillä, millä luokka-asteella sisarus on. Viisivuotias Iivari tiesi tarkasti toisen isoveljensä iän ja muisti vielä tämän syntymäpäivänkin olevan lähellä kun taas toisen veljen kohdalla hän kuvasi tämän olevan ”*ehkä äitiäkin isompi*”. Neljävuotiaan Ellan oli vaikea muistaa veljensä ikää. Hän arveli ensin isoveljensä olevan viisi tai kuusivuotias, mutta kysyttäessä onko veli päiväkodissa, tyttö vastasi tämän olevan jo koulussa. Erityisesti kuusivuotiaat lapset, joilla kouluun siirtyminen oli lähellä, kuvasivat myös sisaruksiaan sen mukaan, millä luokalla nämä ovat koulussa.

H: Janne (.) minkäs ikänen Janne on

Jonna: kymmenen

H: kymmenen vuotias

Jonna: se on kolmannella luokalla mut se siirtyy ihan kohta neljännelle

(*Jonna 6v. veljet Janne 9v., Joni 2v.*)

Vaikka sisarusten iän muistaminen oli osalle lapsista hankalaa, osasivat he sitäkin runsammin kertoa näiden harrastuksista, mielipuuhiista sekä siitä mistä sisarukset pitävät ja millaisia he ovat. Monet lapsista kertoivat sisarustensa kodin ulkopuolisista harrastuksista, kuten tanssista, painista ja jalkapallosta. Näiden lisäksi lapset kuvasivat sitä, mitkä ovat sisarusten mielipuuhiia kotona. Osa lapsista puhui myös sisarustensa lempiväreistä.

H: no kertoisitko sää vähä näistä sun perheen jäsenistä jotaki (.) että mitä ne tekee

(Kertoo ensin äidistä ja isästä ja näiden jälkeen siirtyy sisaruksiin)

Ville: Hanna on vähä ton tyyppinen ilonen ja riemukas

H: mitäs se Hanna harrastaa

Ville: no tanssia ja Verneriki

H: nii Verneriki harrastaa tanssia

Ville: ja Verneriki on just tommonenko se on istuallaan

(Ville 6v. veli Verneriki 5v., sisko Hanna 13v.)

Lasten kuvatessa sisarustensa tekemisiä kotona, puhuivat he usein tekemisistä, joissa he ovat itse mukana. Näin oli erityisesti silloin, jos sisarukset olivat samaa sukupuolta ja lähes samanikäisiä.

H: no se on ihan totta (naurua) (...) no entäs sitte Ville

Verneriki: Ville kauheesti leegoilee ja sitte tota noin nii (...) se leikkii mun kaa ja rakentaa herofactoreita ja kaikkii avaruus leegoi ja kaikenlaisii leegoi

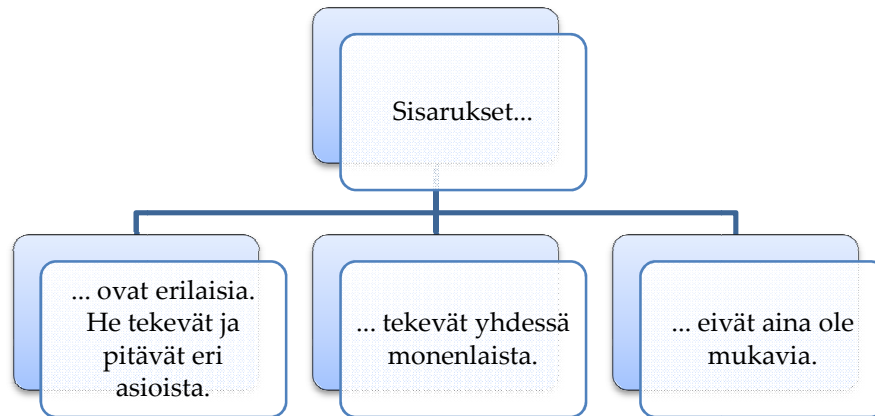
(Verneriki 5v. veli Ville 6v., sisko Hanna 13v.)

Lapset kuvasivat sisarusten kanssa leikkimistä ja pelaamista myönteisesti. Ristiriidat nousivat esille vasta kun lapsilta kysyttiin surullisuuden ja vihaisuuden aiheuttajista. Toisaalta kysyttäessä, mikä saa heidät iloiseksi tai kenen kanssa he mieluiten viettävät aikaa, kertoivat lapset usein juuri sisarustensa kanssa vietetystä ajasta.

Ne lapsista, joilla oli lähes samanikäisiä ja samaa sukupuolta olevia sisarusia, kuvasivat viettävänsä näiden kanssa enemmän aikaa kuin lapset, joiden sisarukset olivat eri sukupuolta tai huomattavasti eri-ikäisiä. Joillakin lapsilla oli enemmän kuin yksi sisarus, mutta he kuvasivat viettävänsä aikaa erityisesti lähinnä omaa ikäänsä olevan sisaruksen kanssa. Erityisesti huomattavasti vanhemmat sisarukset esiintyivät lasten kuvauksissa vain harvoin. Kuitenkin lapset kuvasivat viettävänsä enemmän aikaa esimerkiksi kolme vuotta vanhempien kuin kolme vuotta nuorempien sisarustensa kanssa. Tähän vaikuttavat varmasti pitkälti lasten erilaiset kehitystasot: kuusi- ja yhdeksänvuotiaalla voi olla enemmän yhteistä tekemistä kuin viisi- ja kaksivuotiaalla. Tämä tietenkin vaihtelee lapsesta ja perheestä toiseen.

Lasten kuvauksissa voi nähdä sisarusten merkittävän roolin toistensa elämässä. Kun on sisarusia, löytyy aina peli- ja leikkikaveri. Monet lapsista kertoivatkin, että mukavinta

arki-illoissa ja viikonlopuissa on se kun saa viettää aikaa sisarusten kanssa. Kuviossa 5 on esitettyinä vielä lasten käsitykset sisaruksiin liittyen tiivistettynä.

KUVIO 5. Lasten tiivistetyt käsitykset sisaruksista

Lasten käsityksiä perheenjäsenistä

Osa lapsista pohti haastattelussaan sitä, ketkä kaikki oikeastaan kuuluvat perheeseen. Edwards ym. 2006 ovat lapsia haastatellessaan todenneet, että lapset saattavat mieltää esimerkiksi sisarukset paljon yleisiä määritelmiä laajemmin, nimeten joukkoon muun muassa ystäviään. (Edwards ym. 2006, 26–35). Tämän kategorian käsitykset eivät koostuneet kovin monen lapsen ilmaisuista, mutta mielestäni ne olivat kuitenkin riittävän merkittäviä muodostaakseen oman kategoriansa. Yleisesti ottaen lapset olivat sitä mieltä, että perheen muodostavat äiti, isä ja lapset.

H: ketäs siihen sun perheeseen kuuluu

Niko: äiti, isä, Niklas ja minä

(Niko 4v.)

Mainittakoon, että eroperheiden lapset kuvasivat perheitään samalla tavoin kuin muutkin lapset. Heidän vanhempansa vain asuvat eri kodeissa.

Yksi lapsista oli sitä mieltä, että myös perheen lemmikit kuuluvat perheeseen. Tällä lapsella ei ollut sisaruksia ja koirat vaikuttivatkin ottaneen näiden paikan lapsen elämässä. Esimerkiksi kysyttäessä, kenen kanssa lapsi viettää mieluiten aikaa, olivat vastauksena koirat, kun useimmat muut lapset vastasivat tähän jonkun sisaruksensa nimellä. Osa lapsista nimesi tässä kohtaa myös äitinsä tai isänsä.

H: okeij (.) joo-o (...) no kenenkäs perheen jäsenten kanssa sä vietät kaikkein mieluiten aikaa

Aada: öö koirien

(Aada 5v.)

H: no entäs kenenkä kanssa sää vietät mieluiten aikaa

Ben: noo (.) Aapon

H: Aapon kanssa (.) mitäs te Aapon kanssa teette

Ben: no leikitään välillä piilosta ja (.) sellasta

(Ben 6v.)

H: no kenenkäs kanssa sä vietät kaikkein mieluiten aikaa

Veneri: öö (.) iskän

H: iskän kanssa

Veneri: ja äitin

(Veneri 5v.)

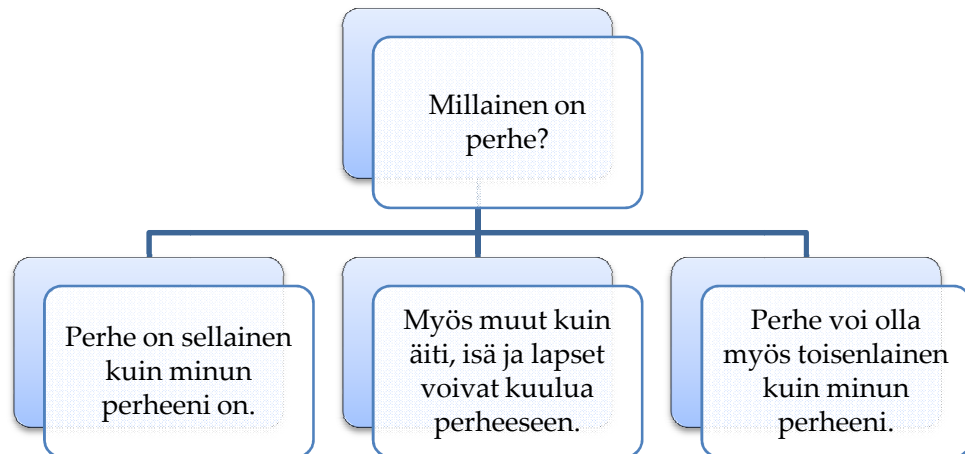
Viisivuotias Iivari mietti isovanhempiensa kuulumista perheeseen. Kesken haastattelun hän huomasi, ettei hänen aiemmin valitsemissaan nallekorteissa ollut ukkia eikä mummia. Kun pohdimme, ovatko kaikki perheenjäsenet paikalla, poika sanoi ”*paitsi että siinä ei oo yhtään ukkia eikä mummia*”. Poika ei kuitenkaan valinnut näille kortteja, koska mummi ja ukki eivät asu samassa talossa pojan muun perheen kanssa.

Neljävuotias Okko totesi heti haastattelun aiheen kuultuaan hieman huolestuneeseen sävyyn, ”*Mulla ei oo ees pikkusiskoa eikä mitään vaan iskä ja äiti*”. Vakuutin kuitenkin pojalle, että hän voisi siitä huolimatta olla mukana haastattelussa. Yhdessä juttelimme siitä, että myös kolmenhengen perhe äiti, isä ja lapsi, on hyvä perhe.

Lasten käsitys perheenkoostumuksesta riippui luonnollisesti jokaisen lapsen omasta kokemuksesta (ks. Kuvio 6): Sellainen perhe mikä itsellä on, sellainen sen kuuluu olla. Toisaalta, esimerkiksi juuri edellä siteeratun Okon kommentti omasta perheestään osoittaa, että poika oli tietoinen myös muista mahdollisista perhemalleista. Suurin osa lapsista vaikutti olevan tyytyväisiä omaan perheeseensä sellaisena kuin se on.

Isovanhempien ja muiden sukulaisten kuvaukset tässä aineistossa olivat varsin vähäisiä. Vain kaksi lapsista mainitsi isovanhemmat aktiivisina toimijoina ja näiden lisäksi yksi kertoi vierailevansa silloin tällöin isovanhempiensa luona. Nämä lapset nostivat isovanhemmat esille oma-aloitteisesti, enkä kysellyt aiheesta sen enempää, kuin mitä lapset

itse kertoivat. Myös lemmikit nousivat haastattelussa esille lapsen omasta aloitteesta, mutta ne kulkivat sisarusten tavoin mukana läpi koko haastattelun.

KUVIO 6. Lasten tiivistetyt käsitykset perheeseen kuuluvista henkilöistä

7.2 Perheen ajankäyttö

Toinen tutkimuskysymykseni käsitteli sitä, millaista perheen elämä ja ajankäyttö on päiväkotipäivien jälkeen sekä vapaapäivinä. Tässä luvussa esittelen toiseen kuvauskategoriaan jakautuneita lasten käsityksiä juuri näihin teemoihin liittyen. Lapset kertoivat paljon siitä, mitä he tekevät kotona ja vapaa-ajalla yksin tai yhdessä muiden kanssa. Tämän kuvauskategorian alakategoriat ovat osittain hieman päällekkäisiä siten, että osa käsityksistä voisi sopia moneenkin niistä. Jaottelu riippuu pitkälti siitä, minkä katsotaan olevan vapaa-aikaa ja minkä ei. Tässä olen jakanut kategoriat siten, että kategoriat *arke-na kotona* ja *arkea kodin ulkopuolella* sisältävät käsitykset koskien nimenomaan arkipäiviä ja -iltoja. *Perheen yhteinen vapaa aika* - kategoria sisältää sen sijaan vapaapäivät, viikonloput sekä loma-ajat. Tästä huolimatta esimerkiksi television katselu voisi sijoitua sekä arki-iltoihin että vapaapäiviin.

TAULUKKO 2. PERHEEN
AJANKÄYTTÖ

KATEGORIAT	KÄSITYKSET	ESIMERKKISITAATIT
Kuvauskategoria 2. Perheen ajankäyttö		
Kategoria A. Arkea kotona	Tehdään kotitöitä (5)	"Välillä tehdään kaikki ruokaa ja semmosta" (<i>Ben</i>)
	Leikitään (6)	"Kaikenlaista leikkiä autolla" (<i>Okko</i>)
	Pelataan (4)	"Jos on pelipäivä niin meen koneelle" (<i>Iivari</i>)
	Voi olla yksin (7)	"Mää leikin yksin" (<i>Jonna</i>)
	Voi olla yhdessä muiden kanssa (11)	"No minä tahtoisin tuota niin tehdä mitä muutkin tekee" (<i>Ella</i>)
	Katsotaan televisiota (3)	"No kaikkee tehdään katotaan telkkaria ja välillä leikitään" (<i>Niko</i>)
	Joskus riidellään (4)	"Jos äiti ja isä riitelee ja Hanna huutaa ja kaikki" (<i>Ville</i>)

(Taulukko 2 jatkuu)

(Taulukko 2 jatkuu)

Kategoria B. Arkena kodin ulkopuolella	Vanhemmat hakevat lapset päivähoidosta (4)	"Äiti hakee yleensä mutta joskus iskä" (Ville)
	Käydään kaupassa (2)	"mentiin minimaniin ja kaikkee" (Niko)
	Harrastetaan (7)	"No mää menin haitaritunnille ja haitaritunnin jälkeen tanssiin" (Jonna)
	Mennään kaverille (4)	"Joskus oon kavereitten kaa" (Ella)
Kategoria C. Perheen yhteinen vapaa-aika	Ulkoillaan (3)	"Iskän kanssa ainaki oltiin ulkona ja pelaamassa tennistä ja ulkona muutenki ja pyöräilemässä" (Ben)
	Katsotaan elokuvia (2)	"Ja sitte aina ku on lauantai tai sunnuntai niin katotaan elokuva" (Ville)
	Käydään huvipuistossa (4)	"Paitsi kyllä kesällä ku mennään särkeäniemeen niin sillon on yhteistä aikaa" (Jonna)
	Käydään uimassa (4)	"Kyllä me mennään monta kertaa uimaan" (Veneri)
	Kaikki ovat yhdessä (8)	"No että me ollaan yhdessä ja tehään jotaki yhtä aikaa" (Ben)
	Karkkipäivä on vapaa-päivä (3)	"Se on vapaapäivä saadaan syödä rauhassa karkkeja" (Veneri)

Arkea kotona

Lasten arki-iltojen kuvauksista näkyy, että arkea vietetään sekä yhdessä muiden kanssa, että yksin. Pojat kertoivat viettävänsä useammin aikaa sisarustensa ja vanhempiensa kanssa kuin tytöt, jotka viettivät enemmän aikaa yksin. Kuitenkin kaikkien lasten haastatteluista löytyi molempia kuvauksia. Yksinolo korostui tyttöjen haastatteluissa. Tätä selittää luultavasti se, että kahdella työstä oli sisaruksina vain veljiä ja yhdellä sisaruksia ei ollut ollenkaan. Tytöt kertoivat kuitenkin viettävänsä aikaa myös sisarustensa

kanssa. Neljävuotias Ella kertoi veljensä kanssa vietetyn ajan olevan mukavinta kotona olossa. Kuusivuotias Jonna sen sijaan korosti viihtyvänsä hyvin myös yksin, vaikka leikkiikin välillä isoveljensä ja pikkuveljensä kanssa.

H: okei (...) no kenenkäs perheen jäsenen kanssa sä vietät eniten aikaa

Jonna: mm. (...) itseni

H: itsesi (...) mm. no entäs joittenki muitten kanssa

Jonna: öö (...) mm. (...) ehkä yhtä paljo

H: kaikkien kans yhtä paljo (.) no kenenkä kans sää vietät mieluiten aikaa

Jonna: itseni (naurua)

H: (naurua) itsesi (...) tykkääksää olla yksin

Jonna: joo

(Jonna 6v.)

Muutama lapsi kertoi arkena tehtävän kotitöitä. Näihin kotitöihin saattoi osallistua koko perhe tai pelkästään jompikumpi tai molemmat vanhemmista. Kotitöiksi lapset laskivat esimerkiksi imuroimisen, tiskaamisen, siivoamisen, ruoan laittamisen sekä huonekalujen siirtämisen. Suurin osa lapsista kertoi kotitöiden olevan vanhempien vastuulla, mutta kuusivuotias Ben kertoi koko perheen osallistuvan siivoukseen ja ruoanlaittoon. Hän kertoi näistä asioista puhuttaessa perheen yhteisestä ajasta, eli siitä, mitä perhe tekee yhdessä. Ben myös totesi näiden asioiden olevan hänen mielestään erityisen mukavia.

H: mm. (...) no vietättekö te koko teiän perhe yhdessä aikaa (...) joo-o ja mitäs te teette silloin ku te ootte kaikki yhdessä

Ben: noo (...) vähän kaikkee

H: oisko sulla jotain esimerkkejä mitä kaikkee

Ben: noo (.) välillä tehään kaikki ruokaa ja semmosta

H: mm. sehän kuulostaa kivalta (.) mikäs siinä perheen yhteisessä ajassa on kaikkein mukavinta

Ben: no (..) mulla tiskaaminen

H: säkö tykkäät tiskata

Ben: mm.

H: no se onki hyvä juttu

Ben: ja kaikkein kaappien putsaus

H: okei (.) joo

Ben: ja siivoaminen muutenki

(Ben 6v.)

Luonnollisesti lapset kertoivat arki-iltoihinsa sisältyvän paljon leikkimistä. Lapset joilla oli sisaruksia, leikkivät usein näiden kanssa, mutta välillä myös yksin. Erityisesti legoil-

la rakentelu tuntui olevan haastateltujen lasten suosiossa. Tähän rakenteluun osallistivat joskus myös isät.

H: mikäs siinä yhteisessä ajassa on kaikkein mukavinta

Verner: leegoilu (.) iskäki joskus leegoilee (.) niinku nyt tiistaina se rakenteli herofactorilla

(Verner 5v.)

Lapset kertoivat myös pelaavansa lauta- ja mailapelejä. Näitä harrastettiin useimmiten isän tai sisarusten kanssa. Kaksi lapsista mainitsi myös tietokoneella pelaamisen, jota tehtiin useimmiten yksin. Näilläkin lapsilla oli kuitenkin määritelty päivät, jolloin tietokoneen pelaaminen oli sallittua.

H: no mitäs sinä teet yleensä päiväkotipäivien jälkeen kotona

Iivari: öö leikin

H: leikitkö sää yksin vai jonku kanssa

Iivari: tai sitte jos on pelipäivä niin meen koneelle (.) jos Miro ja

Matti on kotona niin sitte on aina mun vuoro ku mää tuun tarhasta

(...) niin mää alan niinku pelaamaan

(Iivari 5v.)

Lapset, jotka kertoivat pelaavansa tietokoneella, kuvasivat muita lapsia vähemmän yhteisiä hetkiä vanhempien kanssa. Kun nämä lapset kertoivat yhteisistä hetkistä, kertoivat he yleensä katsovansa vanhempiensa kanssa televisiota. Se, miten paljon tietokonetta käyttävät lapset viettivät aikaa sisarustensa kanssa, riippui sisarusten iästä ja sukupuolesta: jos sisarus oli suunnilleen samanikäinen ja samaa sukupuolta oli yhteinen tekeminen yleisempää, kuin jos sisarus oli huomattavasti eri-ikäinen ja eri sukupuolta.

Myös television katselu kuului muutamien lasten arki-iltoihin. Televisiota katseltiin useimmiten vanhempien kanssa. Tutkijat ovatkin todenneet, että vanhempien tulisi olla tietoisia siitä, mitä lapset televisiosta katsovat ja mielellään katsoa ohjelmat yhdessä lasten kanssa, sillä lapset eivät välttämättä ymmärrä ohjelmien sisältöjä samalla tavoin kuin aikuiset. (Jason & Fries 2004, 121–122.)

Muutamit lapsista kertoivat perheen arkeen kuuluvan myös ajoittaisen riitelyn. Riitely koettiin erityisen häiritsevänä tekijänä. Lapset rinnastivat myös vanhempien komentamisen riitelyyn ja pahamielen aiheuttajiin. Kuusivuotias Ville kuvaa iltaa, jolloin hänen nukahtamisensa oli ollut vaikeaa koska hänen siskonsa ja veljensä riitelivät pesuhuoneen käytöstä.

H: joo (.) no mikäs asia kotona saa sut surulliseksi

Ville: no jos Vernerin kiusaa tai sitte (...) jos äiti ja isä riitelee ja Hanna huutaa ja kaikki (...) niinku yhtenä iltana mä olin sängyssä ja Vernerin meni juomaan ja Hanna oli siellä suihkussa ja Vernerin piti heti päästä juomaan eikä se voinu oottaa ja (.) sitte Hanna ei antanu sieltä vettä ja hirvee hälinä siitä (.) äiti ja isä huusi niin että (...) mullaki sattu korviin sieltä toimistosta ja kaikkialla kaikki äänet ettei mistään olis voinu tulla hiljaa

H: hmh (.) no saitko sä sitte nukuttua ollenkaan

Ville: sain ku se riita loppu

H: joo

Ville: mut se kesti ainaki yli kymmenen minuuttia (...) ja Hanna on siellä aina suihkussa eikä me olla ees viittä minuuttia

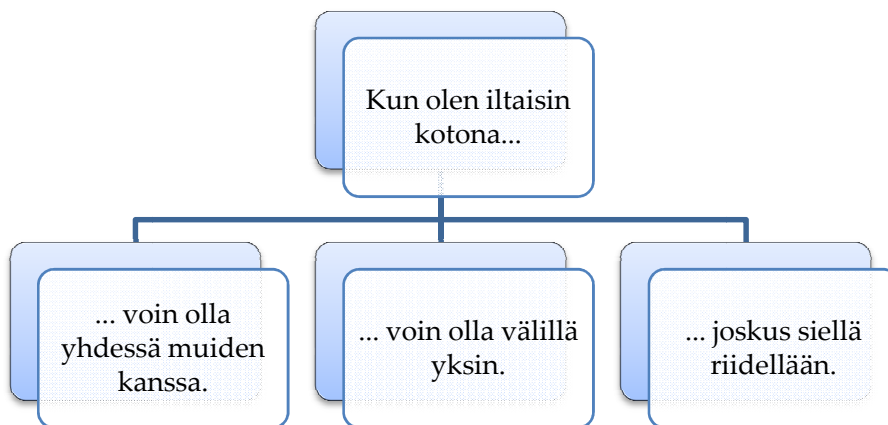
(Ville 6v.)

Myös Kyrönlampi-Kylmänen (2007) huomasi tutkimuksessaan riitelyn ja kiistelystä aiheuttavan lapsille pahaa mieltä. Hänen mukaansa lapsille onkin tärkeää saada sovittua riidat mahdollisimman pian, etteivät ne jää painamaan mieltä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 162–168.)

Perheen arki kotona koostuu lasten kuvausten mukaan monista, sekä mukavista että ikävistä asioista: kotitöistä, leikkimisestä, yhdessä tai yksinolosta, sekä joskus myös riitelystä (ks. Kuvio 7). Arkena voidaan olla sekä yksin että yhdessä. Arki-iltaisain lapset kuvasivat viettävänsä melko paljon aikaa yksin varsinkin niissä perheissä, joissa lapsella ei ollut samanikäisiä tai samaa sukupuolta olevia sisarusia. Erityisen mieluisia puuhia vaikuttivat olevan sellaiset, joihin myös toinen tai molemmat vanhemmista osallistuivat. Tässä aineistossa lapset kuvasivat viettävänsä arkena enemmän aikaa isiensä kuin äitiensä kanssa. Tämä voi johtua siitä, että suurin osa haastattelemistani lapsista oli poikia. Isät esimerkiksi rakentelivat lasten kanssa legoilla. Kuitenkin sekä poikien että tyttöjen kuvauksissa arki-illoista olivat mukana enemmän isät kuin äidit. Äidit mainittiin yleensä ohimennen, esimerkiksi ruoan laitton yhteydessä tai tietokoneella istumassa, kun taas isien rooli lasten kuvauksissa oli aktiivisempi.

Ristiriitatilanteet vanhempien ja lasten välillä sekä sisarusten kesken näyttäytyvät lasten kuvauksissa mielipahan aiheuttajana. Tällaisista tilanteista kertoivat kaikki lapset yhtä paljon. Lapset kuitenkin kertoivat ristiriidoista vain puhuttaessa siitä, mikä heille aiheuttaa pahaa mieltä kotona. Tuolloin kaikki lapset nimesivät joko sisarusten kiusaamisen,

vanhempien komentamisen tai muun perheenjäsenten keskinäisen riitelyn. Pahaa mieltä aiheuttivat myös riidat, joissa lapsi itse oli sivustaseuraajan roolissa. Vanhempien komentamisesta mielipahaa aiheuttavana tekijänä puhuivat ne lapset, joilla ei ollut sisarusia, kun taas ne joilla sisarusia oli, kertoivat sisarusten kiusaamisen aiheuttavan mielihahaa.

KUVIO 7. Lasten tiivistetyt käsitykset arjesta kotona

Arkena kodin ulkopuolella

Lasten kuvauksiin arkipäivistä ja -illoista sisältyi kotona vietetyn ajan lisäksi myös jonkin verran muualla oloa. Lapset kertoivat siitä, miten heidät haetaan päiväkodista ja mitä he harrastavat. He kertoivat myös käyvänsä perheen kanssa kaupassa tai vierailevansa kavereillaan.

Lapset kertoivat siitä, kuka heidät yleensä hakee päiväkodista. Suurella osalla hakija vaihteli lähes päivittäin. Suurinta osaa haki äiti tai isä, mutta osa lapsista mainitsi myös isovanhemmat hakijoikseen. Muutamat lapsista kertoivat, että he käyvät vanhempiensa kanssa kaupassa. Tämä ilmeni kuitenkin vain maininnan tasolla, useimmiten kysyttäessä, mitä lapset tekivät sen jälkeen, kun heidät oli haettu päiväkodista. Esimerkiksi neljävuotias Niko vastasi tähän, että ”*mentiin minimaniin ja kaikkee*”.

Lapset kertoivat myös kodin ulkopuolisista harrastuksista. Lähes kaikki maininnat harrastuksista koskivat liikunnallisia harrastuksia. Vain yksi lapsi kertoi instrumentin soi-

tosta. Lapset harrastivat jalkapalloa, jääkiekkoa, painia, tanssia sekä parkouria. Näistä jalkapallo esiintyi useimmiten lasten vastauksissa.

H: mitäs te sitte teitte ku äiti oli hakenu sut

Jonna: no mää menin haitaritunnille ja haitaritunnin jälkeen tanssiin

H: okei (.) semmonen päivä no mikäs siinä päivässä oli mukavinta

Jonna: noo ehkä ne harrastukset

H: joo (.) onkos sulla paljo tommosia harrastuksia

Jonna: noo (...) ai mitä

H: onko sulla paljo tuommosia harrastuksia

Jonna: ei mulla oo muuta ku jalkapallo sitte lisäks

(Jonna 6v.)

H: no onko sulla jotain harrastuksia

Iivari: mm

H: no mitäs

Iivari: jalkapalloa ja jääkiekkoa

(Iivari 5v.)

Lapset kuvasivat harrastuksiaan positiiviseen sävyyn. Kuusivuotias Jonna kertoi edellispäivässä mukavinta olleen juuri harrastukset. Viisivuotias Iivari harmitteli hieman jääkiekkokauden päättymistä, mutta totesi sitten jalkapalloharjoitusten onneksi jatkuvan. Haastattelemi lapset kävivät kodin ulkopuolisissa harrastuksissa kuvausten mukaan korkeintaan kolme kertaa viikossa. Suurimmalla osalla oli vain yksi harrastus. Noin puolet lapsista ei kertonut lainkaan tällaisista harrastuksista. Tähän käsitysryhmään en ole laskenut mukaan lasten kuvauksia pyörälenkeistä tai muusta ulkoilusta vanhempien ja sisarusten kanssa.

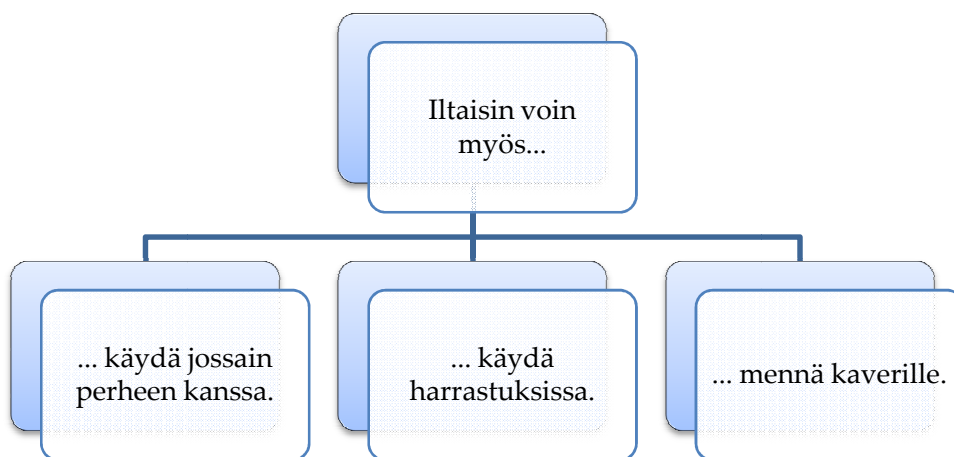
Muutama lapsi kertoi myös viettäneensä aikaa kavereiden kanssa arki-iltoina. Osa lapsista mainitsi kaverit ohimennen vastatessaan kysymykseen, mitä teet yleensä kotona iltaisin. Neljävuotias Ella kertoi olevansa joko yksin, veljensä tai joskus kavereidensa kanssa. Kuusivuotias Ville oli juuri haastattelu viikolla päässyt kyläilemään kaverinsa luona ja kuvasikin tarkasti tätä vierailua.

H: joo varmaan tiivisteet (.) no muistelehan sitte vaikka eilispäivää (.) nii kuka sut haki päiväkodista ja mitä sä teit sitte sen jälkeen
Ville: ai eilistä (...) äiti (.) mutsit toissapäivänä haki kaveri
H: aijaasä olit kaverilla
Ville: ja meinasin jäähä yökylään (.) ja me syötiin jälkiruokaa (.) kättötiin junioria (...) ja ku Kaverin iskän asunto on niin lähellä leikki-puistoa että se on ihan siinä vieressä että ei oo vaa ku semmonen kävelytie matka (.) siihen portille (.) nii se ei oo ku juoksee vaan sen (.) kävelytiematkan silleen sivuttain (.) nii siinä on jo se portti ja siitä mennää (...) se on nii lähellä

(Ville 6v.)

Kavereilla vierailut eivät olleet kovin yleisiä lasten kuvauksissa, mutta vaikuttivat olevan sitäkin mieluisempia. Yleensä kaverien luona vierailtaessa tehtiin myös asioita, joita ei ehkä kotona arki-iltaisain tehtäisi, esimerkiksi syötiin herkkuja.

Kategoria arkena kodin ulkopuolella koostuu siis nimensä mukaan lasten kuvauksista arjesta muualla kuin kotona (ks. Kuvio 8). Suurin osa ajasta arki-iltoina vietettiin kuitenkin nimenomaan kotona ja usein myös sisätiloissa. Lasten kuvaukset kodin ulkopuolisesta arjesta vaikuttivatkin olevan lasten mielestä aina myönteisiä kokemuksia. Erityisesti harrastukset ja kavereilla vietetty aika näyttivät olevan lasten mieleen. Luultavasti ne tuovat jonkinlaista katkaisua muuten tavallisiin arki-iltoihin. Monet lapsista mainitsivat kodin ulkopuolisen arjen vain kertoessaan, että heidät haettiin päiväkodista kotiin.

KUVIO 8. Lasten tiivistetyt käsitykset arjesta kodin ulkopuolella

Perheen yhteinen vapaa-aika

Tämän kategorian käsitykset koostuvat lasten kuvauksista, jotka koskivat selkeästi vapaapäiviä, viikonloppuja ja loma-aikoja. Nämä ilmaukset ilmenivät pääosin seuraavien kysymysten yhteydessä: Mitä teet yleensä viikonloppuisin? Onko teidän perheellä yhteistä aikaa? Jos, niin mitä te silloin teette? Kuten muuhunkin, myös näihin kysymyksiin lapset vastasivat vaihtelevasti. Ydin näissä ilmauksissa oli kuitenkin se, että ne koskivat koko perheen vapaa-aikaa ja tekemisiä, joita koko perhe tai osa perheenjäsenistä teki yhdessä.

Lapset kertoivat ulkoilevansa vanhempiensa ja sisarustensa kanssa viikonloppuisin. Tällä ulkoilulla tarkoitetaan esimerkiksi ulkona pelaamista, pyöräilyä ja retkellä käymistä.

H: okeij (...) no muistelehan sitte vielä vaikka viime viikonloppua (.) lauantaita ja sunnuntaita niitä vapaapäiviä (.) muistaisikko sää mitä sää silloin teit ja kenen kanssa

Ben: no (.) ismän kanssa ainaki oltiin ulkona pelaamassa tennistä (...) ja (8)

H: tuleeko muuta mieleen(...) mutta te olitte pelaamassa tennistä

Ben: ja ulkona muutenki

H: nii justii

Ben: ja pyöräilemässä (Ben 6v.)

Kaikissa lasten kuvauksissa ulkoiluista, mukana oli myös joku muun perheenjäsen. Useimmiten pyöräillessä tai retkeillessä mukana oli toinen vanhemmista ja esimerkiksi palloa potkittaessa mukana oli joku sisaruksista. Kuusivuotias Jonna kertoi viikonlopun aikana tehdyistä retkistä kodin lähellä. Pyöräretkelle mukaan lähtivät Jonnan lisäksi äiti ja isovelji Janne kun taas jälkimmäiselle retkelle otettiin mukaan pikkuvelji Joni.

H: okei joo (...) no muistelehan sitte vaikka viime viikonloppua niitä vapaapäiviä sunnuntaita ja lauantaita (.) nii mitäs sä silloin oot tehny

Jonna:öö

Jonna: no ainakin me käytiin pyöräretkellä

H: pyöräretkellä kenenkäs kans

Jonna: äitin ja Jannen

H: okei (...) teittekö te jotain muuta

Jonna: öö (...) ja sit me käytiin naapurissa kattoon semmosia vastasyntyneitä karitsoja

H: oi että (.) ne tais olla aika söpöjä (...) käviksä sieläki Jannen ja äitin kaa

Jonna: eiku siellä mä kävin Jonin ja äitin kaa

(Jonna 6v.)

Lapset pitivätkin tällaisia perheen keskeisiä ulkoiluja monesti viikonlopun mukavimpina hetkinä, riippumatta siitä, ketkä niihin osallistuivat.

Perheen yhteisellä vapaa-ajalla katsottiin myös elokuvia. Kuusivuotias Ville kertoo, että heidän perheessään katsotaan aina lauantaina tai sunnuntaina elokuva, joka tulee ilta-päivällä televisiosta. Tähän liittyi vahvasti myös se, että lauantaina on karkkipäivä ja se on vapaapäivä. Lähes kaikki lapset mainitsivatkin karkkipäivän puhuttaessa viikonlopun tekemisistä. Karkin syönti vaikutti monen lapsen kohdalla olevan viikonlopun parasta antia.

H: okei (...) no mikäs on sun mielestä mukavinta viikonlopuissa niissä vapaapäivissä

Verner: noo lauantaisin on meillä karkkipäivä (...) ja se on vapaapäivä saadaan syödä rauhassa karkkeja

(Verner 5v.)

Kysymykseen perheen yhteisestä ajasta lapset vastasivat karkeasti jaettuna kahdella tavalla. Osa lapsista ei tiennyt mitä perheen yhteisellä ajalla tarkoitetaan ja osa kertoi sen tarkoittavan sitä, että koko perhe on yhdessä ja tekee jotakin yhtä aikaa. Muutamat lapsista kertoivat tällaista aikaa olevan hyvin vähän, lähinnä loma-aikoina. Tällöin lapset siis tarkoittivat aikaa, jolloin kaikki perheenjäsenet ovat ja tekevät jotakin yhdessä. Osa lapsista kuvasi perheen yhteisen ajan olevan kotitöiden tekemistä yhdessä. Neljävuotias Ella käsitti perheen yhteisen ajan tarkoittavan sitä, että kaikki ovat yhtä aikaa kotona.

H: vietättekös te koko perhe yhdessä aikaa

L: joo

H: mitä te silloin teette

L: hmm (.) jos tuota noin (...) jos me ollaan yhdessä niin isi imuroi ja äiti tekee ruokaa

H: okei no mitäs te Ossin kanssa silloin teette

L: no jos mää teen yksin palapelejä ja Ossi aika usein leegoilee

(Ella 4v.)

Osalle lapsista perheen yhteinen aika oli ennen kaikkea jonkin mukavan reissun tekemistä yhdessä esimerkiksi huvipuistoon. Tässä näkyy varmasti se, että haastattelut on suoritettu toukokuussa, kesäloman lähestyessä. Haastattelujen ajankohta vaikutti luulta-

vasti yleensäkin siihen, että lapset ulkoilivat perheineen runsaasti, mutta erityisesti juuri huvipuistojen esiintyminen vastauksissa oli sidoksissa siihen, että kaupungissa oli haastattelujen aikaan tivoli ja monien perheiden kesäloma suunnitelmiin kuului johonkin huvipuistoon meneminen. Myös uiminen korostui lasten vastauksista perheen yhteisenä vapaa-ajan vietto muotona, mikä luultavasti myös johtui juuri kesän läheisyydestä.

H: no mitäs sun mielestä perheen yhteinen aika tarkoittaa

Verner: no että äiti lupas että mennään suomen tivoliin ja uimaan

H: oi että

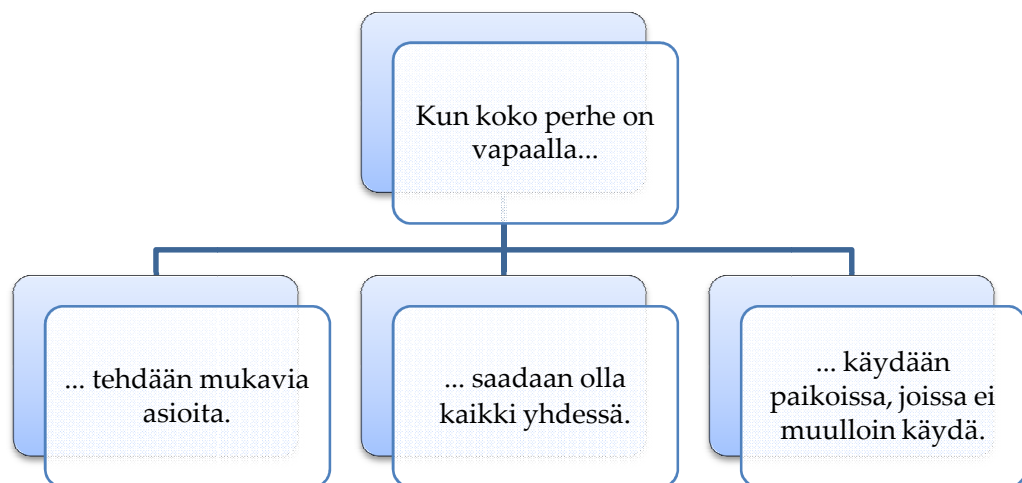
Verner: äiti sano että mennään pelkästään suomen tivoliin mutta kyllä me mennään kesällä monta kertaa uimaan (.) ollaan menty viime kesänä ainaki sata kertaa uimaan

(*Verner* 5v.)

Lasten käsitykset perheen yhteisestä ajasta koostuivat siis koko perheen yhdessä tekemisestä tai osan perheenjäsenten yhteisestä toiminnasta yleensä kuitenkin niin, että ainakin toinen vanhemmista on kuvauksessa mukana. Useimmiten yhteiseen aikaan sisältyi jotakin tekemistä, mutta kuusivuotias Jonna kuvasi perheen yhteisen ajan tärkeyttä siten, että ”*perhe vaan saa olla yhdessä*”. Tällöin ei välttämättä vaadita mitään tekemistä, vain yhdessä olemista. Tekeminen oli kuitenkin suuressa roolissa lasten kuvatussa perheen yhteistä aikaa. Useimmiten perheen yhteinen aika tarkoitti nimenomaan jotakin lapsille mieluista tekemistä. Kuvauksista voi kuitenkin myös tulkita, että perheen yhdessä tekeminen tekee toiminnasta mielekästä.

Perheen yhteisten hetkien mielekkyyttä kuvaa hyvin se, että kaikki tämän kategorian lasten käsitykset olivat myönteisiä (ks. Kuvio 9). Ainut huono puoli perheen yhteisessä ajassa vaikuttikin olevan se, ettei sitä ole tarpeeksi. Vaikka lapsista suurin osa kertoi perheen yhteistä aika kuvatussaan jostakin mukavasta tekemisestä, vaikutti ydin kuitenkin olevan siinä, että perheenjäsenet saavat olla yhdessä. Kaikki lapset eivät kuitenkaan kuvanneet tällaista perheen yhteistä toimintaa kovinkaan paljoa. Varsinkin vanhempien rooli joidenkin lasten kuvauksissa oli vähäinen. Ne lapset, jotka kuvasivat viettävänsä perheenjäsentensä kanssa yhdessä aikaa, pitivät sitä tärkeänä ja toivoivat sitä enemmän. Sen sijaan lapset, jotka eivät kuvanneet tällaisia yhteisiä hetkiä kovinkaan paljoa, eivät myöskään kaivanneet yhteistä aikaa lisää tai kertoneet sen olevan tärkeää. Näyttää myös olevan niin, että perheissä, jossa vanhemmat ja lapset viettävät keskenään aikaa yhdes-

sä, myös sisarukset viettävät enemmän aikaa yhdessä. Sen sijaan perheissä, joissa vanhemmilla ja lapsilla on vain vähän yhteisiä hetkiä, eivät myöskään sisarukset vieta niin paljoa aikaa yhdessä tai heidän yhteinen tekemisensä on yksitoikkoisempaa kuin muilla.

KUVIO 9. Lasten tiivistetyt käsitykset perheen yhteisestä vapaa-ajasta

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa 4–6-vuotiailta lapsilta kysyttiin heidän käsityksistään perheestä sekä perheen arjesta ja ajankäytöstä. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski lapsen perhesuhteita ja sitä, millaisena ne lasten kuvauksissa näyttäytyivät. Toisen tutkimuskysymykseni tavoitteena oli selvittää millaisia käsityksiä lapsilla on perheen arjesta ja ajankäytöstä. Seuraavassa tarkastelen tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ja sen jälkeen pohdin vielä tutkimuksen menetelmällisiä valintoja, luotettavuutta ja eettisyyttä sekä jatkotutkimushaasteita.

Ekologisen teorian kehämallin eri tasojen vaikutukset ovat selvästi näkyvissä tämän tutkimuksen aineistossa: perhe vaikuttaa lapseen ja lapsi perheeseen (mikrosysteemi), vanhempien työ vaikuttaa perheeseen (eksosysteemi), yhteiskunnan rakenteet ja teknologia vaikuttavat perheen arkeen ja ajankäyttöön (makrosysteemi). Tässä tutkimuksessa ekologisen teorian mesosysteemin tarkastelu jää vähemmälle, sillä tutkimuksen aineistossa korostuvat ennen kaikkea edellä mainitut teorian tasot, eivät niinkään lapsen oimien ryhmien väliset suhteet. Seuraavassa esittelen tarkemmin, miten nämä eri tasot näkyvät lasten kuvauksissa perheestä, sen arjesta ja ajankäytöstä.

Perhe kasvuympäristönä - mikrosysteemi

Kasvuympäristönä perhe vaikuttaa suuresti siihen millainen lapsesta kasvaa. Toisaalta myös lapsi itse vaikuttaa aktiivisesti perheensä arkeen. Ekologinen teoria asettaakin suuren painoarvon juuri tälle molemminpuoliselle vuorovaikutussuhteelle. (Puroila & Karila 2001, 204.) Tässä tutkimuksessa perheen rooli kasvuympäristönä näkyi ennen

kaikkea siinä, miten perhe ja sen myötä lapsi käyttää aikaansa arkena ja vapaapäivinä. Niiden perheiden lapset, joissa vanhemmat ja lapset viettivät paljon aikaa yhdessä, kertoivat tästä ajasta mielellään ja selvästi nauttivat siitä. Sen sijaan niissä perheissä, joissa perhe vietti vain vähän aikaa yhdessä, lapset eivät myöskään kaivanneet tällaista aikaa. Sama voidaan huomata myös median käytön kohdalla: lapset jotka kertoivat itse pelaavansa tietokoneella tai katsovansa televisiota, kertoivat myös vanhempiensa tekevän niin. Näin ollen perhekulttuuri, esimerkiksi juuri perheen yhteisen ajan suhteen, vaikuttaa siihen, millaiseksi lapsen suhtautuminen tiettyyn ilmiöön muotoutuu.

Myös sisarussuhteet ovat omalta osaltaan muovaamassa sitä, millaiseksi perhe kasvuympäristönä muodostuu. Lasten kuvauksissa näkyy, että lapset, jotka viettävät aikaa ja tekevät asioita vanhempiensa kanssa, tekevät enemmän myös sisarustensa kanssa. Niissä perheissä, joissa lapset viettivät vähemmän aikaa vanhempiensa kanssa, näyttävät he viettävän vähemmän aikaa myös sisarustensa kanssa. Kretschmer ja Pike (2009) ovatkin tutkimuksessaan huomanneet, että vanhempien tavat toimia vanhempina vaikuttavat sisarussuhteiden laatuun. He epäilevät tämän johtuvan siitä, että lapset mallintavat vanhempiensa toimintaa ja omaksuvat siitä piirteitä. (Kretschmer & Pike 2009, 588.) On myös todettu, että perheen dynamiikka vaikuttaa sisarussuhteisiin ja sisarussuhteet perheendynamiikkaan (Feinberg ym. 2011, 45).

Vanhempien työ perheen arjen rytmittäjänä - eksosysteemi

Perheeseen ja perheen ajankäyttöön vaikuttaa vahvasti vanhempien työ. Hulkko (2007) on todennut työn vaikuttavan ensinnäkin siihen, miten paljon aikaa vanhemmilla on viettää perheensä kanssa (Hulkko 2007, 249–251). Kinnunen ym. (2009) taas toteavat, että teknologian kehittymisen myötä rajat kodin ja työn välillä ovat heikentyneet ja vanhempi voi tehdä töitä, vaikka fyysisesti olisikin kotona. (Kinnunen, Malinen, Laitinen 2009, 126–137). Tämän tutkimuksen aineiston osassa kuvauksissa voi huomata, että jos lapsi kertoi vanhemman tekevän pitkää päivää töissä, ei ainakaan samalle päivälle jäänyt aikaa perheen yhteiselle ajalle. Muutenkin vanhempien ja lasten yhteiselle ajalle näytti olevan enemmän aikaa viikonloppuisin, kun vanhemmat ovat vapaalla.

Töissä tapahtuvat asiat vaikuttavat myös kotona ja esimerkiksi vanhempien väsyminen voi näkyä jaksamattomuutena viettää aikaa lasten kanssa (Kinnunen & Mauno 2002, 104–110). Tässä tutkimuksessa vanhempien väsyminen näkyy muun muassa lasten ku-

vauksissa vanhempien lepäämisestä ja siitä, etteivät vanhemmat välttämättä työpäivän jälkeen tee mitään. Myös television katselun voi olettaa olevan yksi tekemisen muoto silloin, kun muuta ei jakseta tehdä.

Yhteiskunnan vaikutus perheen elämään - makrosysteemi

Yhteiskunnan odotukset ja säädökset vaikuttavat kaikki siihen, millaiset kasvunedellytykset lapselle tarjoutuu ja minkälaiseksi perheen arki muodostuu. (Saarinen ym. 1994, 90.) Tämän tutkimuksen aineistossa yhteiskuntatason vaikutukset näkyvät monella tavalla, kuten siinä, millaisia odotuksia lasten harrastamisen suhteen on ja miten paljon mediaa käytetään.

Tässä tutkimuksessa erityisesti teknologian kehitys ja sitä kautta median käytön paljous nousi esille. Television katselu ja tietokoneen käyttö ovat helppoja ajanviettotapoja. Niiden katseleminen ei vaadi kuin muutamaa napin painallusta. Sen jälkeen voikin vain istua ja antaa mielen levätä. Lasten kuvauksista käy ilmi, että perheissä vanhemmat ja lapset katsovat televisiota välillä yhdessä ja välillä yksin. Tietokoneen käyttö taasen oli pääosin yksin tekemistä ja vain harvoin mukana pelaamassa oli isä tai joku sisaruksista. Myös Miettisen ja Rotkirchin (2012) selvittäessä suomalaisten ajankäyttöä selvisi, että yhteistä aikaa vietetään paljon median parissa. Kaikki heidän kyselyynsä vastanneista eivät kuitenkaan pitäneet esimerkiksi juuri television katselua yhteisenä aikana. (Miettinen & Rotkirch 2012 116–118.) Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että mitä enemmän mediaa perheessä käytetään, sitä vähemmän aikaa lapset ja vanhemmat viettävät yhdessä. Toisin sanoen, jos lapset kuvasivat vain katsovansa vanhempiensa kanssa yhdessä televisiota, eivät he kertoneet tekevänsä näiden kanssa paljoa muuta. Samat lapset kuvasivat muita enemmän vanhempiensa viettävän aikaa katsomalla yksin televisiota tai olevan tietokoneella ja kertoivat myös omasta tietokoneen käytöstään ja television katselustaan.

Lasten harrastaminen ei noussut tässä tutkimuksessa merkittävään rooliin. Yleinen käsitys on, että nykyään yhä nuorempien lasten oletetaan tarvitsevan kodin ulkopuolisia virikkeitä erilaisten harrastusten muodossa (Malinen & Rönkä 2009, 195–196). Haastattemieni lasten perheistä vain muutamassa harrastukset näyttivät olevan merkittävässä roolissa. Noin puolet lapsista mainitsi harrastavansa jotakin kodin ulkopuolella kerran viikossa. Yksi lapsista kertoi useammasta kodin ulkopuolisesta harrastuksesta ja loput

eivät lainkaan. Nekin lapset, jotka puhuivat harrastuksistaan, mainitsivat ne vain ohimennen muiden toimintojen ohessa. Toisaalta, jos harrastuksista olisi kysytty lapsilta suoraan, voisi tilanne näyttää toisenlaiselta. Nyt harrastukset nousivat esille lasten kuvauksissa lähinnä silloin, jos jokin harrastus sattui haastattelun kanssa samalle päivälle.

Haastattelemieni lasten vastauksista käy ilmi, että oma perhe, kokoonpanostaan riippumatta, on lapsille tärkeä ja että perheen kanssa vietetyt hetket ovat yleensä mieluisia. Erityisen myönteisesti lapset kuvasivat hetkiä ja tekemisiä, joissa toinen tai molemmat vanhemmista olivat mukana. Tässä aineistossa erityisesti isät näyttäytyivät usein lasten kuvauksissa perheen yhdessä tekemisestä. Myös aiempi tutkimus on osoittanut, että isät käyttävät nykyään jo lähes yhtä paljon aikaa lastenhoitoon kuin äidit. Myös halu viettää perheen kanssa aikaa on lisääntynyt viimeisen vuosikymmenen aikana huomattavasti niin isillä kuin äideilläkin. (Miettinen & Rotkirch 2012, 93–94.)

Tutkimuksen aineistosta voi nähdä, että niiden perheiden lapset, jotka viettävät aikaa yhdessä perheidensä kanssa esimerkiksi ulkoillen, tehden kotitöitä tai leikkien, myös kaipasivat ja arvostivat tätä aikaa enemmän kuin lapset, joiden perheissä yhteinen aika vanhempien ja lasten välillä rajoittui lähinnä kotimatkoihin ja television katseluun. Toisin sanoen lapset, jotka eivät viettäneet paljoa aikaa vanhempiensa kanssa, eivät sitä myöskään osanneet kaivata enempää. Sen sijaan lapset, jotka viettivät aikaa yhdessä vanhempiensa kanssa ja tekivät näiden kanssa erilaisia asioita, myös tunnistivat tämän ajan arvon ja toivoivat sitä jopa lisää.

Ne lapset, jotka kuvasivat arki-iltoina lähinnä pelaavansa tietokoneella tai katsovansa televisiota, eivät kuvanneet myöskään viikonloppuisin paljoa muita aktiviteetteja. Tähän toisaalta vaikuttivat myös sisarusten iät ja sukupuoli. Lapset, jotka kertoivat tietokoneella pelaamisestaan, mutta joilla oli suunnilleen samanikäisiä ja samaa sukupuolta olevia sisaruksia, kertoivat myös pelaavansa ja ulkoilevansa näiden kanssa. Vanhempien kanssa yhdessä tekeminen oli tietokoneen peluusta puhuvien lasten kuvauksissa vähäistä. Aineistosta käy myös ilmi, että niissä kuvauksissa, joissa lapset kertovat vain harvoista yhteisistä hetkistä vanhempien kanssa, kertovat he yhtälailla vähän myös vanhempiensa työstä tai muista aktiviteeteista.

Median käyttö näyttää vievän aikaa myös vanhempien arki-illoista. Ne lapset, jotka kertoivat pelaavansa usein iltaisin tietokoneella tai katsovansa televisiota, kertoivat myös

vanhempiansa tekevän samoja asioita. Aiempi suomalaisten ajankäyttöä koskeva tutkimus kertoo, että äidit käyttävät kotitöiden ja lastenhoidon jälkeen eniten aikaa television katseluun ja että isien arki-illoista suurin osa kuluu television katseluun. (Miettinen & Rotkirch 2012, 66–68). Näyttäisikin siltä, että perheissä, joissa vanhemmat katsovat paljon televisiota, myös lapset oppivat kuluttamaan aikaansa samalla tavoin.

Tässä tutkimuksessa ei ole käsitelty erikseen eroperheitä, vaikka haastatelluista lapsista kaksi oli eroperheen lapsia. Näin on tehty siksi, etteivät eroperheiden lasten vastaukset millään tavalla merkittävästi eronneet muiden lasten vastauksista. He kertoivat muiden tavoin siitä, mitä tekevät vanhempiansa kanssa ja miten heidän arkensa sujuu. Suurimmat erot lasten vastauksissa johtuivat siitä, että näillä samoilla lapsilla ei myöskään ollut sisarusia. Näitä eroja on kuitenkin käsitelty juuri sisarusten puuttumisen näkökulmasta, ei eroperheen näkökulmasta. Jatkossa voitaisiinkin tutkia enemmän sitä, eroavatko erilaisten perheiden, kuten yksinhuoltaja-, uus- ja ydinperheiden ajanviettotavat toisistaan.

Tässä tutkimuksessa ei selviä, vaikuttaako perheen yhdessä viettämisen ajan määrä sisarusten välisiin suhteisiin tai vanhemman ja lapsen välisiin suhteisiin. Tutkimuksen aineistosta selviää tähän viittaavia asioita. Haastatteluaineiston lisäksi tarvittaisiin kuitenkin myös jonkinlaista tarkempaa aineistoa siitä, miten paljon aikaa perheet todella viettävät yhdessä, jotta voitaisiin tehdä päätelmiä siitä, onko määrällä vaikutusta näihin suhteisiin. Tällaista aineistoa voitaisiin kerätä esimerkiksi erilaisin päiväkirja-menetelmin tai kyselylomakkein.

Tutkimuksen menetelmälliset valinnat, luotettavuus ja eettisyys

Aloittaessani tämän tutkimuksen tekoa, olin erityisen kiinnostunut siitä, onko perheillä yhteistä aikaa ja miten he tätä aikaa käyttävät sekä siitä, mitä mieltä lapset ovat tämän ajan merkityksestä. Tutkimuksen edetessä kiinnostukseni laajeni koskemaan yleisemmin lapsen perhesuhteita, perheen arkea ja ajankäyttöä, pitäen keskiössä myös perheen yhteisen ajan. Aihe on monella tavalla ajankohtainen ja ollut pinnalla viime aikoina myös mediassa. Vaikka aihetta on viime vuosina myös tutkittu melko paljon, uskon että tällä tutkimuksella on kuitenkin oma paikkansa tällä tutkimuskentällä. Tutkimukseni tarkoituksena oli tuoda esille lapsen näkökulmaa perheen arkeen ja ajankäyttöön, selvittää sitä, miten lapset näitä asioita ymmärtävät ja käsittävät.

Tämän tutkimuksen menetelmälliset valinnat pohjautuvat kaikki tarkoitukseen nostaa nimenomaan lasten näkökulmaa esille. Tämän vuoksi oli alusta alkaen selvää, että tutkimuksen tiedontuottajina ovat lapset. Lasten haastattelujen kautta tämä tutkimus esittelee lasten erilaisia käsityksiä koskien perhettä ja perheen arkea. Jos haluttaisiin saada syvällisemmin tietoa perheestä ja perheen arjesta, voisi vaihtoehtona olla myös lasten vanhempien haastattelu tai jopa perheen arjen havainnointi. Perhe on kuitenkin niin yksityinen ja intiimi asia, että havainnointi voisi olla vaikeaa. Vaikka perhe päästäisikin tutkijan kotiinsa, voisi perheenjäsenten olla vaikeaa toimia kuten tavallisesti, sillä tutkijan läsnäoloa olisi varmasti vaikea unohtaa. Näin ollen tutkijalle muodostuisi vääristynyt kuva siitä, millaista perheen arki todella on. Vanhempien haastattelemisen taas toisi toisenlaista näkökulmaa perheen arkeen. Saman perheen lapsia ja vanhempia haastatteleamalla voitaisiin esimerkiksi tarkastella, ovatko molempien kuvat perheestä ja perheen arjesta samanlaisia tai poikkeavatko ne jollakin tavalla merkittävästi toisistaan.

Tämän tutkimuksen aineisto on rajallinen ja sitä voisi laajentaa esimerkiksi juuri edellä esitellyin tavoin. Tulosten perusteella voi kuitenkin varovasti sanoa, että lapset nauttivat perheen yhteisestä ajasta, erityisesti jos siihen sisältyy aikaa toisen tai molempien vanhempien kanssa. Toisaalta voidaan myös todeta, että jos lapset eivät ole saaneet osakseen tällaista aikaa, eivät he osaa sitä myöskään kaivata. Vaikka tämän tutkimuksen aineisto on kooltaan melko pieni, voisi kuvitella samojen teemojen nousevan esille myös laajemmassa otannassa.

Tarkasteltaessa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on hyvä nostaa esille, että tutkijan omat taustat ja kokemukset vaikuttavat aina jollakin tavalla analyysin tekoon ja tulosten tulkintaan. Jokainen tutkija luo itse omaa tutkimustaan, joten näiden vaikutuksilta voidaan tuskin koskaan välttyä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 131–133.) Tämän tutkimuksen luotettavuuteen on varmasti vaikuttanut myös tutkijan kokemattomuus. Vaikka olen aiemmin työskennellyt paljon lasten kanssa, näiden haastattelussa tutkimustarkoitukseen nousi esille asioita, joita en ollut osannut etukäteen odottaa. Huolimatta siitä, että ennen haastattelujen tekemistä olin lukenut aiempia tutkimuksia, sekä muiden tutkijoiden kokemuksia lasten haastattelusta, en siltikään ollut varautunut kaikkeen. Oletuksenani oli, että jos juttelen lasten kanssa alkuun niitä näitä, he kertovat myöhemmin minulle runsain mitoin omasta perheestään ja arjestaan kotona. Puheliaimpien lasten kanssa näin kävikin, mutta suurin osa kaipasi paljon enemmän aikaa, kuin vain hetken

juttelun. Suurin osa vastasi lopulta kokonaisiin lausein, mutta kahden lapsen kanssa vastaukset jäivät pääosin tasolle ”en tiää” tai ”en muista”. Omat mielikuvitukseni ja taitoni eivät selvästikään riittäneet näiden lasten haastatteluun vaikka ne osana aineistoa ovatkin. Kysymykseni saattoivat olla näille lapsille myös osittain liian abstrakteja tai muuten vaikeita. Joitakin kysymyksiä kysyin eri tavoin ja koetin kääntää niitä selkeämmiksi. Esimerkiksi kysymykseen mitä perheen yhteinen aika tarkoittaa vain harva lapsista osasi vastata. Sen sijaan puhuttaessa siitä, mitä perhe tekee yhdessä, olivat vastaukset huomattavasti runsaampia.

Fenomenografisessa tutkimuksessa tulosten luotettavuudesta kertoo se, ettei tulokseksi muodostuneiden kuvauskategorioiden nähdä olevan yksi ainoa totuus, vaan niitä kuvataan rehellisesti ja kriittisesti aineistosta otettujen näytteiden avulla. Tavoitteena on ennen kaikkea kuvata erilaisia tapoja käsittää ja ymmärtää tiettyä ilmiötä. (Cousin 2009, 189–190.) Tutkimukseni alkuvaiheessa ymmärsin, etten ole niinkään kiinnostunut kuulemaan totuutta siitä, paljonko perheet viettävät yhdessä aikaa vaan olin ennen kaikkea kiinnostunut kuulemaan lasten kertomana, mitä he ajattelevat perheestään ja perheen yhteisestä ajasta. Tarkoitukseni oli siis päästää irti ajatuksesta selvittää, miten asiat todella ovat ja ymmärtää, että minulle riittävät lasten näkemykset aiheesta. Näin ollen tutkimusotteena fenomenografia sopii tutkimukseeni, sillä siinä ollaan nimenomaan kiinnostuneita tietyn ihmisjoukon käsityksistä jostakin asiasta, ei yleisistä totuuksista.

Haastattelu kysymyksiä miettiessäni ja muokatessani koetin pitää mielessä sen, etten johdattelisi lasten vastauksia. Erityisen hankalaksi koin tutkijan roolin säilyttämisen, sillä mielestäni lapset kaipaavat palautetta ja rohkaisua keskustelukumppaniltaan, jotta he jatkavat puhumista. Pyrinkin tekemään haastattelutilanteista sopivissa määrin vastavuoroisia ja samalla koettaa olla johdattelematta kommentteillani lasten vastauksia tiettyyn suuntaan. Kommentoin lasten sanomisia luultavasti enemmän, mitä olisin aikuisia haastatellessa tehnyt. Lasten haastatteleminen olikin kaiken kaikkiaan todella opettavainen kokemus. Koen, että näiden haastattelujen ja tämän tutkimuksen teon kautta sain edes hiukan tietoa ja ymmärrystä siitä tavasta, jolla lapset maailmaa näkevät ja ymmärtävät. Tämä olikin tutkimukseni päätavoitteita ja lopulta tämä tavoite myös toteutui.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapa. Helsinki: Kirjayhtymä. 113–160.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Bowden, J.A. 1996. Phenomenographic research – Some methodological issues. Teoksessa G. Dall’Alba & B. Hasselgren (toim.) Reflections on phenomenography. Toward a methodology. Göteborg studies in educational sciences 109. 49–66.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development. Experiments by nature and design. Harvard University Press.
- Christensen, P. & James, A. (toim.) 2000. Research with children: perspectives and practices. London: Falmer Press.
- Christensen, P. & James, A. 2000. Researching children and childhood: Cultures of communication. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) Research with children: perspectives and practices. London: Falmer Press. 1–8.
- Cousin, G. 2009. Researching learning in higher education. An introduction to contemporary methods and approaches. New York & London: Routledge.
- Dall’Alba, G. & Hasselgren B. (toim.) 1996. Reflections on phenomenography. Toward a methodology. Göteborg studies in educational sciences 109.
- Edwards, R., Haldfield, L. Lucey, H. & Maunther, M. 2006. Sibling identity and relationships. Sisters and brothers. London: Routledge.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 24–42.
- Feinberg, M.E., Solmeyer, A. R., McHale, S. M. 2011. The third rail of family systems: sibling relationships, mental and behavioral health and preventive intervention in childhood and adolescence. Clinical and family psychology review. 15, 68–94.

- Fetterman, D.M. (toim.) 1988. *Qualitative approaches to evaluation in education*. New York: Praeger.
- Francis, H. 1993. *Advancing phenomenography. Questions of method*. *Nordisk Pedagogik* 2/1993, 68–75.
- Giorgi, A. 1999. *A phenomenological perspective on some phenomenographic results on learning*. *Journal of phenomenological psychology*. 30(2), 68–94.
- Gröhn, T. 1992. *Fenomenografinen tutkimusote*. Teoksessa T. Gröhn & J. Jussila (toim.) *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsinki: Yliopistopaino. 1-32.
- Gröhn, T. & Jussila, J. (toim.) 1992. *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hakala, J.T. 2007. *Menetelmällisiä koetuksia*. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 12–24.
- Halldén, G. 2003. *Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp*. *Pedagogisk forskning i Sverige* 8(1-2) ,12–23.
- Helavirta, S. 2011. *Lapset hyvinvointitiedon tuottajina*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Helminen, M-L. & Iso-Heiniemi, M. 1999. *Vanhemmuuden roolikartta, käyttäjän opas*. Helsinki: Suomenkuntaliitto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hujala-Huttunen, E. & Nivala, V. 1996. *Yhteistyö päivähoitossa. Kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa*. Oulu: Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. *Päivähoitosta varhaiskasvatukseen*. Jyväskylä: Varhaiskasvatus 90 oy.
- Hulkko, L. 2007. *Lasten vanhemmat ja työ*. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Stakes. 249–267.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. *Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä*. *Kasvatus* 37(2), 162–173.
- Häkkinen, K. 1996. *Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21.
- Jallinoja, R. 2009. *Perhe yhdessä vapaa-aikana*. Teoksessa M. Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus. 49–77.
- James, A. & Prout, A. (toim.) 1997. *Constructing and reconstructing childhood*. London: Falmer Press.

- James, A. & Prout, A. 1997. The new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems. Teoksessa A. James & A. Prout (toim.) *Constructing and reconstructing childhood*. London: Falmer Press. 7–33.
- Jason, L.A. & Fries, M. 2004. Helping parents reduce children's television viewing. *Research of social work practice*. 14 (2), 121–131.
- Johansson, E. 2003. Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige* 8(1-2), 42-57.
- Kangassalo, M. & Suoranta, J. (toim.) 2001. *Lasten tietoyhteiskunta*. Tampereen yliopistopaino.
- Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Karlsson, L. 2001. Lapsille puheenvuoro: Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Stakes. *Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö. Tutkimuksia* 1/2000.
- Kartovaara, L. 2007a. Lapsi perheiden kehitys. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Stakes. 31–45.
- Kartovaara, L. 2007b. Lasten perheet. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Stakes. 47–70.
- Kinnunen, U., Malinen, K. & Laitinen, K. 2009. Työn ja perheen yhteensovittaminen: perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 125–147.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: Ps-kustannus. 99–118.
- Kretschmer, T. & Pike, A. 2009. Young children's sibling relationship quality: distal and proximal correlates. *Journal of child psychology and psychiatry*, 50 (5) 581–589.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2007. *Arki lapsen kokemana. Eksistentiaalisen fenomenologinen haastattelututkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2004. Aikaa työlle, aikaa perheelle. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika*. Helsinki: Stakes. 30–39.
- Malinen, K., Kinnunen, U., Tolvanen, A., Rönkä, A., Wierde-Boer, H. & Gerris, J. 2010. Happy spouses, happy parents? Family relationships among Finnish and Dutch dual earners. *Journal of marriage and family* 72 (2), 293–306.

- Malinen, K. & Rönkä, A. 2009. Mihin aika riittää? Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: Ps-kustannus. 179–202.
- Malinen, K., Sevón, E. & Kinnunen, U. 2006. Työssäkäyvien pienten lasten vanhempien kokemuksia perhe-elämästä ja työstä. *Psykologia* 5, 345–356.
- Marton, F. 1988. Phenomenography: Exploring different conceptions of reality. Teoksessa D.M. Fetterman (toim.) *Qualitative approaches to evaluation in education*. New York: Praeger. 176–205.
- McHale, S.M., Crouter, A.C., Tucker, C.J. 2001. Free-time activities in middle childhood: links with adjustment in early adolescence. *Child development* 72 (6), 1764–1778.
- McIntosh, I. & Punch, S. 2009. “Barter”, “Deals”, “Bribes” and “Threats”: Exploring sibling interactions. *Childhood: A global journal of child research*. 16 (1), 49–65.
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. 2012. Yhteistä aikaa etsimässä. *Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla*. *Perhebarometri 2011*. Väestöliitto.
- Newman, J., Bidjerano, T., Özdogru, A.A., Kao C., Özköse-Biyik, C. & Johnson, J. 2007. What do they usually do after school?: A comparative analysis of fourth-grade children in Bulgaria, Taiwan and the United States. *Journal of Early Adolescence* 27: 431–456.
- Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja.
- O’Kane, C. 2001. The development of participatory techniques. Teoksessa P. Christensen & A. James (toim.) *Research with children: perspectives and practices*. London: Falmer Press. 136–159.
- Paajanen, P. 2001. Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. *Perhebarometri 2001*. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos E 12/2001.
- Penn, H. 2005. *Understanding early childhood. Issues and controversies*. New York: Open University Press.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. 2003. Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige* 8(1-2), 70–84.
- Punch, S. 2002. Research with children: The same or different from research with adults. *Childhood* 9 (3), 321–341.
- Puroila, A-M & Karila, K. 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa K. Karila, J. Kinos & J. Virtanen (toim.) *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. Jyväskylä: Ps-kustannus. 204–226.

- Pääkkönen, H. 2010. Perheiden aika ja ajankäyttö: tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pääkkönen, H. 2007. Lasten ajankäyttö ja harrastukset. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Stakes. 221–244.
- Raittila, R. 2008. *Retkellä: lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa M. Kangasalo & J. Suoranta (toim.) *Lasten tietoyhteiskunta*. Tampereen yliopisto. 145–169.
- Ross, H., Stein, N., Trabasso, T., Wood, E. & Ross, M. 2005. The quality of family relationships within and across generations: a social relations analysis. *International journal of behavioral development* 29 (2), 110–119.
- Ruoppila, I. 2001. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinos, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena. 26–52.
- Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) 2001. *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena.
- Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) 2009. *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Saarinen, P., Ruoppila, I. & Korhonen 1994. *Kasvatuspsykologian kysymyksiä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutus keskus.
- Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.) 2004. *Puhelin, mummo vai joustava työaika*. Helsinki: Stakes.
- Sayer, L.C., Bianchi, S.M. & Robinson, J.P. 2004. Are parents investing less in children? Trends in mothers' and fathers' time with children. *American journal of sociology* 110 (1), 1–43.
- Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. 92–112.
- Strandell, H. 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Julkaisussa *Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset*. Helsinki: Stakes, Työpapereita 4/2005. 33–40.
- Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Stakes.

- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen & E. Saari, S. (toim.) 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Syrjälä, L. & Merenheimo, J. (toim.) 1991. Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 39/1991.
- The Bears 1995. Pesäpuu ry. Tilattavissa:
<http://verkkokauppa.pesapuu.fi/tuote/40/nallekortit>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) Erilainen oppija - yhteiseen kouluun. Kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. Jyväskylä: Ps-kustannus. 167–196.
- Turtiainen, P. 2001. Lapsen kuulemisen mahdollisuudet ja rajoitukset haastattelututkimuksen näkökulmasta. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta (toim.) Lasten tietoyhteiskunta. Tampereen yliopisto. 170–180.
- Uljens, M. 1991. Phenomenography – a qualitative approach in educational research. Teoksessa L. Syrjälä & J. Merenheimo (toim.) Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 39/1991. 80–107.
- Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.

LIITTEET

LIITE 1 Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelun runko

Alkuun juttelua ja tutustumista

Tutkimuksen esittelyä ja selitystä siitä, miksi haluaisin haastatella lasta.

Luvan kysyminen lapselta:

Saanko haastatella sinua?

Äänityslaitteiden esittely. (tietokone & puhelin)

Haluaisin kuulla sinun perheestäsi ja siitä, mitä teette yhdessä.

Perhe

Ketä perheeseesi kuuluu? (Valitaan Nallekortit ja nimetään niistä perheen jäsenet)

Kertoisitko minulle äidistäsi/ isästäsi/siskostasi/veljestäsi jne.? (mitä tekevät, minkä ikäisiä, mitä harrastavat jne.)

Asuvatko kaikki nämä ihmiset yhdessä? Jos ei, niin ketkä asuvat yhdessä?

Arki-illat kotona

Kuka sinut yleensä hakee päiväkodista?

Muistatko mihin aikaan äiti ja isä tulevat töistä kotiin?

Tekevätkö äiti ja isä iltaisin töitä kotona?

Tekevätkö he töitä viikonloppuisin?

Mitä sinä teet yleensä päiväkotipäivän jälkeen?

Mitä isä tekee yleensä kun tulee töistä kotiin?

Mitä äiti tekee yleensä kun tulee töistä kotiin?

Muistelehan eilispäivää. Kertoisitko, mitä tapahtui sen jälkeen kun sinut haettiin päiväkodista?

Kuka sinut haki? Minne menitte? Mitä teitte? Keiden kanssa? Mikä oli mukavinta? Mikä kurjinta?

Viikonloput ja vapaapäivät

Mikä on mielestäsi mukavinta viikonlopuissa? Vapaapäivissä? Miksi?

Mitä teet viikonloppuisin ja kenen kanssa?

Muistelehan sitten vaikka viime viikonloppua. Kertoisitko mitä teit silloin? Kenen kanssa? Mikä oli mukavinta? Mikä oli kurjinta?

Tunteet

Mikä asia kotona saa sinut iloiseksi? (nallekortti)

Entä surulliseksi? (nallekortti)

Vihaiseksi? (nallekortti)

Perheen yhteinen aika ja mielipuuhat

Kenen/ keiden perheenjäsenten kanssa vietät eniten aikaa?

Kenen perheenjäsenen kanssa vietät mieluiten aikaa?

Mitä tykkäät tehdä äidin kanssa mieluiten?

Mitä tykkäät tehdä isän kanssa mieluiten?

Mitä tykkäät tehdä sisarusten kanssa?

Mitä perheen yhteinen aika mielestäsi tarkoittaa?

Vietättekö koko perhe yhdessä aikaa?

Mitä teette silloin kun koko perhe on yhdessä? (Kuvakortit)

Mikä perheen yhteisessä ajassa on mukavinta? Kurjinta?

Onko perheellänne riittävästi yhteistä aikaa? Miksi ei ole riittävästi?

Haluaisitko että sitä olisi enemmän? Miksi?

Onko perheen yhteinen aika mielestäsi tärkeää? Miksi?

Jos antaisin sinulle taikasauvan, jolla voisit taikoa perheellenne minkälaisen päivän tahansa, millainen se päivä olisi? Mitä tekisitte? (Halutessaan lapsi saa piirtää kuvan päivästä.)

Lopetus

Haluaisitko vielä kertoa jotakin perheestäsi tai siitä mitä teette yhdessä?

Haluaisitko kysyä minulta jotakin?

Miltä tämä haastattelu tuntui? Olisiko jotain voinut tehdä toisin?

Kiitos!

LIITE 2 Tutkimuslupa

Tutkimuslupa hakemus

Anomus [REDACTED] lasten haastatteluun ja tietojen käyttöön tutkimuksessa

1) Tutkimuksen nimi: Perheen yhteinen aika lasten kuvaamana

2) Tutkimuksen tekijä: Maria Savikko, [REDACTED]

Oppilaitos: Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, Varhaiskasvatuksen yksikkö
Ohjaaja: YTT, Anja-Riitta Lehtinen, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos

3) Tutkimuksen tarkoitus ja toteutus: Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista perheen yhteinen aika on lasten kuvaamana, millaisia käsityksiä lapsilla on yhteisen ajan merkityksestä sekä mikä heille siinä on tärkeää. Tutkimus toteutetaan lapsia haastatteleamalla kevään 2012 aikana. Haastattelut nauhoitetaan.

4) Tutkimusaineisto: Noin 10, 4-6-vuotiaan lapsen haastattelu. Haastateltavat pyrin tavoittamaan päiväkotien kautta.

5) Tutkimusaineiston suojaus ja käyttö: Tutkimusaineistoa ei luovuteta sivullisille ja jo haastattelujen litterointi vaiheessa haastateltavien nimet muutetaan yksityisyyden suojaamiseksi. Kirjallisen työn missään vaiheessa ei haastateltavista käytetä heidän oikeita nimiään, eikä muita yksityiskohtia, joista he olisivat tunnistettavissa. Nauhoitetut haastattelut hävitetään tutkimuksen valmistuttua, keväällä 2013.

Sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja muuhun kuin tutkimustarkoitukseen. En myöskään käytä saamiani tietoja lapsen tai hänen läheistensä vahingoksi tai häiventämiseksi taikka sellaisten etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus. En luovuta henkilötietoja sivullisille. Tietoja käytän vain kohdassa 5 määriteltynä aikana ja suojaan, säilytän ja hävitän tiedot edellä kuvatusti.

Jyväskylässä, 28.3.2012

Maria Savikko

Tutkimuslupa myönnetty:

Paikka ja pvm Jyväskylässä 5.4.2012

Allekirjoitus [REDACTED]

LIITE 3 Kirje vanhemmille

Hei Vanhemmat!

Olen Maria Savikko ja opiskelen neljättä vuotta varhaiskasvatusta Jyväskylän yliopistossa. Suoritan tällä hetkellä maisteriopintoja, joihin osana kuuluu Pro gradu – tutkielman teko. Tutkielmani aiheena on *Perheen yhteinen aika lasten kuvaamana* sekä *perheen arki ja ajankäyttö*. Pro gradu – tutkielmani ohjaa YTT Anja-Riitta Lehtinen.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää millaista perheen yhteinen aika on lasten kuvaamana. Tarkastelen myös sitä, miten tärkeänä lapset pitävät perheen yhteistä aikaa sekä sitä, miten nämä käsitykset rakentuvat.

Tutkimustani varten haastattelen noin kymmentä 4–6-vuotiasta lasta. To teutan haastattelut päiväkodin tiloissa päiväkotipäivän aikana. Haastattelut ovat yksilöhaastatteluja ja ne kestävät noin 15–30 minuuttia. Haastattelut äänitetään. Haastatteluihin osallistuminen on lapselle aina vapaaehtoista ja tulen varmistamaan jokaisen haastattelun aluksi myös lapselta itseltään hänen halukkuutensa osallistua.

Tutkimuksen tekemisessä noudatetaan salassapitsäädöksiä. Saatu aineisto tulee vain minun käyttööni. Aineiston auki kirjoitus vaiheessa kaikki lapsia koskevat tunnistetiedot (nimet, paikat, tms.) muutetaan niin, ettei lasta voida tunnistaa. Haastattelumateriaalia säilytetään, analysoidaan ja raportoidaan niin, että vastaajien anonymiteetti säilyy. Äänitetyt aineistot hävitetään tutkimuksen valmistuttua keväällä 2013.

Pyydän teiltä lupaa lapsenne haastatteluun. Palautattehan lupalapun lapsenne päiväkotiryhmän aikuisille 13.4.2012 mennessä. Jos teillä on kysyttävää tutkimukseen liittyen, ottakaa rohkeasti yhteyttä!

Keväisin terveisin

Maria Savikko
sähköpostiosoite
puhelinnumero

Pro gradu – tutkielma: Perheen yhteinen aika lasten kuvaamana

Lapseni saa osallistua tutkimukseen _____

Lapseni ei saa osallistua tutkimukseen _____

Lapsen nimi _____

Huoltajan nimi _____